

JAGIĆEVA PISMA VALTAZARU BOGIŠIĆU*

Dr. Nikola Ivaništin

Bogišićeva dugogodišnja korespondencija, koja sadrži na hiljade pisama, čuva se u posebnim drvenim pretincima, na prvom katu Bogišićeve biblioteke u Cavtatu. Pisma brojnih dopisnika smještena su u pretince prema abecednom redu njihovih prezimena, i u pretincu označenom slovom J, u žutoj papirnatoj vrećici, nalazi se 99 pisama i 5 dopisnica Vatroslava Jagića. Koverta se nisu sačuvala. Listovni papir je kvalitetan i dobro ušćuvan. Na svim pismima i dopisnicama nalazi se utisnut okrugli ljubičasti pečat s natpisom »Bogišićev arhiv Cavtat« i oveći crveni pečat, u formi pravokutnika, s natpisom »Bogišićev rad«. Papir, na kojem su pisana pisma, većinom je bijele i tamno bijele boje. Četiri pisma pisana su na zelenom, pet na ljubičastom, dva na crvenkastom i jedno na plavom papiru. Zadnje pismo, koje je pisano 6. I 1906. godine uokvireno je tankim, izrazito obojenim, ljubičastim okvirom. Dopisnice su obične — poštanske, tri njemačke i dvije austrijske.

Dopisivanje Jagić — Bogišić obuhvaća razdoblje od četrdeset godina. Prvo pismo pisano je polovicom 1866., a posljednje početkom 1906. godine.

Sva pisma pisana su čitko, hrvatskim jezikom, a tek ponegdje ima umetnutih grčkih, latinskih, njemačkih, staroslavenskih i ruskih kratica, riječi i izraza, kao i cijelih rečenica na ruskom jeziku. Budući da su pisma namijenjena stručnjacima, dijelovi na stranim jezicima nisu posebno tumačeni ni prevedeni. Isto tako ostavljene su bez komentara neke hrvatske riječi i rečenice, koje su pisane u duhu ruskog jezika. Pisma su prepisana tekstualno, onako kako ih je Jagić ostavio, sa svim jezičnim i pravopisnim značajkama, a pojedine ruske riječi i rečenice prepisane su oznakama starog ruskog pravopisa.** Raspored pisama prilagođen je pojedinim jasno ucrtanim razdobljima Jagićeva života. Ta razdoblja predstavljaju posebne cjeline, a vezana su uz mjesta njegova službovanja, pa su pisma prema tim mjestima i sređena. Takva podjela sadržajno razgraničava cjelinu četrdesetgodišnjeg dopisivanja, a ujedno budućem istraživaču

* Ovaj rukopis (predgovor, pisma i bilješke uz pisma) završen je u oktobru 1954. god.

** Iz tehničkih razloga ruske riječi i rečenice u pismima transkribirane su na latinicu.

omogućava brže i preciznije snalaženje, već prema tome da li ga bude posebno zanimalo zagrebačko, berlinsko, petrogradsko, odesko ili bečko razdoblje Jagićeva života. Godine kojima je označen vremenski raspon dopisivanja iz pojedinih mjesta redovito se ne podudaraju sa stvarnim razdobljem, koje je Jagić proveo u tim mjestima, izuzev berlinsko razdoblje 1871. i 1874. — 1880. i petrogradsko 1872. u kojima se godine dopisivanja podudaraju s godinama boravka.

Nedostaci, koji proističu iz grupiranja Jagićeve korespondencije, prema razdobljima u pojedinim mjestima službovanja, uglavnom su formalni. Nekoliko pisama pisano je iz mjesta u kojima se Jagić samo povremeno nalazio; na ljetovanju, odmoru i sl., ali i ova pisma, prema duhu u kojem su pisana, datumima i sadržaju spadaju među ona, koja su pisana iz mjesta — službovanja. Takva su pisma: broj 63, koje je pisano iz zagrebačke okolice, ali koje je prema datumu stavljeno među pisma iz Odese, broj 88, pisano iz Varaždina za vrijeme Jagićeva boravka u Berlinu, i pisma pod brojem 96, 97 i 100 iz Gmunden-a, Voloskog i Opatije, za vrijeme bečkog razdoblja Jagićeva života.

Od ukupnog broja pisama 52 su upućivana iz Zagreba u razdoblju od 1866. do 1871. godine, iz Berlina 1871. upućeno je jedno pismo, iz Petrograda 1872. šest, iz Odese 1873. - 1874. osam, iz Berlina 1874.-1880. dvadeset i sedam, iz Petrograda 1880.-1886. jedno, i iz Beča 1888.-1906. godine devet pisama.

Ako se upoređi broj pisama iz pojedinih razdoblja i godina može se naslutiti, da su neka izgubljena. Iz zagrebačkog razdoblja strši 1869. godina iz koje je sačuvano svega jedno pismo, ali to može biti razumljivo stoga što je Bogišić te godine radio kao školski nadzornik na terenu Krajinje, pa nije bio izravno povezan s Jagićem, kao što je to bio slučaj ranijih godina, dok je radio u Dvorskoj biblioteci u Beču. Čudno izgleda, a i teže je objašnjivo, da se iz drugog petrogradskog razdoblja 1880. do 1886. sačuvalo svega jedno pismo, dok je iz prethodnog berlinskog (1874.-1880) sačuvano dvadeset i sedam, a neobično je također, da se iz najdužeg, bečkog razdoblja (1886.-1906.) sačuvalo svega devet pisama. Jagić je registrirajući smrt Bogišićevu (Spomeni - II, str. 276.) konstatirao činjenicu, da je Bogišić »u poznim godinama pisao sve ređe«, pa se iz toga može izvesti zaključak da je i Jagić njemu rjeđe pisao, te bi to mogao biti jedan od odgovora na pitanje o smanjenom broju sačuvanih pisama iz zadnjih razdoblja.

Glavnu poteškoću kod sređivanja pisama, koja se ovdje objavljuju predstavljala su 4 pisma na kojima nije bio označen datum, pa ni mjesto odakle su pisana. Ta pisma isporođivana su s datiranim, pa su uporedo s njima sređena, prema mjestima i godinama pisanja i prema smislu i redosljedu pojedinih elemenata iz sadržaja. Najviše nedatiranih pisama je iz zagrebačkog razdoblja, i to prema godinama; 1866. 14 pisama, 1867. osam, 1868. pet, 1870. tri, 1871. pet pisama. Iz prvog petrogradskog razdoblja 1872. godine postoje tri, a iz drugog 1880.-1886. jedno nedatirano pismo. Iz Odese 1873.-1874. sačuvalo se jedno, a iz Berlina 1874.-1880. četiri nedatirana pisma.

Na kraju većine pisama nalaze se bilješke u kojima se upotpunjuju i objašnjavaju pojedinosti iz sadržaja pisma, a i navodi literatura kojom

se poslužio pri sređivanju ove Jagićeve korespondencije. Temelj te literature bili su Jagićevi »Spomeni«, a od onog što je od Oslobođenja, pa na ovamo, napisano o Jagiću: studije Petra Skoka i Josipa Hamma (Rad 278 i 282), zatim predgovori Mihovila Kombola i Slavka Ježića (Izabrani kraći spisi, Matica Hrvatska 1948. i Djela V. J. IV. 1953) te komentari, bilješke i sadržaj dosada izdane Jagićeve korespondencije, od »Uspomena na Vatroslava Jagića« iz Građe 17. 1949., pa do prve knjige posebne kolekcije »Korespondencija Vatroslava Jagića« 1953. godine.

Redaktor ovih Jagićevih pisama koristio je dio građe iz njih i objavio je u člancima »Vatroslav Jagić u tuđini« (Republika 9, 1953), »Upornost glavnog urednika« (Republika 2-3, 1954.) i »Vatroslav Jagić i Dubrovnik« (Dubrovački vjesnik 14. VIII 1953.), a u bilješkama, koje se odnose na Jagićeva pisma iz Odeše 1873.-1874. pominjao je svoj članak »Bogišić u Odesi 1871« (Anali II Historijskog instituta Dubrovnik), jer je sadržaj pisama to diktirao.

Jagićeva pisma Bogišiću, donesena u cijelosti, poslužit će kao izvorna građa za jednu buduću cjelovitu monografiju, a djelomično i kao nadopuna k onome što je do sada napisano o Jagiću. Četrdesetgodišnji vremenski raspon prepiske u kojoj su obuhvaćena ključna razdoblja Jagićeva života i rada, zatim izjave o »najusrdnijem dopisniku« (Spomeni I, str. 292), i o »najdražem korespondentu« (pismo broj 82 od 22. II 1877.) svjedoče i o posebnoj važnosti ovih pisama u sklopu čitave Jagićeve korespondencije.

Dopisivanje između Jagića i Bogišića bilo je tako dugotrajno i »usrdno« zbog njihovih obostranih zajedničkih interesa, koji su uvjetovali srdačno prijateljstvo i uzajamna potpomaganja (Bogišićeva pomoć Jagiću po stručnoj liniji iz Dvorske biblioteke u Beču 1866.-1868, zatim pomoć pri Jagićevom odlasku u Rusiju 1870.-1871., Jagićeva susretljivost pri objavljivanju Bogišićevih radova u Književniku u prvim Akademijinim publikacijama 1866.-1871., zatim pri Bogišićevoj suradnji u Archivu für slavische Philologie itd. itd.).

Ti zajednički interesi, ne samo znanstveni nego i politički i kulturni, bili su logična posljedica i Bogišićevog i Jagićevog stila života. I jedan i drugi, radeći na znanstvenom polju, većinu života proveli su u tuđini, osim toga slični su im bili pogledi na jugoslavenski kulturno-politički problem, a i u njihovom znanstvenom radu postojalo je dodirnih točaka. Svi ti, uzročno povezani, zajednički elementi iz života i rada ove dvojice naših znamenitih ljudi, uvjetovali su uvjerljivost, iskrenost i sadržajnost njihove prepiske, pa je iz Jagićevih pisama vrijedno istaknuti ona u kojima se iznose važnije misli, zapažanja i refleksije.

Posebno je zanimljivo ono što je Jagić tada pisao o prilikama u domovini i uopće na slavenskom jugu (pisma broj 66, 69, 73, 76, 77, 88, 98, 102), zatim o Nijemcima (broj 53, 68, 70, 71, 72), Rusima i prilikama na sveučilištu u Odesi (broj 54, 55, 56, 61, 62, 64, 65, 66, 88), Poljacima (broj 68, 71, 76), zatim o nastanku i razvitku časopisa »Archiv für slavische Philologie« (broj 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 81, 82, 96) itd.

U većini pisama došla je do izražaja znanstvena suradnja po raznim pitanjima, te su u tom pogledu posebno važna pisma-rasprave koja bi se, kao takva, s malim preinakama mogla i objaviti. Takvo je pismo broj 74,

koje je zapravo rasprava o značenju termina »stanak«, a povezano je s istoimenom Bogišićevom raspravom. Pisma 78 i 92 odnose se na Bogišićevo istraživanje narodne poezije i u njima su iznesena zanimljiva Jagićeva zapažanja o narodnim pjesmama i bugaršticama. U pismu 97 raspravlja se o imenici bog, a u najvećem pismu broj 79 o načelnom i praktičnom problemu suradnje između pravnika (Bogišića) i filologa (Jagića).

Posebnu pažnju kod proučavanja ovih pisama trebalo bi obratiti na značajke jezika i pravopisa, kao i na karakterističnu književnu živost i odmjerenu stilu. Skoro svako pismo predstavlja samo za sebe zanimljivu cjelinu ispunjenu značajnim pojedinostima, te bi napomene o važnosti tih pojedinosti, iznesene u dijelu ovog predgovora trebale da posluže kao potsticaj za dublje proučavanje ove Jagićeve prepiske.

POPIS PISAMA

- 1) *Zagreb ... 1866.* Izvješćuje o ispravkama članka koji je Bogišić poslao za prvi broj »Književnika«, i o svom »arheologičkom« članku koji je objavljen također u prvom broju »Književnika«.
- 2) *Zagreb ... 1866.* Moli Bogišića da nastavi suradnju u »Književniku«, preporučuje mu »Književnik« i pozdravlja braću Konstantina i Ermenegilda Jirečeka, nadajući se i njihovoj suradnji u »Književniku«.
- 3) *Zagreb ... 1866.* Šalje Bogišiću otiske članka, izvješćuje ga o svom »arheologičkom« članku, izražava radost zbog dolaska Đure Daničića u Zagreb.
- 4) *Zagreb ... 1866.* Obrazlaže zakašnjenje »Književnika«, tuži se na poteškoće, koje će navodno prestati »kad dođe Akademija«, izvješćuje o Daničiću.
- 5) *Zagreb ... 1866.* Izvješćuje da se »Književnik« već razasijao, moli u Bogišića suradnju za naredni broj.
- 6) *Zagreb ... 1866.* Izvješćuje Bogišića da će hitno poslati honorar, moli novi članak za »Književnik«, kritizira domaću publicistiku.
- 7) *Zagreb ... 1866.* Izvješćuje o korektorima Bogišićeva članka, šalje honorare njemu i H. Jirečeku.
- 8) *Zagreb ... 1866.* Izvješćuje o korekturama članka, moli članak »Naputak kako da se sakupljaju narodni običaji«. Javlja da se Kukuljević zahvalio na članstvu u Akademiji.
- 9) *Zagreb ... 1866.* Izvješćuje o »Književniku« i tiskanju Bogišićeva rukopisa, o pismima bečkih studenata koji napadaju Bogišićevu suradnju u »Književniku«.
- 10) *Zagreb ... 1866.* Tuži se na teške domaće prilike, moli novi članak za »Književnik«.
- 11) *Zagreb ... 1866.* Jagić očekuje dalju Bogišićevu suradnju i vjeruje da će »Književnik« izaći potkraj godine.
- 12) *Zagreb ... 1866.* O saborskim zasjedanjima, o budućoj akademiji i akademcima. O štampanju Bogišićevih radova u »Književniku«, te izradi bibliografija za njegove potrebe.
- 13) *Zagreb ... 1866.* O korekturama, slogu, posebnim otiscima Bogišićeva članka.
- 14) *Zagreb ... 1866.* O posebnim otiscima, honoraru, o izlasku zadnjeg broja »Književnika« čije djelo će nastaviti Akademija.

- 15) *Zagreb ... 1867.* Izvješćuje o slanju Bogišićevih stvari i posebnih otisaka.
- 16) *Zagreb ... 1867.* Izvješćuje o financijskim problemima, o pravniku Luki Marjanoviću.
- 17) *Zagreb ... 1867.* O teškim domaćim prilikama, redaktorskim brigama, Strossmayeru, i pravniku Luki Marjanoviću.
- 18) *Zagreb ... 1867.* Šalje Bogišiću ispise Luke Marjanovića, izvješćuje o uvjetima za prodaju Bogišićevih separata.
- 19) *Zagreb ... 1867.* Izvješćuje o konačnom otvaranju Akademije, o mogućnosti pokretanja novog časopisa koji će zamijeniti »Književnik«, o ispisima Luke Marjanovića.
- 20) *Zagreb ... 1867.* O korekturama, o budućem prvom sastanku članova Akademije.
- 21) *Zagreb ... 1867.* Šalje Bogišiću svoju knjigu i moli kritiku o njoj, izvješćuje o neprilikama u filozofičko-juridičkom odjelu Akademije.
- 22) *Zagreb ... 1867.* Hvali Bogišićeve radove, raspravlja o panslavizmu, izvješćuje o prvoj knjizi »Rada« i o namjeri da se pokrene edicija »Stari pisci hrvatski.«
- 23) *Zagreb ... 1868.* Čestita Bogišiću imenovanje za nadzornika školstva u Krajini, žalosti se ujedno što Bogišić odlazi iz Carske knjižnice u Beču.
- 24) *Zagreb ... 1868.* Moli da mu Bogišić pošalje Tischendorfovo izdanje Novog zavjeta.
- 25) *Zagreb ... 1868.* O knjizi P. Posilovića bosanskog pisca iz XVII stoljeća o Danteu, Kukuljeviću, srednjovjekovnim djelima: »Fior di virtù« i »Gesta romanorum«.
- 26) *Zagreb ... 1868.* Obavijest o štampanju druge knjige »Rada« Jugoslavenske Akademije, o radu u Akademiji, o preseljenju zagrebačkog muzeja.
- 27) *Zagreb ... 1868.* Obavijest o slanju knjiga, i odgovarajući računi.
- 28) *Zagreb ... 1868.* Obavijest o poslanim knjigama, prepisivanju narodnih pjesama, radu u školi koji ga mnogo apsorbira. Jagić priprema za štampu Menčetića i Držića.
- 29) *Zagreb ... 1869.* O propustima pri prepisivanju građe za Bogišića.
- 30) *Zagreb ... 1870.* Tuži se na prilike u domovini, o mogućnosti odlaska u Rusiju, pitanju sticanja doktorata u Njemačkoj, o I. I. Sreznjevskom. Zadesila ga je u domovini »katastrofa«.
- 31) *Zagreb ... 1870.* O svojoj »Nezgodu«, o teroru mađaronske vlade, o spremnosti da ide u Rusiju.
- 32) *Zagreb 29. VII 1870.* O svome doktoratu; želi poći u Rusiju, ali kao profesor univerziteta. Računa na podršku Bogišića i I. I. Sreznjevskog.

- 33) **Varaždin 25. IX 1870.** Smrt Jagićeva oca, neizvjestan odlazak u Rusiju. Mišljenje o ruskoj filologiji, suradnja s Miklošićem.
- 34) **Zagreb 20. X 1870.** O svojim mogućnostima da preuzme katedru komparativne filologije; šalje separate I. I. Sreznjevskom.
- 35) **Zagreb 25. X 1870.** Šalje Bogišiću prijepis Vinodolskog zakonika, izvješćuje o izborima i prilikama u Jugoslavenskoj akademiji.
- 36) **Zagreb 17. XI 1870.** Izvješćuje o prijepisu Krčkog i Vinodolskog statuta, te o prilikama u vezi s prijepisom ostalih statuta. Uvodno se zahvaljuje na vijesti da je njemu i Daničiću u Rusiji priznat doktorat.
- 37) **Zagreb 23. XII 1870.** Kritizira Matiju Mayara i Sveučilište u Odesi, koje Mayaru navodno nudi mjesto profesora komparativne filologije.
- 38) **Zagreb ... 1871.** Šalje Bogišiću molbu i moli ga za diskreciju u vezi sa svojom kandidaturom za univerzitetsku katedru u Rusiji.
- 39) **Zagreb 22. III 1871.** Jagić izabran za ruskog univerzitetskog profesora, iako želi domovinu odlučuje da prihvati izbor.
- 40) **Zagreb 14. IV 1871.** Interesira se za mogućnosti naučnog rada u Rusiji. Prije odlaska u Rusiju u Njemačkoj će usavršiti sanskrt.
- 41) **Zagreb, 18. V 1871.** Zabrinut zbog otezanja dopusta sa strane ruskih vlasti. Izvješćuje Bogišića o prilikama u domovini. Želi se s Bogišićem sresti u Beču i Zagrebu.
- 42) **Zagreb 6. VI 1871.** Želi sastanak s Bogišićem u Zagrebu ili Beču; izvješćuje da je primio obavijest o doznaci od 2000 rubalja na ime jednogodišnje ruske plate.
- 43) **Zagreb 30. VI 1871.** Interesuje se za A. Kočubinskog. Moli urgenciju u Odesi za svoje imenovanje.
- 44) **Zagreb 7. VII 1871.** Javlja da Rački i ostali prijatelji rado čekaju Bogišića u Zagrebu.
- 45) **Zagreb 3. VIII 1871.** Javlja Bogišiću da će I. I. Sreznjevski putovati u Italiju i Beč, kao i u Dalmaciju, te izražava želju da se svakako s njime sastane.
- 46) **Zagreb 8. VIII 1871.** O štampanju u Akademiji jednog Bogišićeva rukopisa. Zahvaljuje Bogišiću što ga je preporučio rektoru Leontoviču.
- 47) **Zagreb ... 1871.** O štampanju Bogišićeva članka, o poklonu knjiga Slaven-skoj biblioteci u Odesi.
- 48) **Zagreb ... 1871.** O štampanju Bogišićevih radova i otpremi knjiga za Slavjansku biblioteku u Odesi.
- 49) **Zagreb ... 1871.** O štampanju Bogišićeva rada i o boravku I. I. Sreznjevskog u Zagrebu.

- 50) *Zagreb*...1871. Objašnjenja u vezi sa štampanjem Bogišićeva rada, odlazak Sreznjevskog. Jagić se sprema na put u Rusiju.
- 51) *Zagreb* 18. IX 1871. Primio službeno pismo od rektora iz Odese, interesira se za rusku carinu.
- 52) *Zagreb* 30. IX 1871. Neposredno prije odlaska Jagić se užurbano interesira o mnogim stvarima.
- 53) *Berlin* 7. XI 1871. Jagić u Berlinu ironizira na račun Nijemaca i njihove učenosti.
- 54) *Petrograd*...1872. Jagić u Petrogradu jadikuje na račun Rusa i ruskih priljka.
- 55) *Petrograd* 15/27. II 1872. Spoznaje da je ruska slavistika na niskom nivou, izvješćuje o radu u biblioteci, čezne za domovinom.
- 56) *Petrograd* 2. III 1872. Objašnjenja u vezi s Bogišićevom knjigom, novčane neprilike, Jagić želi što prije iz Petrograda.
- 57) *Petrograd*... («uoči pasche») 1872. O ruskom poimanju slavenstva, vijesti od Daničića, ozlojeđenost što su Rusi skloniji Nijemcima nego njemu.
- 58) *Petrograd*...1872. O dobavi knjiga u Petrogradu za Bogišića koji je u Odesi.
- 59) *Petrograd*...1872. Jagić će potražiti Bogišića čim uzmogne.
- 60) *Odesa*... («na treći dan Božića») 1873. Izvješćuje Bogišića o smrti svoje kćerke Jelke.
- 61) *Odesa* 8. II 1873. Raspravlja o Jurju Križaniću, javlja Bogišiću o Daničiću i o prilikama u Jugoslavenskoj akademiji, raduje se što Bogišić carskim ukazom treba da ide u Crnu Goru.
- 62) *Odesa* 3/15. IV 1873. Izvješćuje Bogišića o prilikama na Sveučilištu u Odesi.
- 63) *Zagreb* 25. V 1873. Javlja se iz zagrebačke okolice gdje je bio na odmoru, izvješćuje o prilikama u Zagrebu.
- 64) *Odesa* 19. IX 1873. O »nesretnim ekstremitetima slovinstva«, o zadjevicama i spletkama protiv Bogišića na Sveučilištu u Odesi.
- 65) *Odesa* 8. X 1873. O svom radu u Pragu i o kolegama u Odesi.
- 66) *Odesa* 4. II 1874. O napredovanjima i odlikovanjima kolega u Odesi, o slavenskom društvu, o pozivu da predaje u Berlinu, o pozivu u Zagreb.
- 67) *Odesa*...1874. Odlučio je da prihvati poziv iz Berlina, odakle želi da po naučnoj liniji i dalje služi Rusiji.
- 68) *Berlin* 22. XI 1874. Jagić u Berlinu, zavidi Bogišiću koji je u Parizu, kritizira Nijemce, čezne za Rusijom, raspravlja o terminu »Stanak«.

- 69) *Berlin* 18. I 1875. Izvještava Bogišića o časopisima, piše kritički o zagrebačkim naučnim radnicima, o časopisu »Otadžbina«, o Đuri Jakšiću, zavidi Bogišiću što je ruski profesor, nabacuje ideju da se izdaje časopis za slavensku filologiju.
- 70) *Berlin* 13. II 1875. O nedaćama pri objavljivanju jednog Bogišićevog sastava.
- 71) *Berlin* 18. IV 1875. Teško se snalazi u Berlinu, ljuti ga antislavenstvo Nijemaca, na predavanja mu dolazi malo studenata, izdavati Arhiv für slawische Philologie.
- 72) *Berlin* 22. IV 1875. Obećaje Bogišiću da će novi časopis voditi u slavenskom duhu, i dalje je nezadovoljan u Berlinu.
- 73) *Berlin* 1/13. IX 1875. Jagiću je teško među »nesvojima« u Berlinu, glavna mu je briga časopis (Archiv), koji se već štampa. O sadržaju prve sveske časopisa, te o reagiranju berlinske stampe na hercegovački ustanak.
- 74) *Berlin*... 1875. O terminu »stanak«, prvi svezak Arhiva štampan. Jagić misli da mu u Berlinu nema »stanka«, niko neće da uči slavenske jezike, žali za Odesom.
- 75) *Berlin* 9. I 1876. Razmišlja o prvom broju Arhiva, o njemačkim učenjacima, osjeća da mu među Nijemcima nema mjesta.
- 76) *Berlin*... 1876. Ožalošćen što nema vijesti iz domovine, ožalošćen također što su njegova predavanja loše posjećena, utjeha mu je rad na Arhivu, ali i tu su poteškoće sa suradnicima.
- 77) *Berlin* 27. VII 1876. Izvješćuje Bogišića o mogućnostima i prilikama u vezi s njegovim povratkom u Odesu, o glasovima iz Srbije i Hrvatske, o Bosni.
- 78) *Berlin* 13. IX 1876. Interesira se za Bogišićevu zbirku pjesama, raspravlja o hrvatstvu odnosno srpstvu narodnih pjesama.
- 79) *Berlin* 23. IX 1876. Odgovara na Bogišićevu poslanicu i iznosi svoja mišljenja o pravnoj terminologiji, mogućnostima izražavanja na našem jeziku, o filologiji, o jezičnom stilu naših starih zakonika.
- 80) *Berlin*... 1876. Ostaje nezadovoljan u Berlinu, očekuje odiažak u Odesu.
- 81) *Berlin* 17. I 1877. O profesoru Pavinskom, Vukovu rječniku, preseljenju u Odesu, o nastavku izdavanja »Arhiva« u Odesi.
- 82) *Berlin* 22. II 1877. O Bogišićevoj suradnji u Arhivu, o zagrebačkim prilikama, ostaje u Berlinu preko volje jer mu iz Odeze nista ne javljaju.
- 83) *Berlin*... 1877. Želi da se porazgovori s Bogišićem prije nego ode u Odesu. O Bogišićevoj suradnji u Arhivu. Moli objašnjenja za neke riječi i izraze.
- 84) *Berlin* 5. IV 1877. Raduje se što će Bogišić posjetiti Berlin. Bogišićeva rasprava o »stanku« u Arhivu.

- 85) *Berlin* 2. XII 1877. Ruske kombinacije se rasplinule, ostaje preko volje u Berlinu. O »lijenčini« Peru Budmaniju.
- 86) *Berlin* 11. VI 1878. Prezauzet poslom. Priprema se Berlinski kongres.
- 87) *Berlin* 8. VII 1878. Poziva Bogišića na objed.
- 88) *Varaždin* 27. VIII 1878. Sa odmora u Varaždinu, o »nijemštini« u Hrvatskoj, o okupaciji Bosne i Hercegovine.
- 89) *Berlin* 5. XII 1878. Prezauzet poslovima, pratio je i časopis »Slovinac«.
- 90) *Berlin* 11. II 1879. Ispričava se Bogišiću što nije dospio proučiti njegovu knjigu.
- 91) *Berlin* 20. V 1879. Jadikuje radi svog položaja u Berlinu, utjeha mu je Arhiv.
- 92) *Berlin* 18. VI 1879. O Bogišićevoj knjizi o Bugarsćicama. Jagić izlaže misli iz svoje buduće rasprave o Bugarsćicama, iznosi interesantna mišljenja o našim narodnim pjesmama.
- 93) *Berlin* 10. VII 1879. Izvješćuje o svom članku o Bugarsćicama, očekuje Bogišićevu kritiku.
- 94) *Berlin* 6. VI 1880. O jednoj Bogišićevoj polemici.
- 95) *Petrograd*... (1880-1886.) Poziva Bogišića na objed.
- 96) *Beč* 16/29. VIII 1888. O Bogišićevoj knjizi, o Kostić Vojnoviću, o sebi i svom odmoru i radu kod Grundenena.
- 97) *Beč* 1. IX 1895. O imenici bog, o Baudouin de Courtenayu.
- 98) *Beč* 30. IX 1895. O putovanju kroz Hrvatsku, Srbiju, Bugarsku, Mađarsku o imenici bog, o Bugarima i Srbijancima, našoj historiji literature 15, 16 i 17 vijeka.
- 99) *Beč* 9. VI 1898. O fonografu i fonografskim ispitivanjima našeg jezika, o Milanu Rešetaru, o stipendijama za proučavanje južnoslavenskih govora.
- 100) *Opatija* 14. VIII 1898. Preporučuje Bogišiću »gospodina Simoni«. O Rešetarevu istraživačkom radu u Boki Kotorskoj. O nastojanju da se prikupe podaci o korisnosti fonografa.
- 101) *Beč* 28. IX 1892 Navješćuje posjetu Milana Rešetara Bogišiću.
- 102) *Beč* 22. V 1903. O kongresu slavista, zasjedanjima u petrogradskoj Akademiji, o izdavanjima slavenske enciklopedije, moli Bogišića za suradnju.
- 103) *Opatija* 17. VIII 1903. O putovanju Beč-Opatija, o razgovoru s Baudouin de Courtenayom.
- 104) *Beč* 6. I 1906. O Nagyju, dru Matiću, o groznim vijestima iz Rusije, kopiranjju francuske revolucije, o potresu u Zagrebu.

Zagreb... 1866.

Izviješćuje o ispravkama članka koji je Bogišić poslao za prvi broj »Književnika«, i o svom »arheološkom« članku koji je objavljen također u prvom broju »Književnika«.

Vašoj želji glede izpravaka Vašeg članka o muzejih nijesam mogao zadovoljiti, jer je već prekasno bilo, te se upravo ostatak doštampao, kad mi dođe Vaše pismo.

Glede posebnih iztisaka prilažem Vam ovdje račun Albrechtov ali znajte, da će ono, što su novčići odbiti, dakle mislite 8 i 13 for. Prema tomu izvolite odabrati.

Korekturu drugoga arka dobit ćete ovih dana. Prije štampanja pregledat ću ja Vašu korekturu još jedan red.

Vaš predlog o biblioteci uvažavaju u nas ljudi osobito, ali sada neće se moći ništa učiniti; jer kako austrijska vlada ili bolje rekav bivši Ivan Mažuranić kancelar nas jadne Hrvate uplašio te nismo za ovih 5 godina duševne potpore nikakve dobili van progonjenje pravopisno¹ — boje se naši ljudi, da išta dirnu u vladine predloge, da bi nam možebiti čitavu stvar zabacila.

Dakle mi ćemo biti sretni i presretni, ako za ovaj trenutak bar temelj položimo i uz zadnju pripomoć i zaštitu moći će se Vaši prijedlozi i kasnije izvesti.

Sad da Vam kažem još nešto. U istome prvom svezku Književnika pišem ja članak — arheološki², zašto u nas sviet neima o tih stvarih ni pojma, te nerazumije niti onoga, što je u našem muzeju. Moram reći, kako to nije upravo moj posao, da se tek nuzgredno tim bavim, pak se bojim, da nisam gdjegod prema najnovijem istraživanju zaostao. Na žalost moram ispoviediti, da u Zagrebu nitko neima, koji bi i toliko znao o tome a ja bih svakako želio, da i nekoji vrstak taj predmet poslije prve ili druge korekture pročita.

Zato sam naumio Vas umoliti za savjet, jeda li mi Vi u Beču znadete za koga, koji se u taj predmet razumije, a i naši znade, te bih mu taj teret naprtio? Moram reći, da se ja nisam baš ni malo duboko u stvar puštao, već sam hotio tek tuđe rezultate poskupiti i neki obzir uzeti na Zagr. muzej: članku je naslov: starine i njihova važnost.

Ako mi koga nađete bilo Vi sama sebe bilo koga drugoga, molio bih Vas liepo, da mi to javite i veliku biste mi uslugu učinili.

Bilješke:

1) »Progonjenje pravopisno« odnosi se na sukob, koji je postojao između Jagića i predstavnika tzv. zagrebačke »pravopisne škole«, jer je Jagić već u Književniku I, 1864. u članku »Naš pravopis« iznio nova ortografska načela, koja su za njegov »Književnik« bila mjerodavna.

Tada su postojala jaka nastojanja da se postigne jedinstvo u pogledu pravopisa, pa su pristalice tzv. zagrebačke škole vršili pritisak na Jagića s ciljem da to »jedinstvo« bude njima u prilog. Pritisak se uglavnom odnosio na pravopis »Književnika«, osobito na prva dva godišta 1864. i 1865. (Vidi o tome: Jagićev članak »U opoziciji radi ortografije«, Jubilarni broj »Obzora« 1910.; »Spomeni« I. str. 68-69; studiju Petra Skoča »Jagić u Hrvatskoj«, »Rad« 278. str. 17-18 i Uvod Slavka Ježića. Djela Vatroslava Jagića, knj. IV., izdanje Jug. akad. 1953. str. 5, 6, 7.).

2) Taj Jagićev članak objavljen je pod naslovom »Starine i njihovo znamenovanje« u »Književniku« III. 1866. str. 48-74, a zatim preštampan u Djelima Vatroslava Jagića knj. IV str. 13-42.

2.

Zagreb... 1866.

Moli Bogišića da nastavi suradnju u »Književniku«, preporučuje mu »Književnik« i pozdravlja braću Konstantina i Ermenegilda Jirečeka, nadajući se i njihovoj suradnji u »Književniku«.

Već na povratku sa svoga liečenja pripoviedao mi je prijatelj Mesić, da Vi pribavljate poveću razpravu o običajnom pravu naroda slovenskih³, pa da ste je voljan uvrstiti u naš Književnik. Ja nijesam umah smogao; tim veća je dakle sada radost moja i ostalih članova uredništva, što ste i bez naročita poziva dostavili nam prvi dio svojega djela.

Ja Vam na ime uredništva ovieom odgovaram, da mi rado prihvaćamo Vaše uvjete, toli glede načina pisanja i štampanja, koli glede nagrade. Ako dakle dopuštate, kao što se nadamo, doći već ovijeh dana vaš članak pod štampu, i Vi ćete dobivati prvu korekturu.

Nemožete si veće radosti predstaviti, negoli što je naša, kada vidimo, da će se s vremenom ipak moći uza složnu radnju i u nas južnih Slovinjana razviti život znanstven, koji nam osigurava neko mjestance među ostalimi kulturami ovoga svieta. Hvale je vriedna Vaša izjava, da Vam je bliži Zagreb, nego li Moskva: da, tako valja, svaka ptica svom jat u leti. Čim se više štuujemo sami, štovat će nas većma i drugi.

Molim Vas, čim znadem, da prijateljujete s gospodom Jirečki, da ih s moje strane uljudnim pozdravom i pozivom zapitate, jeda li će nam može biti i koji od njih štogod za Književnik pisati? Ja sam nešto iz daleka našuo, pak bi se tomu veoma radovao; mi smo pripravn i na sve moguće uvjete.

Pozdravlja Vas prof. Mesić, isto dr. Rački, kao i Vaš uslužni V. Jagić

Bilješke:

³) Ta Bogišićeva rasprava štampana je u tri dijela u »Književniku« III., 1866. na stranicama 1, 161 i 408. Naslov rasprave je: »O važnosti sakupljanja narodnih pravnih običaja kod Slovena«.

3.

Zagreb... 1866.

Šalje Bogišiću otiske članaka, izvješćuje ga o svom »arheologičkom« članku, izražava radost zbog dolaska Đure Daničića u Zagreb.

Evo Vam po želji od Vašieh posebnih iztisaka po 10. komada od svakoga tabaka. Kako ćete vidjeti, štampar je na posljednjem listu ono malo što je bilo, za sada izostavio, pak će kasnije na taj isti papir dvije prazne strane natisnuti i izpuniti. Zato bi mu i natrag trebalo ovih ovdje Vam poslanih 10 komada, jer se drugačije nebi slagalo u broju tabaka jedno s drugim. Skoro bi još najbolje bilo, da Vi što prije napišete onoliko od nastavka, koliko bi stalo na ovaj zadnji list da se ispuni — čitav treći arak. U ostalom izvolite uraditi sasvim po svojoj volji.

Uz to šaljem Vam, sliedeći Vaš prijateljski poziv, evo jedan tabak mogega arheologiškoga članka. Stvari su se tako dogodile, da niesam mogao rukopisa poslati, te će se po tome i teško moći što mienjati sada, pokle je već čitav tabak složen. Ipak da vidite, kako sam napisao da sam; držim da

neće biti niti najgore, ako baš i nije sve, što bi se imalo spomenuti. Ja sam tek htjeo, da pozornost našega svijeta na tu struku svratim; ako sam to dostigao, više mi netreba i bit će mi drago čuti sud Vaš sasvim iskreno; ja sam čovjek koji može i prigovore podneti. Da znate, na slijedećem tabaku doći će što točnija topografija starina naše domovine, i svagdje je naznačeno, što se odakle u našem muzeju nahodi. I tim htjedoh opet ponukati ljude, koji se po znamenitijim za starine mjestima nalaze, da i dalje ispituju, jeda bi se što našlo. Svršetak članka bit će do skora složen i to će biti preko polovice tabaka; čim se prva korektura obavi, ja ću Vam i ono poslati, da čitate.

Ako li nađete, da bi se k ovomu ovdje svakako moralo još sđie što dodati — a ono izvolite mi o tome javiti u posebnom pismu: omanje pogriješke mogle bi se ispraviti na samom tabaku.

Kad se sastanete s g. Jirečkom, izvolite ga pozdraviti te mu javiti, da se članak⁴ njegov već prevodi te će se umah štampati, a reviziju dobit će on u Beč.

Nam je ovdje (t. j. nametnutoj barem stranci naših ljudi) jako drago, što je došao ovamo Daničić i koliko je do nas, gledat ćemo, da se s toga svoga koraka nikada nepokaže. Drago mi je reći i to, što se u kratko doba nas dva dobro upoznašmo: i držim da ćemo se i ja i on vazda dobro razumjeti i u književnoj radnji i drugovanju prijateljskom.

Bilješke:

4) Taj članak dr. Hermenegilda Jirečka objavljen je u »Književniku« III 1866. na stranicama 87-106. Članku je naslov: »Panonija u IX stoljeću«.

4.

Zagreb ... 1866.

Obrazlaže zakašnjenje »Književnika«, tuži se na poteškoće, koje će navodno prestati »kad dođe Akademija«, izvješćuje o Daničiću.

Ja ću Vaše izpravke na kraju svezke dati naštampati; Književnik se za teže zato, što moraju korekture u Beč, a štampar nema dovoljnih slova, te nemože napried. Ipak će pouzdano izać najkasnije pod konac ovoga mjeseca. Ja sam od Vas primio onieh 5 for. Za nastavak Vaše razprave molio bih Vas koncem mjeseca, da kad se jedan svezak naštampa, može odmah drugi u radnju doći. Vi jedva i vjerujete, koliko se ja izmučim oko jednog svezka, dok se priugotovi: naši su Vam literarni poslovi još uvijek tako primitivni, da je jedan čovjek i nakladatelj i izoravljač, i odpravnik i blagajnik itd. Zato će posao mogao brže uspjevati, kad dođe akademija, te od ljudi književnika otpade briga materijalna, gdje se istom zaman vrijeme troši. Al što ćemo: valja se strpjati, dok nam taj dan svane.

Naš zajednički prijatelj Daničić boravi još sveudilj ovdje, ali će za nekoliko dana otići još jedanput u Biograd po svoje stvari, te će onda zajedno Majku si sobom dovesti: tako će se dakle doskora moći reći, da se je konačno među nami nastanio. On si je u ovo kratko vrijeme svoga boravljenja u Zagrebu pribavio ljubaznim i blagim svojim načinom simpatije sviju razboritih Hrvata, a za budale tko bi i mario. Njegov se Danilo doštampava, a među tim prevodi knjige Staroga Zavjeta, od kojih će i Mojsijev Pentateoh doskora izaći.

Tako on kao i ja pozdravljamo Vas srdačno: zadržite jednoga i drugoga nadalje u svom veleštovanom prijateljstvu.

5.

Zagreb ... 1866.

Izveščuje da se »Književnik« već razaslije, moli u Bogišića suradnju za naredni broj.

Dužan sam Vam već odavna odgovor, ali vidite, kolik je posao na mene navalio upravo sada, gdje no se Književnik⁵ razaslije i računi uređuju — oprostili biste mi, što sam za nekoliko dana zadonio. Najprije da Vam kažem, zašto nisam pogriješaka Vašieh još ovaiput nigdje štampao. Držim, da bi nezgodno bilo, da sam to učinio na zamotku, a drugdje nije bilo prava mjes-ta. Nego ja mislim, najbolje bit će na koncu djela i posebnoga i u Književ-niku da se sve što je od potrebe izpravi: onako bit će sve na okupu, a ovo ovdje još nije podpuna knjiga.

Sad da Vam kažem, da ću Vama honorar ovieh dana dostaviti: oprostite što toga nisam već učinio: tomu je uzrok, što novci imadu iz Pešte doći, jer je to drugi račun. Tom prilikom htjedoh Vas upitati, želite li da se ono, što ide na račun Albrechtov za posebne otiske, umah ovdje odbije: ili ćete Vi to sami kad Vas bude volja učiniti? Po našem računu ide Vas kod ove svezke 60 for. računate li i Vi tako? Napokom što i jest najvažnije, molim Vas, kad bi mogao doći Vaš članak drugi⁶ pod štampu? O tom ovisi, hoće li doći na prvo ili na koje potonje mjesto, jer mi ne smijemo predugo oklevati sa štam-pom.

Jeste li dobio od Lackovića jedan komad Književnika?

Nadajući se od Vas odgovoru, molim da ako ne bi što bilo sasvim po Vašoj volji, neupišite u grieh meni, koji sam rad po mogućnosti svakoj Vašoj želji zadovoljiti već su što razni poslovi što naše književno još uvijek slabo stanje, što druge okolnosti.

Bilješke:

⁵) Misli se na prvi svezak »Književnika« 1866. godine.

⁶) To je nastavak Bogišićeve rasprave »O važnosti sakupljanja narodnijeh pravnijeh običaja kod Slovena«.

6.

Zagreb ... 1866.

Izveščuje Bogišića da će hitno poslati honorar, moli novi članak za »Književnik«. kritizira domaću publicistiku.

Već Vam odavna dugujem odgovor, ali što ćete, kada sam u bolesti pismo Vaše čitao i još svejednako nećutim prava zdravlja u sebi. A bio bih Vam dao i preko prijatelja Daničića štogodj javiti, da nisam dan na dan čekao list iz Pešte, koji će mi javiti, kako je s honorarom. Eto tekar danas piše mi ka-nonik dr. Rački, da će on za 8 dana kući stići, i tada sobom donieti novca, pak ću Vam ih ja umah odpraviti, kako on dođe.

Drugo je, što Vam imam kazati, da mi na Vaš članak drugi već jedva čekamo, i ako nestigne do polovice mjeseca — a to je za nekoliko dana — mo-

rat ću s inim početi. Izvolite mi dakle to do znanja staviti. Nadam se, da ste Knjiž. I primio. Čitao sam kritiku Vašeg vrijednog članka u Wandereru, te mi se dopade. Nečudite li se Vi kako u nas u nijednom listu ne ima o tom ni govora?

To Vam je, kada redaktori dnevnika političkih nisu ljudi inteligentni. U nas, kada knjiga izađe, neznadu obično ništa više o njoj kazati, nego da je izašla, a to je bogami jako malo.

Zar neima u Beču nikoga, koji bi tomu zlu doskočio?

7.

Zagreb ... 1866.

Izvješćuje o korektorima Bogišićeva članka, šalje honorare njemu i H. Jirečku.

Ponajprije Vam javljam, da se Vaš članak već štampa, te ćete sutra dobiti prvi arak na korekturu. Ako nenadjete baš osobito za potrebno, a ono dozvolite nam, da ostale korekture ovdje ostanu: imat ćemo brigu Daničić i ja, da bude štampa bez pogrješaka.

Zatim Vam evo prilažem 60 for. (šezdeset forinti) kao honorar za prva 3 arka Književnika: što do 3. arka fali u prvoj svezci, uračunat će se ovdje u drugoj.

Uz Vaše novce dopustite mi, da priložim 17 for. (sedamnaest forinti) za g. dr. Herm.⁷ Jirečka. Njegov honorar iznosio bi 25 for. nego prevoditelju morao sam platiti 10 for; ali ja sam njemu samo 1/3 uzkratio, želeći svakim načinom učiniti, koliko se više može, da budu gg. dopisnici sa uredništvom zadovoljni.

Molim Vas, da mi gg. braću Jirečke srdačno pozdravite.

Vašega članka nastavak očekujemo. Želio bih da Književnik svakako izađe do konca Srpnja.

Pozdravlja Vas Daničić i dr. Rački, a jednako i ja kao osobiti štovatelj

Bilješke:

7) Tj. Hermenegilda Jirečka.

8.

Zagreb ... 1866.

Izvješćuje o korekturama članka, moli članak »Naputak kako da se sakupljaju narodni običaji«. Javlja da se Kukuljević zahvalio na članstvu u Akademiji.

Vi se jamačno čudite, što Vam neima nikakova glasa iz Zagreba, ali može biti, da i dokučujete razloge, s kojih je naše dopisivanje zapelo.

Videći ja, da Vam nemogu dostavljati korekture, jer što se šalje, to nedolazi i nedolazi redovito, moradoh se žalibog zadovoljiti tim, da smo ovdje izpravljali koliko se je točnije moglo. Nejamčim da neće biti pogrješaka; ele okolnosti nas ispričavaju. Književnik bit će za 2, 3 dana doštampan. Vaši su tabaci jur i u osebnih-iztiscih gotovi; i ja ću Vam ih doskora nekoliko komada na ogled poslati. Krupnije pogrješke morat će se i onako kod čitava djela naznačiti, da se izprave.

Žao mi je, što nemogoh dospjeti, da Vas umolim za Vaš naputak, kako da se skupljaju narodni običaji⁹⁾: želim, da se to štampa čim prije, svakako barem u trećoj svezci Književnika.

Kukuljevića nijesam ni pitao, znajući da Arhiv neće tako skoro izaći, jer društvo neima novaca, a neima ni gradiva. Bit će Vas jamačno iznenadilo, što se zahvalio na akademičkoj časti¹⁰⁾: motivi su tomu osobni — mržnja na Štrosmajera i Račkoga, s kojim nehtjede ni u literaturi na sloški radi. On je ovim korakom mnogo štete prouzročio svojem ugledu.

Bilješke:

⁹⁾ Bogišićev članak »Naputak za opisivanje pravnih običaja, koji u narodu živu« objavljen je u IV. svesci »Književnika« 1866. g. str. 609-613.

¹⁰⁾ O tome približe S. Ježić, o. c. str. 7.

9.

Zagreb ... 1866.

Izvješćuje o »Književniku« i tiskanju Bogišićeva rukopisa, o pismima bečkih studenata koji napadaju Bogišićevu suradnju u Književniku.

Na Vaš rukopis čekasmo s velikom nestrpljivošću: Vi valjda nijeste mislili, da se ovaj put nešto bolje žurimo. Pitao sam sлагаče, te mi kažu, da će ovaj rukopis, što ga doslije poslaste, bili složen onamo do konca nedjelje. To Vam zato javljam, da izvolite prema tomu urediti konac Vašega rukopisa. Kod posebnih otisaka prigledat ću, da se nedogodi nikakov nesklad; već sam i Albrechta opomenuo, da bude na oprezu. Nadam se, da ste prvi tabak primio na korekturu; za dva dana stići će Vam i drugi.

Oviem Vas pozdravlja Daničić dr. Rački i Vaš iskreni štovatelj N. B. Upravo se opominjem neke stvari, poradi koje sam već mislio na Vas, te ću Vam ju odkriti, da je i Vi znate. Ja ne znam pravo, tko je sve od naših mladih ljudi u Beču na nauci; ali jedan od njih pisa mi nedavna pismo, u kojemu mi se tobože na ime mladeži, koja u Beču uči, prigovara zašto li je Vaš članak štampan u Književniku onim načinom, koji ovuda u Zagrebu nije običan. Ja sam, razumije se, tomu mladu čovjeku odgovorio, da bi bolje bilo, da naša mladež uči ono, što se u Književniku piše, negoli da prigovara, kako se piše, što na nju ne spada. Ja Vam dakle to javljam sa žalošću, što vidim, da niti oni naši ljudi, koji su u Beču na nauci, nijesu bolji niti pametniji od ovih ovdje u Zagrebu, koji tek čitave dane besposliče. Čujem, da sam ja pomenutim odgovorom, koji je bio sasvim na mjestu — te mlade gospodičice uvriedio, pak sada dolaze u Zagreb pisma, u kojima me grde, premda neimaju ni za što. Međutiem to su meni devete brige.

10.

Zagreb ... 1866.

Tuži se na teške domaće prilike, moli novi članak za »Književnik«.

Ja sam Vaš veliki dužnik, ali nisam nikako dospio da Vam prije odgovorim: što su svi drugi poslovi tomu pridodje još i početak školske godine,

kadno je najviše posla s djacima. Povrh toga znao sam, da Vam je o onom, što Vas ovaj put valjda najvećma zanima, već odgovorio i Daničić i Rački, a moram iskreno reći, da se s onim posve slažem, pače znao bih Vam može biti još mnogo toga dodati iz zasebne prakse redatorske o indolenciji i nemarnosti naše publike. Ja neznam, može biti da biste vi umjeli bolje ugoditi našem svietu, nego li mu ugadja Književnik, premda se mi ozbiljno staramo da što širim zahtjevom ugodimo; ipak je žalostna istina, da se broj naših plaćnika ove godine reducirao upravo ad minimum. Može biti, ja barem mislim tako — da je bolje kod one stranke našega naroda, koja se ćirilicom služi; međjutim to bi valjalo iskušati. U nas kako je veliko siromaštvo a velik luksus, kupili bi ljudi knjigu istom onda, kad su sve druge potrebe namirili, jer se još uvijek drži, da je trošak na knjigu — suvišan —. U ostalom možda i nije ta strana Vašega poduzeća onako znamenita, kao što strana znanstvena, t. j. kako se mi ovdje razgovarasm, žalili bismo veoma, da Vas ovo poduzeće imalo obustavlja u vaših studijah koja već procvjetaše jednim krasnim i umnim plodom. Jeda li će dakle korist efemernoga posla nadoknaditi Vama Vaš trud i onaj trošak vremena, koji ćete odkidati svojim znanstvenim proslovom? —

Mi čekamo Vaš konačni odlučak, s kojim ćemo svakako zadovoljniji biti, glasio on kako mu drago. Međjutim Vam javljam, da smo sa štampanjem Književnika jur započeli, a da je za Vaš članak vremena do polovice studenoga. Svakako Vas molim, da mi pošaljete, što bi prije moglo biti.

Pozdravlja Vas Daničić; Rački je već preko 8 dana na putu; vratit će se skorim.

Donle će valjda stići i od biskupa novci za honorare.

11.

Zagreb ... 1866.

Jagić očekuje dalju Bogišićevu suradnju i vjeruje da će »Književnik« izaći potkraj godine.

Sretno što ste se vratili, drago mi je čuti; još i draže, što naumiste doskora dovršiti svoju razpravu¹⁰⁾, koju mi svakako očekujemo za Književnik. Naš će list izaći koncem godine, dvie svezke ujedno.

Evo Vam šaljem zahtievanih 6 otisaka od svakoga tabaka. Žao mi je što su oni prije Vam poslani otisci ostali bez jednog lista koji je naknadno pridoštampan na sve ostale arke, ele nije dakako na ono nekoliko Vam odprije poslanih komada. Sad ako želite, da se ono nadopuni, nepreostaje Vam ili ovdje izrezavati pak Vam, onamo šiljati, ili ako imate takovih komada mnogo, to bi se morale one dvie strane još jedanput slagati. Izvolite mi javiti, što mislite. Nadam se, da ću Vam doskora poslati honorar za drugu svezku Vašega vele vrijednoga članka.

Ovim Vas za sada u kratko — za koji dan na obširnije pozdravlja ...

Bilješke:

¹⁰⁾ Misli se na završetak Bogišićeve rasprave »O važnosti sakupljanja narodnijeh prav-nijeh običaja kod Slovena«.

Zagreb ... 1866.

O saborskim zasjedanjima, o budućoj Akademiji i akamemicima. O štampanju Bogišićevih radova u »Književniku«; te izradi bibliografije za njegove potrebe.

Dugujem Vam odgovorom na dva prijateljska pisma; al šta ćete, kada sabor¹¹, koji još ništa od svoje radnje nije na vidjelo iznio, ipak već i meni, premda nijesam zastupnik, mnogo posla zadaje. U Zagrebu Vam ov čas sjedi stotina odbora i pododbora a jeđa li će sav njihov trud ikojim rodom uroditi, to znade sam bog i nitko drugi. Najšma mi je drago, što smo za akademiju i opet rieč i to ozbiljnu rieč rekli; sad da čujemo, što će na to premudri Jelačić i Kušević. Kako sam pesimista i vidim gdje je vlada izbuljila oči na Magjare, a za sve je drugo sliapa i gluha — bojim se da će ipak naći kakvu trunku, samo da nam se zapreke na put stave. Ele da vidimo! Gjuru Daničića zapečatismo i još trojicu¹², od kojih bi dvojica, imali drugi biti nego što su. — Vaša će se pitanja štampati, kako želite. Sama razprava nekako polagahno napreduje, akoprem su uvijek po dva sлагаča u poslu. Nadam se, da Vam je već u rukama, ili valjda na povratku u Zagreb 3. arak. Da znate, prije nego li Vam se u Beč šalje, radim prvú korekturu sam, i opet je tolika sila pogrješaka, da se više put neima na okrajcima ni mjesta za izpravke. To su Vam naši najbolji slagari! Za dan-dva li poslat ću Vam prva dva arka od ovih posljednjih, što se sada štampanju. Uviek mi se Albrecht ispričaje da su u preši.

Što rekoste da Vam nadjem mladića, koji bi izpisivao naslove iz časopisa o onim člancima, koji se Vašega predmeta tiču — to Vam mogu javiti, da znam za mlada pravnik, koji će to vješto učiniti i s velikom pomnjom. Ovdje će se naći od prilike ovi listovi: Danica ilirska, Zora Dalmatinska, Pravdonoša, Neven, Srbski letopis, i Glasnik Dalmatinski. Ako dakle želite ja ću ili umah naznačiti tomu mladiću posao ili ako mislite kazati mu, da u Vas na-putak traži.

Bilješke:

- 11) To se odnosi po svojoj prilici na zasjedanje Hrvatskog sabora u studenom i prosincu 1866. godine
 12) Ta trojica su Matija Mesić, dr. Mirko Šuhaj i Ljudevit Vukotinović. (Vidi o tome S. Ježić, o. c. str. 7).

Zagreb ... 1866.

O korekturama, slogu, posebnim otiscima Bogišićeva članka.

Pravo rekoste, da debata saborska djeluje i na naše slagare; barem u toliko, što su govoreni dugački govori, a ti su imali doći sutradan u novine, te je tako sve skoro slagare zaokupio posao novinarski. Čini se, da im je sada odlaknulo: i eto Vam šaljem 3ću korekturu.

Podjedno trebalo bi da znadem, što želite s posebnimi otisci, jer znate da kako je kod nas sve siromašno uredjeno, zapelo bi i slaganje, da nemože skoro ono što je skrženo, razložiti.

Nadam se, da ću Vam moći na ruku biti pri tom poslu, i da će naš Štampar prilično umjeren biti u svojim zahtjevih.

14.

Zagreb ... 1866.

O posebnim otiscima, honoraru, o izlasku zadnjeg broja »Književnika« čije djelo će nastaviti Akademija.

Dok sam se brinuo, kako bi izveo Vašu volju glede predposljednjeg Vašega pisma, međutim Vi javljate, da želite da Vam se sve u Beč šalje. Premda se meni čini, da bi za Vas manje neprilike bilo, da se sve to ovdje obavi, ipak sam već Albrechtu naložio, da sve po Vašoj volji učini. Za dan-dva odpravit će Vam se svi tabaci posebnih otisaka, a isto tako dobit ćete korekturu od errata i od naslova. Evo Vam podjedno šaljem posljednji tabak da iz njega izvadite errata. Istina je, da ja nisam mogao posljednja dva puta, da još preko Vaše revizije pregledam tekst, jer sam imao posla u odborih za sveučilište i narodni dom itd; ali ja sam se bio oslonio na rieč samoga Albrechta, da će on savrniti — ele evo sad imamo na žalost moju još i sramotu, da je tako ružno nagrdjena knjiga. Ja sam mislio bio iz najprije, da ćemo ovdje rukom pogrješke izpravljati, ja bi bio porazdielio medju djake — ele kad Vi volite da se štampa, to neka bude na Vaše.

Nadam se, jer sam se već pobrinuo, da će za nekoliko dana moći sliediti i račun glede honorara za Vašu razpravu i Književnik će izaći koncem buduće nedjelje — za posljednji put — a zatim neka nastavi djelo akademija.

Ako biste se možda ipak predomislili, da se ovdje dedikacija i predgovor štampa, izvolite mi umah odgovoriti.

15.

Zagreb ... 1867.

Izvjješćuje o slanju Bogišićevih stvari i posebnih otisaka

Prvo svega želim Vam, da se skorim oporavite, i pojačenom snagom lipomu svojemu zvanju posvetite. Vaše želje nadam se, da će biti ovako sve ispunjene, kako vi to očekujete. Večeras polazi na željeznicu sanduk Vaših stvari, u kojemu su svi tabaci vašega djela, zatim 500 komada posebnih otisaka Vaših pitanja i prvi list iznova preštampan.

Uz to dobit ćete sutra na reviziju pogrješke i naslov, što je već sve danas složeno i kod mene na korekturi bilo. Naslov je vidio i prijatelj Daničić, te misli da je dobro sastavljen što se raznih slova tiče. U ostalom odluka ostaje na Vama.

Pozdravlja Vas dr. Rački, prijatelj Daničić i Vaš iskreni štovatelj

16.

Zagreb ... 1867.

Izvjješćuje o financijskim problemima, o pravniku Luki Marjanoviću.

Drago mi je, što tandem aliquando primiste sanduk knjiga. Evo Vam razjašnjenja, kako se dogodi deficit. Kad Vam prvi put poslah 15 komada od prva tri tabaka, nebijaše posljednji list na trećem tabaku naštampan — a kada

se je kasnije kod druge svezke Književnika onaj zadnji list pridoštapavao, uzmanjka dakako onih 15 komada, a Vi kasnije videći kako Vam fali jedan list potražiste ovih 15 komada trećega tabaka — i tako eto kod 3 tabaka dvostrukih manjak. Ako Vi imate onih 15 komada 3. arka, gdje je jedan list ostao bio prazan, to će Albrecht onaj list po drugi put štampati, inače Vam nepomaže ništa. Svakako Vas uvjeravam, da je on točno sakupio sve do posljednjeg tabaka, što bijaše u njega. Samo ja Vam mogu još jednim tabakom poslužiti iz moga deficita Književnikova.

Uz ovaj list šalje se i korektura od errata, te se moli, da dodate, ako još što ima.

Pravnik se onaj zove L. Marjanović¹³. On bi već bio stvari se svojski latio, ali Vas moli, da biste pričekali do konca mjeseca, dok izpite obavi: tad će, kaže, marljivo raditi. Za zbirke rukopisne javit ću Vam kad što doznam; znam da ima toga u Kukuljevića i Gaja.

Pozdravlja Vas dr. Rački i prijatelj Gj. Daničić

Bilješke:

¹³) To je Luka Marjanović (1844-1922), koji je iz hrvatskih časopisa, od 1835. pa dalje, ispisivao građu za Bogišićeve pravno-etnološke studije (Vidi o tome »Spomenik« I, str. 68). Po završetku studija Marjanović se bavio izučavanjem crkvenog prava, a pored toga poznat je i kao sakupljač i izdavač narodnih pjesama, pa je o toj njegovoj aktivnosti pisao je Jagić. (Vidi P. Skok, o. c., bilješka 153, Mirko Cerovac »Jedan revni saradnik Matice Hrvatske«, Zbornik Kolo 1953. str. 395-396).

17.

Zagreb... 1867.

O teškim domaćim prilikama, redaktorskim brigama, Strossmayeru, i pravniku Luki Marjanoviću.

Nemožete si misliti, kako mi je teško, što sam morao do sada odgadati s odgovorom na Vaše posljednje mnogocienjeno pismo, pak i sada prisiljen sam žalibog, da Vam prijavim samu biedu i nevolju, koja će Vam za cielo onako nemila biti, kao što je meni već sto jada zadala. Ja sam bivši tri godine redaktorom hrv. časopisa iskusio toliko gorkih časova, da sada dobro znam, što će to reći baviti se u nas uređivanjem lista, kad mora čovjek još za sto drugih poslova skrb nositi, a najposlije nezna gdje će ovo gdje li ono smoći. Vi znate da se naša knjiga, ma i najbolja i najjeftinija bila neprodaje onoliko, te bi se mogli bar troškovi pošteno namiriti, kamo li trud spisateljski. Stoga dobismo obećanje od preuzv. biskupa Strossmajera, da će on svake godine dati u ime honorara 600 for. Tako je i bilo prve godine, — druge nedobismo već potpuno, ali opet izadjosmo. Ove godine dobih ja do sele samo 200 for. Već za zasjedanja saborskoga obratih se na preč. g. kanonika s molbom, da izvoli u biskupa izmoliti još onih 400: biskup obeća, da će nam dati kad se iz Rima vrati. Preuzv. je gospodin bio iza toga u Zagrebu i već otišao, a ja nedobih još ni pare. Možete si misliti, u koliko sam neprilici — već sam do 100 for. svoje teško zaslužene plaće poistrošio na manje stvari — a još čekaju silni drugi troškovi da se isplate.

U takovih okolnostih molim Vas u samom mojem interesu, da biste bili tako dobri, te pisali pismo na dr. Račkoga, u kojem biste ga pitali, kad ćete moći dobiti honorar, da se izjednače računi s Albrechtom. Tim će se to potaknuti,

te će se prije do novca doći. Ali ako mislite, da vi neimate na dra Račkoga pisati, a ono izvolite meni pisati ali tako da mogu Vaše pismo njemu pokazati.

Razumije se, da se Vam, kao i svakomu, koji što u Književnik pisa, mora podpuno namiriti, što Vas ide. Medjutiem izvolite vidjeti, slaže li se ovaj račun s Vašiem.

Albrecht evo piše, da mu se ima platiti 112 for. 50 novč. Vi imate dobiti za drugu svesku, u kojoj je 5 araka, 100 for. a za 3 i 4 svesku, u kojoj ima 4,1/3 arka, 87 for. — ukupno 187 for. Po tome bi se izjednačio račun tako, da bi bio višak za Vas od 74 for. 50 novč. Kao što rekoh, najprije valja, da se ovi brojevi konstatiraju, a tad ćemo dalje urediti, da budete potpuno namireni. Ja sam se mnogo izmućio oko Književnika ali bi me vazda boljelo, da se mora reći, da je tkogod ostao nenamiren.

Pravnik Marjanović uze posao u ruke, dadoh mu najprije 5 godina Danice ilirske od početka, te mu rekoh kada to svrši da mi donese da pošaljemo Vama, da vidite, radi li kako valja. Nadam se koji dan da će tu porciju svršiti.

Hvala liepa za knjigu, koju dobih preko g. Daničića. Vrlo bi dobro bilo, da se pošalje nekoliko ekzemplara u knjižare, ali Vas činim oprezna, da u Galca neima mnogo kredita van ako Vam plati gotovim novcem, inače bilo bi bolje dati u prodaju Hartmannu ili Fiedleru.

Očekujući od Vas što skorije odgovara, klanja Vam se...

18.

Zagreb ... 1867.

Šalje Bogišiću ispise Luke Marjanovića, izvješćuje o uvjetima za prodaju Bogišićevih separata.

Evo Vam šaljem, što je Marjanović izpisao iz nekoliko godina Danice ilirske za pokus; izvolite što mislite da nije u redu naznačiti mu, da se zna u daljemu ravnati. On će umah posao nastaviti.

Dodjoše knjige Tkalčeve i s njimi i Vaši otisci, koje mislite dati u prodaju. Ja sam umah pošao ka Galcu i ostalim knjižarom, da čujem što kažu. Ponajprije čini mi se, da je 2. for. previsoka cijena, ali kako Vi imate malo otisaka, a može biti, da će tu knjigu drugdje umjet bolje cijeniti nego li ovdje, to ja bogami ni sam neznam, bi li Vam svjetovao da obalite cijenu na 1. f. 50 novč. žao bi mi bilo, da se ovdje ovo nekoliko komada i za ništa rastepe, a kasnije da bude o knjizi pitanja pak da je neima. Za gotov novac htio bi sve kupiti Galac ali uz uvjete, na koje se ne može pristati, t. j. on bi htio 50% i to da je knjizi već prije cijena obaljena. U komisiju voljni su uzeti svi uz 25%, ali za veću sigurnost imalo bi to tako biti, da bi se svakomu dalo tek nekoliko komada; kada bi to isplatio, tada bi dobio opet ih nekoliko to bi i bila najbolja kontrola, da se vidi je da li je tko šta prodao. Izvolite mi dakle javiti, pristajete li Vi na to, da se dade u komisiju, i ostaje li cijena od 2 for.?

Za novce čini mi se, da je već dr. Rački biskupu pisao. Pozdravlja Vas dr. Rački i Gj. Daničić; molimo Vas, ja i on, jeda li je istina, kako čusmo, da je Miklošićeva žena umrla?

Zagreb ... 1867.

Izvjlašćuje o konačnom otvaranju Akademije, o mogućnosti pokretanja novog časopisa koji će zamijeniti »Književnik«, o ispisima Luke Marjanovića.

Nešto sam malo zadocnio s odgovorom na Vaše vrlo ugodno pismo te bi me lako viesti novinske pretekle. Čitat ćete naime ako već nieste, da mi tandem aliquando i post tot discrimina, otvaramo akademiju¹⁴. Kako će ići, to neka Bog zna; ja znam samo toliko, što sam vlastitim iskustvom naučio, da je kod nas vrlo malo radinih ljudi.

Tim milija bit će, razumije se, našoj Akademiji Vaša rasprava i ja mislim, da će se moći umah štampati; jer se umjesto Književnika želi čim prije započeti nekakav novi časopis, valjda bolji od Književnika; barem bih želio, da se ondje nećeka godinu dana na honorar, kao žalibog ovdje. Znat ćete iz novina, da je već imenovan Daničić sekretarom; i on je siromah morao dugo čekati.

Marjanović radi sada na izvadcima iz Zore dalmatinske; ako želite, mogu Vam poslati sadržaj od 4 tečaja.

Ja bih Vas samo molio, da izvolite preko mene pisati Kukuljeviću pismo, da bi nam htio poslužiti svojom knjižnicom. Žalibog radi političkih mizerija nije on više toliko pristupan koliko prije, ali ja bih radije Vaše pismo ponio te ga za jedno umolio, da izvoli pod mojom kontrolom Marjanoviću davati one knjige, kojih nebismo našli u knjižnicah.

Ako izvolite, pomenutu svoju raspravu na me poslati, rado ću je predati predsjedniku Akademije. Ja mislim, da bi dobro bilo, da primjetite, neka bi se u akademiji prije o njoj referiralo. I onako obiluje akademija nestašicom.

Pozdravlja Vas Gjuro Daničić i ostali prijatelji i znanci, a jednako se izruća Vašem mnogocienjenom prijateljstvu.

Bilješke:

¹⁴) O Jagićevim zaslugama pri osnivanju Akademije, te o samom osnivanju i počecima rada vidi P. Skok. o. c., str. 8-15 i S. Ježić, o. c., str. 7-9.

Zagreb ... 1867.

O korekturama, o budućem prvom sastanku članova Akademije.

Istodobno s ovim pismom imadete dobiti 2 tabak korekture — a uz to da vidite, kako je, 3 i 4 tabak vaših posebnih otisaka.

U 2. tabaku ove druge svezke naći ćete, da ja niesam izpunio na jednom poglavlju početnog broja, jer neznam pravo, smatra li se ono kao novi odsjek ili pododsjek. Izvolite učiniti Vi, kako nadjete da je dobro. Ja se sve ljutim, što tako polagahno ide posao od ruke; ali što ćemo, kad neima opet dovoljno slova, te nemože nego jedan tabak za tabakom slagati. Nadam se ipak, da će se sada dva sлагаča posla latiti.

Vaša pisma dobio je kanonik Racki i on Vam hvali te Vas liepo pozdravlja. To isto čini prijatelj Daničić.

Bit će Vam svakako milo čuti, da će se 22. o. m. članovi akademije po prvi put sastati; međutim se predbježni poslovi već priređuju.

21.

Zagreb ... 1867.

Salje Bogišiću svoju knjigu i moli kritiku o njoj, izvješćuje o neprilikama u filozofičko-juridičkom odjelu Akademije.

Ja šaljem onaj isti čas, kad Vama ovo pismo, nekoliko komada moje historije¹⁵ na uredništvo Zuckunfta, medju kojima jedan je namijenjen Vašemu imenu; izvolite ga primiti u znak iskrena poštovanja i prijateljstva. Ša se nadam, da će uredništvo umah čim paket dospije, poslati Vaš eksemplar, kako sam mu javio, u dvostruku biblioteku; ali za taj slučaj, da toga nebi bilo, molit ću Vas da u njega knjigu uzištete. Ja sam ovdje rekao, da se Vama za sada preda i onaj eksemplar, koji je Miklošiću određen; molit ću Vas dakle, da i taj pridržite kod sebe, dok se Miklošić vrati iz Ischla, gdje po svoj prilici po starom običaju boravi. Izvolite mu kad se vrati izručiti moj naklon i pozdrav.

Kada knjigu pregledate, istem od Vas kao od prijatelja, da mi iskažete njezine pogrješke; negovorim o vrlinah već o pogrješkah, jer smo mi za danas u svemu početnici te nam treba za napredak većma stroge kritike nego li razmazljive pohvale.

Nadah se, da ću ovieh praznika u Dalmaciju¹⁶; kako znate, uplašila me kolera; htjedoh kasnije u Beč, ali za kratko vrijeme ne bi mi vredno, a na drugo nemogoh iz kojekakvih najpače financijalnih razloga: tako ostadoh u Zagrebu do danas, gdje polazim kući k ocu u Varaždin, ali samo na koji dan.

Pozdravlja Vas kanonik Rački i Gjuro Daničić; oba rade marljivo na svojem poslu. Naš časopis¹⁷ dotjerao do 5 arka, a sada će valjda žurnije napredovati. Skorim će početi i opet naša predavanja; ele Vaš odsjek — filozofičko-juridički — stižu udarci jedan za drugim upravo nemilice; Subotić će, kako se kaže, ostatu u Novom Sadu, a sada ode Šuhaj u Beč; Bogović kao veliki župan još će manje mariti za Akademiju nego li do sele, i tako ostaju: Weber — Jurković, Muhić!

Sve se više pokazuje, kako je malo u nas pravih književnika.

Bilješke:

15) Jagić misli na svoje djelo »Historija književnosti naroda hrvatskog i srpskog«. To djelo je do danas usamljeni pokušaj naučne obrade hrvatske i srpske književnosti kao jedinstvene cjeline, pored toga važno je za historijat Akademije i njenih izdanja, a po metodologiji naučnog zahvata potpuno je na visini ondašnjeg stanja u evropskoj nauci o književnosti (Vidi P. Skok o. c., str. 12-15, S. Ježić, o. c., str. 8-9).

16) Namjeru odlaska u Dalmaciju, s ciljem da na terenu izučava književnost, Jagić je ostvario godinu dana kasnije; 1868. godine, i o tom putovanju i radu referirao u Radu 12, str. 227-229 (Vidi »Spomeni« I, str. 80-83, P. Skok, o. c., str. 14, 53, 54, Mihovil Kombol »Izabrani kraći spisk«, Matica Hrvatska Zagreb 1948. str. 9, Nikola Ivanišin, »Vatroslav Jagić i Dubrovnik«, Dubrovački vjesnik 14. VIII. 1953.).

17) To je prvi broj Rada Jug. akad.

Zagreb ... 1867.

Hvali Bogišićeve radove, raspravlja o panslavizmu, izvješćuje o prvoj knjizi »Rada« i o namjeri da se pokrene edicija »Stari pisci hrvatski«.

Vi jednako sipljete knjige i razprave, tako da bi čovjek morao u čudu pitati: a odakle taj sve to smaže? Hvala Vam srdačna na knjižici o Gradiću i o slov. muzeju; jedno je interesantnije od drugoga. Čitajući ovo posljednje i nehotice se dosjetih, kako bi to opet bečkim piskarom liepa zgoda bila, da udare iza svega glasa vikati na panslavizam. Da pravo rećemo, ovdje bi baš i bilo za što, jer Vi zbilja propoviedate ovdje panslavizam, ali je to uzvišen panslavizam, koji si za celo želimo svi, u kojih ima i koliko domorodnog čuvstva. A gle, jedva dočitalah ovo dvoje, eto nam i u prvoj knjizi »Rada« vrlo zanimljive stvarce¹⁸ od Vas: i tako Vi ćete naše filozofe i juriste ugnati u strah, te se neće usuditi ništa da pišu — koliko su do sada pisali, to i onako znate! Znajući, da Vam je g. Daničić o drugih stvarih akademičkih sve vjerno referirao, kazat ću Vam samo, da se odlučismo izdavati stare pisce¹⁹ te sam ja sada zabavljen prikupljanjem bibliografske građe kao Vi za stātuta et leges. I za to Vas molim, ako bi Vam gdje što takova slučajno pod ruku došlo, da nezaboravite na mene. Nastat će pitanje i o tome, kakovih rukopisa od naših dalm. dubrovačkih pisaca ima u bečkoj knjižnici; i kakovih starih edicija; ali za sada ja toga pitanja nestavljam, jer još nijesam dotle dospio, nu to bi već i sada htio znati, hoću li moći i kako do toga doći? Molim Vas, nezaboravite na me i na ovo moje pitanje.

Drugo je što bih Vas liepo molio, kad već imate Mihanovićev nomokanon, da potražite, neka se konstatira, jeda li je onaj vez ovog rukopisa starinski i može li se kazati, da je istodoban s tekstom ili je kasnije prevezan? Za tim, da izvolite pitati g. Miklošića, opominje li se on onoga komada glagolskoga, za koji vele da je bio priliepljen na korice tog nomokanona? Zna li on, da li je ono bilo iz davna priliepljeno tj. već onda, kad je nomokanon uvezan ili kasnije? Napokon što on u oba drži do onog glag. fragmenta? Meni se čini vrlo znamenit radi osobita karaktera glag. slova, koja nijesu niti pravo obla (bugarska) niti pravo uglata (hrvatska). Ja sam naumio taj odlomak priobćiti u našoj akademiji i već sam ga prijavio u razredu. Ako bi g. Miklošić želio, mogao bih mu poslati jedan faksimile. S tim je u savezu, što vas napokon molim, da mi ako je moguće pomognete glede jedne knjige, koje neima u čitavom Zagrebu, a to je: Tischendorfov »Novum Testamentum graece« editio septima, i to ona edicija velika, u kojoj je dodan »apparatus criticus«.

To je djelo izašlo g. 1859. te će biti za celo i u carskoj bečkoj knjižnici. Ako dakle možete, uzmite ga na svoje ime za najkraće vrieme, koje se samo misliti može, te mi ga pošaljite. Meni ga netreba van na nekoliko sati, ja Vam ga mogu umah natrag poslati. A radi pomenutog fragmenta trebao bih ga svakojako. Ako ne bi išlo iz carske knjižnice, mogao bi ga izvaditi koji lehrants Kandidat iz univerzitetske knjižnice.

Izašao je naš »Rad«! Ako već nije, to će Vam ga Daničić za celo umah poslati. Omne initium durum.

Pozdravlja Vas Daničić, Rački i svi drugi Vaši znanci i prijatelji.

Bilješke:

¹⁸⁾ Ta »zanimljiva stvarca« vjerojatno je Bogišićev članak »Spomenik narodnoga običajnoga prava iz XVI vijeka« objavljen u Radu I, str. 229-236. U istom broju Rada Bogišić je objavio i kratak sastav »Izvještaj o dosadanoj radnji opisivanja narodnijeh običaja pravnijeh« str. 261-263.

¹⁹⁾ Vidi o tome P. Skok, o. c. str. 14.

23.

Zagreb ... 1868.

Čestita Bogišiću imenovanje za nadzornika školstva u Krajini, žalosti se ujedno što Bogišić odlazi iz Carske knjižnice u Beču.

Već se sinoć raznesao glas, a današnje nam ga novine potvrđuju, da Vas je zapala odlična čast, da budete školskim savjetnikom u Krajini²⁰. Budite uvjereni o iskrenosti naših ovdašnjih književnika, Vaših drugova i znanaca, koji se svi tomu raduju, da je Krajina stekla toli čestita narodnjaka na to za naše okolnosti prevažno mjesto. Mi svi čestitamo ne samo Vam, nego još više našoj domovini, osobito u tako teških okolnostih, kake su pritisle siromašni hrvatsko-slavonski provincijal, da je bar jedan njezin dio ovim imenovanjem postigao ono, što si drugi ov čas ni željeti nesmiye. Čovjek bi i nehotice rekao, da je pravo imao kancelar Kučević, kad je prošle godine u nekom odpisu na hrv. sabor prozvao Krajinu blagoslovom — jest zbilja, sada ako i gdje, treba našem narodu, koji je pod Austrijom, u Krajini blagoslova tražiti!

Želeći Vam u novoj časti svaku sreću, i onaj uspjeh, koji za celo želite i sami svojemú poslu, nadamo se, da Vas neće birokracija skućiti pod svoj jaram onako, kako nije ni Račkoga, dok mu je sudjeno bilo sjedjeti u našem namještničkom vieću, a znam da bi bila upravo uvreda i posumnjati, da ćete se igda odgeći one lijepe zadaće, koju ste si odabrali, da u našoj književnosti utrete put k historičkom ispitivanju narodnoga prava: ta vi znate najbolje i sami, kako nam ta lijepa nauka na ugaru leži. Ako sam ja nekim načinom samo tumač naših unutarnjih čuvstva — nije me na to nitko povlastio, ali znam, da se u tom nevaram, da svi složno čutimo, a ono napose što se moje osobe tiče, moram egoistički priznati, da mi je žao što gubimo našinca sa toli važna **književnog središta**, kao što je carska bečka knjižnica. Tko će nam biti sada — tako bih mogao egoistički povikati — na pomoć svojim savjetom, kad što ustrebamo! Ja žalim, što si nisam pribavio potrebitih grada doktorskih, dok sam još manje poslom zabavljen bio — umah bi ostavio Zagreb i školu te se borio za Vaše mjesto. Ele kad to nemože da bude, a ono gledajte, Boga Vam, da nam dođe u onu knjižnicu svakako nekoji našinac.

Javljam Vam istodobno, da sam primio Miklošićeva Tihonravova i onaj rukopis koji sam predao Daničiću.

Još jedan put: da Vas Bog živio!

Bilješke:

²⁰⁾ Bogišić je bio nadzornik školstva u Krajini od početka 1868. do kraja 1869. godine (Vidi »Spomenica dr. Valtazara Bogišića« Dubrovnik 1938, str. 44).

Zagreb ... 1868.

Moli da mu Bogišić pošalje Tischendorfovo izdanje Novog zavjeta.

Pišete Daničiću, da ste već pribavili za me tekst Tischendorfove edicije Novoga zavjeta, ali dodajete da se bojite poslati mi tu knjigu poštom, da nemo-ram odviše platiti. Sudeći po tome ja bih mislio, da mora knjiga, koju izvadis-te, valjda velika biti; a ona koju ja želim, po mojem mišljenju nebi imala baš tolika biti, da bi se morao bojati poštarine.

Dakle da nebude kakova nespোরазumijena među nama, ja ću Vam još jed-nom kazati, kakovu knjigu ja mislim. Ja bih trebao izdanje 7° (jer 8-mo sada istom izlazi) Tischendorfova teksta Novoga Zavjeta, u jeziku grčkom, koje je izašlo g. 1859 u 8 mini; rekao bih da mu je isti naslov, koji i započetoj ediciji 8-moj i ja ću Vam ovdje rieč po rieč ispisati naslov 8-me edicije, da ga izvolite is-porediti sa sedmom edicijom. Evo ga: Novum testamentum graece. Ad antiquis-simos testes denuo recensuit, apparatus criticum omni studii perfectum apposuit, commentationem isagogicam praetexuit Constantinus Tischendorf.

Računajući po umnoženoj osmoj ediciji imala bi biti i sedma u 8 mini; a bila ona koliko mu drago krupna, meni nesmeta, te ako se nijesmo u samoj knjizi do sele krivo razumjeli, molim Vas, izvolite mi samo knjigu poslati poštom: ja ću rado nositi trošak transporta. Do knjige stoji mi mnogo, jer bih rado svoj članak²¹ koji će se štampati u drugoj knjizi »rada« čim prije zaklju-čiti.

Molim Vas, da mi oprostite što Vam tom molbom dosađujem.
Pozdravlja Vas Daničić

Bilješke:

²¹⁾ To je Jagićev članak »Građa za glagoljsku paleografiju« Rad 2, str. 1-35.

Zagreb ... 1868.

O knjizi P. Posilovića bosanskog pisca iz XVII stoljeća, o Danteu, Kuku-ljeviću, srednjevjekovnim djelima: »Fior di virtu« i »Gesta romanorum«.

Zahvaljujem Vam za dobrotu, što mi poslaste knjigu Tischendorfovu te je evo vraćam natrag i želim Vam biti ako ureba na uslugu. Čim se moj članak, u kojem sam i onu knjigu upotrebio, naštampa, poslat ću Vama i g. prof. Miklošiću po jedan posebni otisak. Medutiem takve su prilike te Vas moram i opet s jednom molbom napastovati. Da čujete čitavu pripoviest. Poznati bosanski pisac P. Posilović iz 17 vieka izdade knjižicu bosanskom ćirilicom »Cvit u kripstih duhovni i tilesnie«. Ova je knjižica vrlo zanimljiva po tome, što govoreći o raznim krepostima pominje za primjer svakojake pričice iz Eso-pa, iz Gesta romanorum itd. Posilović kaže i sam da je ovu knjigu preveo (compilaverat), a misli se, da je to »fior di virtu« od Dante Aleghiera. Ja ovdje dokazu tomu nemogu ući u trag: molim Vas pomozite mi: eksistira li zbilja od Danta takova knjiga fior di virtu? I govori li ona također o raznim krepostima s primjeri iz biblije iz grčke i rimske historije itd. Ja ću Vam kazat umah, za što bih ja htio znati. U Kukuljevića ima rukopis, pisan ćirilicom u Dubrov-niku g. 1520 dakle za sto godina stariji od Posilovića u kojem dolazi ista stvar,

ali u drugačijem t. j. u starijem prievodu, samo što je taj rukopisni prievod Kukuljevićev bez početka. To bi dakle vriedno bilo saznati, da li se je već na početku 16. vieka tkogod bavio prevodenjem istoga djela, koje je Posilović i neznajući za sto godina kasnije iz nova prevodio.

Za tim u istom rukopisu Kukuljevićevu našao sam još mnogo drugih vele zanimljivih stvari, za koje mislim da su potekle iz talij. jezika, a to iz poznatog sredovječnog djela: »Gesta Romanorum«. Stoga bih Vas molio, da potražite n. pr. izdanje od Graesse-a: Gesta Romanorum, pak da mi javite, ili ako je moguće baš samo djelo pošaljete — dolazi li ondje priča: O Julijanu, koji je ubio oca i majku svoju; ili o tom kako je Vespazijan osvetio smrt Isukrstovu razorenjem Jerusalima? ili o Avraamu, ili razgovor između čovjeka živa i Smrti itd. To su sve tako zvani apokriifi, koji znatno osvjetljuju karakter naše sredovječne literature. A ja sam naumio o tome napisati članak — ćirilicòm pisan — za Arkiv Kukuljevićev. Drago bi mi dakle bilo da mogu doznati, da li je bar koja od pomenutih priča izvadjena iz rečenoga djela: Gesta Romanorum.

Kao što rekoh, ako je Vama prilično, da mi o tom štogod potražite, liepo bih Vas molio; a još bi mi milije bilo, da mogu valjano koje izdanje istog djela za koje vrieme dobiti na porabu. Ja nebih žalio poštarine platiti. Nadaćući se, da ćete mi o tom u svoje vrieme javiti, što Vam je moguće.

Pozdravlja Vas Daničić: Znete li, da je svršio bibliju. Smijete mu čestitati, jer je za celo u skoro dovršio golemu stvar.

26.

Zagreb ... 1868.

Obavijest o štampanju druge knjige Rada Jugoslavenske Akademije, o radu u Akademiji, o preseljenju zagrebačkog muzeja.

Hvala Vam srdačna na obavijesti o onome fior di vertu. Ja sam željno na nju čekao, jer bez onoga ne mogoh ni kud ni kamo: sad ću u skoro svoj članak svršiti. Djela, što mi ih pominjete, poznam žalibog sve samo po imenu, jer smo mi ovdje odveć siromašni što se literarnih pomoći tiče. Ja bih se preporučio prof. Miklošiću, ako mi može uzajmiti Tichonravova: ja ću mu ga sa zahvalnošću natrag poslati, čim izmine rok, do kojega mi ga može uzajmiti.

Druga se knjiga Rada štampa, ali nije još moći reći, da li će prije konca ovog mjeseca izaći. Među tim za sada se radi u Akademiji vrlo marljivo; ako tako ustrajemo, neima prigovora. Samo žalibog ima ljudi, koji nam više smetaju nego li da nisu nigda stupili u naše kolo.

Pozdravlja Vas Daničić; ako Vam nije već javio, znajte da ćete doskora dobiti građu za pravne običaje iz dakovštine, koju je prije neki dan biskup akademiji poslao.

Rački se uza svoju radnju mnogo interesira, oko muzeja, koji sada preseljavaju Ljubić i Brusina u određenu za nj zgradu. Pozdravlja Vas i on i Mesić.

N. B. Posljednji put kad je g. Smičiklas u mene uzeo jedan svezak Književnika, nebijah kod kuće te ga pusti moja gospođa platiti neznajući da je za Vas. Kad sam to kasnije doznao bješe mi žao, što nisam sam kod kuće bio. Izvolite me dakle smatrati dužnikom od 1 for. koji ću Vam vratiti zgodnom prilikom.

Zagreb ... 1868.

Obavijest o slanju knjiga, i odgovarajući računi.

Ja sam jutros odpravio g. Trnskom 4 paketa knjiga na Vaše ime i nadam se, da ćete ih skorim primiti. Bijah s Trnskim te mi reče, da je bolje, da u manjih paketih umatam, nego li da sve na jedan red u sanduk metnem.

Evo dakle da ču'ete, što ćete sve dobiti:

U jednom zamotku dolaze ove knjige: 4 knjige Stanka Vraza — Dubrovnik — Teuta — 2 knjige Ljubićeve, Sjevak Zrinjske zvijezde — Pojavi u zraku — odlomci od dra. Račkog.

U drugom zamotku: Arhiv od II do 7, fali I. knjiga i 8-ma. 8-mu ćete dobiti, ali 1-vu jedva — Kampe 3 knjižice — Kačić — Osvetnici —

U trećem zamotku: Daničićev rječnik Reutz-Walter — Sladović — Bosanski prijatelj.

U četvrtom zamotku: Rječnik Sabljarov i život Zrinjskoga.

Poslat ću Vam za koji dan u posebnom zamotku Theinerova monumenta. Evo sada računa.

Ja sam primio od Račkoga ove knjige, te za njih neznam nikakova računa: Arhiva 7 komada — Reutz — iz muzeja — Walter kanonikova knjiga i Sladović.

Daničić daje badava svoj rječnik — on nehtje novaca primiti.

Galac, koji će, kaže, ako ne laže, do skora račun položiti, daje mi na Vaš račun, ali tako da mu nijesam platio, nego će k Vašem računu upisati ove knjige: Kačić — 1 for. Ljubić — Ogled 2. for. Ljubić pregled 2 for. 50 novč. — Rački odlomci 80 novč. ukupno 6 for. 30 novč. Ja držim račun kod sebe, da mogu s njim kasnije račun izjednačiti: Vam samo do znanja, da su ove knjige kod njega uzete, a ja ću još koju to ondje uzeti, jer se žalibog kod Galca teže dolazi do novaca nego do knjiga. Sve su ostale knjige kupljene kod Matice ilirske za obaljenu cieniu, evo ovako:

Stanko Vraz 1+3 po 40 novčića, 2+4 po 50 novčića 1 f. 80 novč. Dubrovnik 15 novč. Bosanski pisatelj 38 novč. Prenos 2 fr. 33 novč., Teuta 20 novč., Osvetnici 1+2,50 novč., Kampe 1+3,60 novč. Pojavi u Zraku 5 novč. Šulek Biljanstvo 1 for., Sabljar rječnik 3 for. Sjevak i Životopis 1 for. Ukupno 8 f 68 novč. Ostali novac ostaje još kod mene na dispoziciju. Molim Vas, da mi javite, jeste li sve primio, jer ov čas neznam, da li je sve dobro umotano otišlo, možda je koja knjiga, više ili manje. Što bi Vam još trebalo, samo mi javite, budite uvjeren, da ću Vam želju umah namiriti. Ovaj put nije se moglo prije. Od strane kanonikove javljam Vam, da ovdje nigdje nema Aube-a.

Pozdravljaju Vas svi

Zagreb ... 1868.

Obavijest o poslanim knjigama, prepisivanju narodnih pjesama, radu u školi koji ga mnogo apsorbira. Jagić priprema za štampu Menčetića i Držića.

Čujem, da se ljutite na nas, na ime i na me, što sam nemaran u obavljanju naručbina. Priznajem, nešto imate pravo, t. j. u tome, što sam zanemario prvu dužnost društvene uljudnosti, da Vam odgovorim na poštovano pismo. Ali ako sam u tome ukora vriedan, što je glavnije, ono sam ipak obavio t. j. ja sam

preko Trnskoga već odavna odpravio dvije partije Vaših knjiga u Varadin. Jesu li pravo onamo stigle, to dakako ja ne znam, ali se nadam, da se izgubiti ne će. Trnski bješe rekao, da mu se neke pomanje pošiljke za odpravljjanje dostavljaju: i tako ne mogosmo svega na jedan put odpraviti.

Što se pak tiče narodnih pjesama, ispovjediti mi je, da nisam Vašoj želji odgovorio sa sviem, t. j. ne dadoh umah prepisivati ono, što Vi želite. Ali tomu imadah razloga. Upravo nekoliko vremena prije, no što Vi umoliste Pavića za priepis, dadoh ja za prof. Miklošića prepisati sve, što se u Kukuljevićevoj zbirci nahodi. Doznavši pak iz Wiener-zeitung-a, da je Miklošić i onako istom od Vas dobio neki dio onakovih 15, 16 slovčanih nar. pjesama, držah za suviše dati iz nova i za Vas ono isto po drugi put prepisivati, po što ste u Beču, a Miklošić će Vam drage volje svoj priepis za porabu uzajmiti. S toga umolih Pavića, da Vam to piše: i on kaže da je to učinio; ali se njegovo pismo nekud zametnulo — možda je u Varadinu, a mi sada ne znamo, hoćete li zbilja nov priepis onoga istoga, što je već u Miklošića? Ako svakojako želite, a to molim Vas javite bud meni budi Paviću budi komu god. Uvjeravam Vas pako, da novih narodnih 16. složnih pjesama nema u Kukulj. biblioteci; ja sam već za Miklošića sve pretražio te nijesam ništa našao.

K svemu dojakošnjemu ispričavanju molim Vas, da uzmetę na um i to, da sam ja ovdje u nas najgore mučen, mukom školskom od 16-19. h na nedjelju²² — a to me već tako tare i toliko mi smeta naučnoj radnji, da ako se do skora moje stanje ne poboljša, morat ću se književne radinosti sa svim odreći te ću postati ono, što je većina zagreb. gimn. profesora, t. j. instruktori velike i male djece za platu. Ne znam, kako tko, ali ja ne mogu prijateljskoga pisma pisati, dok me druge brige muče: nekoji ljudi uzeše sapun za mjerilo civilizacije, a ja uzimam pisanje pisama za mjerilo narodnog blagostanja i prosvjete. Ja sudeći po sebi ne mogu van kad sam što no vele, bene dispositus, prijatelju pisma pisati — a takovih momenata nema u mene, mnogo, bar u školsko doba veoma su riedki.

I sada u doba tobožnjih praznika sav sam u gadnom poslu: studiram staru dubrovačku ljubav — spremam za štampu Menčetića i Držića te gotovo da se već nijesam udavio u moru njihovih ljubavnih suza i uzdihaja!

Bit će Vam za cijelo već poznato, da se g. Gjuro sprema u Beč — i ja htjedoh, ali ne dadu financije.

Bilješke:

²²) O Jagićevom nastavničkom i naučnom radu za vrijeme službovanja u srednjoj školi vidi P. Skok, o. c., str. 34-38.

29.

Zagreb 18. X 1869.

O propustima pri prepisivanju građe za Bogišića.

Zao mi je, što sa svim nemogu Vašoj želji zadovoljiti. One zagonetke o tome, što bi manjkalo, ne umijem nikako protumačiti. Toliko znam da je djak redom prepisivao iz oba rukopisa, što ih Vi spominjete, pa kad kažete, da je odanle sve prepisano, to ja nikako ne razumijem, što bi moglo faliti? Može biti, da je red po tome poremećen, što je djak one dvie pjesme, što ih je Stokan štampao u »Nizu bisera jugoslavjanskoga«, prepisao ne iz rukopisa

nego iz štampane knjige; i tako da ne idu pjesme onim redom, kako ih ima rukopis. Toliko Vam mogu za sigurno reći, da je djak prepisivao ovim redom: Najprije ono što je u nizu bisera jugosl; za tim sve, što je u oba od Vas razgledana rukopisa. Istom na koncu dodao sam ja nešto, što ne spada strogo onamo i česa kako vidim Vi ne trebate. Budući da u dotičnim rukopisima ima i pjesama drugojačijeg mjerila, te je nekoliko ih djak prepisao bez potrebe, može biti je to Miklošić izvadio te tako sada fale listovi? Ja Vam izvjesnije ne umijem odgovoriti, van da mi je priepis vidjeti: tad bih znao, da li što fali? čini mi se ipak, ako što i fali, da će to biti drugačije mjerilo, nego li je ono do kojega je Vama i prof. Miklošiću.

Vi me osramoćujete, kad toliko naglašujete, da mi nećete više dosadivati. Molim Vas, ne tako: već što Vam mogu biti od koristi, a Vi »raspoložite« mnome, jer će mi biti uvijek ugodna dužnost, pokazati se uslužnim mnogocienjenom prijatelju.

30.

Zagreb ... 1870.

Tuži se na prilike u domovini, o mogućnosti odlaska u Rusiju, pitanju sticanja doktorata u Njemačkoj, o I. I. Sreznjevskom. Zadesila ga je u domovini »katastrofa«.

Vašim ljubaznim pismom, koje jučer dobih preko g. Račkoga, bijah ganut upravo do suza. Ne smatrajte to bolesnom sentimentalnošću već izrazom iskrene zahvalnosti. U neprilici²³, koja kao nevidovna bieda kad što čovjeka u životu snadje, nema veće utjehe, nego što je pravo prijateljstvo, koje je tim sladje, čim dolazi iz daljega. A sada čujte, što je i kako sa mnom.

Ja sam već u pismu na g. Sreznjevskoga²⁴ rekao, da bih najvolio ostati u domovini, da svojim slabim znanjem neposredno njoj, a posredno srodnoj braći svojoj budem koristan. Ali sila kola lomi — ja u jednoj Hrvatskoj nemam žalibog izgleda na duži obstanak u nas nema instituta, koji bi davao prognanicima narodnim zaklona do jedine akademije, koja će valjda do skora također opustjeti, ako nas budu još dugo tako energički milovali. Kud će dakle suza, nego na oko: kud će zapadnj i južni Slaveni nego k braći u Rusiju. Ali pravo velite, i ja sam se već od početka tako odvažio, da ne idem u Rusiju pragove milostinje obijati, nego da neko vrieme pričekam.

Ja ću dakle gledati da ustrajem, dok se bude najduže dalo. Ako mi magjaronaska vlada ne uskrati, kao što po zakonu ne bi smjela, tako zvani Abfertigung, tada sam naumio pod jesen otići u Njemačku, te ću ondje stati godinu dana, da se izvježbam jače u sanskritu i tom prilikom gledat ću da inauguralnom disertacijom dodjem do doktorata: ja sam već i onako spremio nešto da publiciram u njemačkom jeziku, jer me je tako nedavno prije moje katastrofe svjetovao Miklošić, nagovarajući me, da se pripravim za njegova nasljednika.

Ali na nesreću sav taj plan visi o neizvjestnom eventualitetu, hoće li mi vlada dati Abfertigung. Nego, ako ga i ne dobijem, gledat ću da prezimim ovdje, pomažući si radnjami, koje za akademiju spremam.

Vama i gdnu Sreznjevskom ostavljam, kad ste toli ljubazni, brigu da gledate, kako sami rekoste, ne bih li gdje god najprije doktorom imenovan bio, a onda što bog da. Ako trebate moje dojakošnje publikacije, mogu nji-

ma poslužiti. Što se mjesta tiče, meni je milo ondje, gdje ima što više literarnih pomoći, kao što su dobro uređene biblioteke, dakle u Peterburgu, Moskvi ili Odesi.

Moj odpust probudio je u nas veliku senzaciju te me svatko žali, ali Vi znate, što veli naša poslovica: teško onome koga žale — od žaljenja dalje nema nikakove pomoći; ljudi, koji i raspoložu bogatim sredstvima, upotrebljuju ih na svrhe političke, — a ja sam suviše ponosit, da bi koga molio, pak možda još i tada odbijen bio.

Molim Vas, izrazite moje poštovanje gđnu Sreznjevskomu: hvala mu već u napried na velikoj simpatiji, koju spram mene očituje: ja ću mu biti do vieka zahvalan.

Vašu ponudu glede novaca ne smijem odbiti, premda ov čas još nisam u potrebi, ali je primam kao zajam, koji želim u sretnije vrijeme povratiti.

Pozdravlja Vas dr. Rački i Daničić...

Bilješke:

23) Ta neprilika je otpust iz službe 7. VI 1870. (Vidi o tome P. Skok, o. c., str. 25-29; Josip Hamm »Vatroslav Jagić i Poljaci« Rad 282, str. 100).

24) Sreznjevskij Izmail Ivanovič (1812-1880), u to vrijeme bio je profesor slavistike i član ondašnje carske Akademije u Petrogradu. S Jagićem je naučno suradivao, presudno utjecao na dalji njegov naučni razvitak i upoznavajući rusku javnost o našim ondašnjim naučnim nastojanjima mnogo pridonio popularizaciji naše nauke. (Vidi P. Skok, o. c., str. 10).

31.

Zagreb... 1870.

O svojoj »Nezgodu«, o teroru mađžaronske vlade, o spremnosti da ide u Rusiju.

Budući Vi toliko istinite simpatije napram meni pokazali u nezgodi, koja me zadesila, smatram si za dužnost javiti Vam, što sam doživio nakon pisma, pisana Vam prije više dana, koje nadam se da ste primili.

Kako Vam pisah, postavljao sam puno ufanja, da će mi Visoka (!) vlada mađžaronska, koja danas sudbinom jadne Hrvatske trese, odrediti zasluženi i po zakonu meni pripadajući Abfertigung. Ali u svojoj sliepoj strasti želio bi tiran današnje naše domovine, da sva inteligencija — ti petljari, kako on govori — ili pokrepa od gladi ili mu pade pred koljena kao žirumu sotoni. I tako je pitanje moje na prosto, ne navedav nikakova temeljita razloga, odbijeno.

Ljudi me svjetuju, da se potužim naprotiv tolika bezakonja na samoga kralja, ali Vi ćete poznavati današnje okolnosti bečke te po tom u napried možete reći, da bi i to badava bilo. Evo dakle — što danas u Hrvatskoj biva, tomu nema primjera može biti ni u samoj Turskoj: nigdje, a valjda ni ondje, ne razgone se tako ljudi od nauke, koliko ih razgoni Rauch iz Hrvatske. Što nam drugo ostaje, van onamo²⁵ okrenuti pogled svoj odakle se jedino pomoći nadati možemo. Vi me razumijete, ne treba da Vam više govorim. Samo ako bog Marte ne pomrsi i te posljednje nade. Razumije se ipak, da se ja ni ovako, kako sam u Hrvatskoj potpunoma vogelfrei, neću ipak prenagliiti.

Suponirajte u mene puno strpljivosti.

Hvala na poslanim novcima, ja ih metnuh u štedionicu — dok ih budž za nevolju ustrebam budi uzmoгу zahvalno povratiti.

Bilješke:

25) Jagić očito misli na Rusiju.

32.

Zagreb 29. VII 1870.

O svome doktoratu; želi poći u Rusiju, ali kao profesor univerziteta. Računa na podršku Bogišća i I. I. Sreznjevskog.

Iz Vašega drugoga pisma, koje mi stiže jučer, razabirem da Vi mojega drugoga lista ne bjestete tada jošter primili, kad ste mi ovo pisali. Ja ga poslah, za veću sigurnost, preko Gradca: to će bit i uzrok, što je nešto kasnije došao u Petersburg.

Na izjašnjenjima, koja mi dadoste glede doktorata²⁶, srdačna Vam hvala; ja nijesam toga zbilja znao, da u Ruskoj evropski doktorati ništa ne vriede. Istina, s jedne strane ima Rusija i pravo, što tako radi; jer se bogami sad već riedko i može naći u Njemačkoj čovjek, koji nije doktor. Za to ja nijesam nigda u to polagao nikakve važnosti; umujući ovako: da ako moje radnje ne vriede toliko, koliko puki doktorat, tada je najbolje, da se odrečem i imena i stvari. Što Vam govorah za Njemačku, ne bijaše mi prva briga doktorat, već htjedoh jednu godinu onako u dokolici posvetiti naucima, pak bih uzgredice i ono uradio što Nijemci ištu za doktorat, ali evo rat francusko-njemački, pak i uskraćeni mi Abfertigung osujetiše moj plan. Sad dakle ostaje mi još da vidim, što će biti u Vas, t. j. u Ruskoj. Ja ne odlazim onamo, kako već rekoh, van da mi prije dadu doktorat, te da me imenuju profesorom; gimnazijalnim profesorom mogu postati i ovdje. Ako dakle pronadu, da su moje dojakošnje radnje dostojne stepena doktorskoga, e dobro, ako ne, a ono ću ostati gdje jesam. Ja poznam svu dojakošnju rusku filologijsku radnju, pak smijem reći: da osim dva tri čovjeka, koji su kao specijaliste na glasu po svijetu, nema ni ondje bog zna tko; imenito ne znam izvan Petrograda, i Lavrovskoga u Varšavi, tko bi se bio baš puno proslavio u slavenskoj komparativnoj lingvistici. Sa svim tim znam, da ako ne bude pomoći vjernih prijatelja, među koje nemam koga da računam do Vas i g. Sreznjevskoga, to neće biti ni s te strane ništa. Ja se dakle izručam Vama. Vaše naloge gledat ću da čim skorije izvedem. Govorit ću i Račkom za biskupov govor. Biskup prolazaše prije 2-3 dana ovuda te bješe s velikim ushitom svuda dočekan. Hvala Vam na liepoj nastupiteljnoj lekciji. Ako podete k Sreznjevskom, izručite mu moj naklon te me prijateljstvu njegovu izručite. Kažite mu, da sada priređujem za štampu život Aleksandra Velikoga koji će biti štampan u Starinama za god. 1871²⁷ — a inače nemam nikakova specijalnoga posla — mogu mu dakle poslužiti, ako želi štogod odavde iz naše knjižnice imati. Vaš sam pozdrav izručio Račkom i Daničiću, ele jošte se s njima ne sastadoh.

Kako već pisah u posljednjem pismu, hvala na novcima, dok ih uzmo-gnem vratiti.

U Zagrebu 29/7 1870

Bilješke:

26) Uporedi »Spomeni« I, str. 110-111.

27) U »Starinama« III, 1871. na str. 203-329 štampano je to Jagićevo djelo.

Varaždin 25. IX 1870.

Smrt Jagićeva oca, neizvjestan odlazak u Rusiju. Mišljenje o ruskoj filologiji, suradnja s Miklošićem.

Prije nekoliko dana primih Vaše pismo, poslano mi ovamo u Varaždin, kamo dodoh već prije 5 nedjelja, potjeran teškom bolešću očevom, koja je njegovom smrću svršila. Obiteljske dužnosti i kojekakvi poslovi drže me još jednako ovdje te ću se istom oko 10-15 oktobra moći vratiti u Zagreb. Na prijateljskom staranju za moju osobu presrdačna Vam hvala: čim su redji pravi prijatelji, kad čovjeka kakova ma i malena neprilika snađe, tim su miliji i vredniji, a kao obično tako se i u mene obistinjuje, da sam našao najiskrenijih simpatija najdalje u svijetu, a najmanje kod kuće, gdje sam najbliže. O koracima, koje je nauman Sreznevski učiniti, nijesam dovoljno obaviješten: on me tek uvjerava, da će se za mene zauzeti i ja mu po želji poslah popis moje dojakošnje literarne radnje, pače i po jedan eksemplar od svake rasprave, ali u koju će svrhu to on upotrebiti²⁸, ne bih znao reći, jer mi sam odkrio nije a ja ga ne smijem pitati. On me jednako zove, da dođem u Peterburg, ali ja se držim Vašega savjeta, da na prazno onamo ne dolazim, jer je teško na tuđem pragu milostinju čekati.

Iz pisma, koje mi jednom Sreznevski pisa, uvidjam, da ste posve dobro karakterisali rusku nauku, kadno rekoste da imaju najviše interesa za realne nauke; jer i u filologiji po riječima samoga Sreznevskoga vole puke tekstove nego li disertacije i studija. Ja htjedoh poslati onamo za rusku akademiju jednu monografiju strogo-filologijskog sadržaja, ali iz rieči Sreznevskoga razabrah, da bi njemu što drugo milije bilo i tako odustah od nakane te poslah moju raspravu Miklošiću, koji je odobri i preporučio, da je na njemačkom jeziku štampam. Kod toga sam i ostao te mislim, da mi to u očima Rusa neće škoditi, tim više čim je i u njih filologija, kako i ne može drugačije biti, sa svim ovisna o rezultatima njemačkih istraživanja. Kako ne znam, što je nauman Sreznevski učiniti, ne mogu ni reći što na ono što je nakana Vaša: svakako i na Vašoj pripravnosti liepa vam hvala. Na nijesam morao naglo u Varaždin poći, bio bih Vam sam već prepisao statute koje želite: ovako moradah odgoditi dok se vrati mlada inteligencija u Zagreb, a to će biti sada, te za 14 dana nadajte se, da će biti posao dovršen — svakako ću ja prije transkripciju pomno porediti s originalom. Rački ode prije 8 dana s biskupom nekuda u Njemačku, vratit će se polovinom oktobra.

Ovuda ne biva ništa takova, što bi Vas po na po se zanimalo — naša literarna radnja spava, jer su ferije. Veber²⁹ postao kanonikom te će se sada po svoj prilici svake dalje radnje odreći — nije ga ni šteta.

Vaše je posljednje pismo negdje otvarano bilo: na čast im bilo!

Bilješke:

²⁸) Sreznevski je u to vrijeme nastojao da u Petrogradu isposluje priznanje doktora Jagiću, pa je radi toga tražio njegove rasprave. (Vidi o tome P. Skok. o. c., str. 31).

²⁹) Jagić misli na Adolfa Webera Tkalčevića, koji je u to vrijeme bio redoviti član Akademije.

Zagreb 20. X 1870.

O svojim mogućnostima da preuzme katedru komparativne filologije; šalje separate I. I. Sreznjevskom.

Vrativši se u Zagreb, i to kasnije nego što mišljah da će mi moguće biti, nađoh gdje me već čeka pismo od Vas, koji se toliko ljubazno za mene zauzimate. Ja Vam i opet moram najprije toplo zahvaliti na Vašem staranju, koje neću mjeriti o uspjehu već o Vašoj dobroj volji, koja me sretnim čini. O Vašem pak nastojanju, da dobijem katedru komparativne filologije³⁰ dopustite mi da kažem ovo: kako ja pojmim katedru komparativne filologije, držim da bih tomu zvanju već i sada bio dorastao, pošto osim slovenskih jezika dublje poznam oba klasička, iz kojih sam kako će Vam poznato biti za profesora ispitan, a svjedočbe moje dobro glase o tome, a studirao sam dosta marljivo srednje njemački (ponešto i gotski), za tim litavski i letski jezik. Najteže bi bilo predavati mi napose sanskrit — toga radi trebalo bi svakako da još prije odem u Njemačku, ali u koliko zasjeca sanskrit ili zend u komparativnu filologiju, to mi je već i sada poznato. Iz mojih radnja može se simo tamo vidjeti pravac mojih komparativnih studija, ali ne onoliko, da bi se moglo po tome sigurno suditi, za što Vi znate da je to u nas suvišan trud, jer se takove stvari ne samo ne čitaju, nego ih naš »učeni« sviet i ne dokučuje. Meni bi dakle drago bilo, da se mogu takove katedre dobiti i držim da joj ne bi na sramotu bio, ali uz ova dva uvjeta: 1° da mi se dade barem pol godine dopusta s platom, da mogu savladati bar prve teškoće nesretnog tog izgovora jezika ruskoga, kojemu ja nijesam ovaj čas ni malo vješt. 2° da mi bude moguće poslije, ako ne umah, da odem kudgod u Njemačku da na pr. sanskritske tekstove čitam, da slušam gramatiku zendskog jezika. Ako uz takove okolnosti, koje ja moram da očitujem Vama da Vam se ne bi predbacilo da ste preporučivali čovjeka nevjesta — ako kažem uz to može nastojanje Vaše imati uspjeha, bit ću Vam zahvalan. Ali Vi spominjete i Sreznjevskoga i pravo činite, što nijeste na nj zaboravili. Istina, da bi svakako trebalo znati, što on misli, kakov li on plan ima, da se ne dođe u koliziju. On meni ne kaza ništa, što je nauman uraditi, a ja dakako ne mogu njemu predloga činiti, koji okolnosti ni malo ne poznam. Ja vidim iz njegovih rieči, da bi on najvolio, da ja dođem u Peterburg, ali čim i kako, na što i po što? o tom ne znam ni riečce. Ovako samo, ne znajući ni po što ni zašto, ne mogu se ja doista na tolik put spremi, koji bi pol moje imovine izio, dok bih samo onamo stigao. A to njemu kazati ne smijem, jer bih ga mogao uvriediti. Ja sam tek zadovoljio njegovom pozivu te sam mu poslao pctpuni spisak mojih dojakošnjih radnja, pače i od svakoga djela po jedan komad: na što će to njemu, toga ja ne znam.³¹ Ja i Vama prilažem spisak mojih rasprava, ali njih samih nema više u mene, pak se i bojim, da Vam ono što imam i pošaljem poštom, morali biste opeta platiti više forinti poštarine, nego li su knjige vriedne, a najposlije mislim, da imate Vi u svojoj knjižnici gotovo sva ona djela, mogli biste dakle, da treba komu na ogled uzajmiti. Dakako ja čitave procedure u takovim prilikama ne poznam. Toliko o tome. Statuti prepisuju se već marljivo te do konca mjeseca najkasnije bit će već na putu.

Naša Akademija počela je svoju novogodišnju radnju raspravom dr. P. Matkovića o dubrovačkoj trgovini. Koncem mjeseca imat ćemo glavnu skup-

štinu. Inače nema ovuda ništa novo. Daničić i Rački pozdravljaju Vas; ista Vam tako izruča pozdrav i naklon i moja gospoda.

Bilješke:

³⁰⁾ Uporedi »Spomeni« I, str. 113.

³¹⁾ Vidi bilješku 28.

35.

Zagreb 25. X 1870.

Šalje Bogišiću prijepis Vinodolskog zakonika, izvješćuje o izborima i prilikama u Jugoslavenskoj akademiji.

Evo za sada priepis Vinodolskoga zakona; ja sam priepis pregledao i prema izvorniku dotjerao, tako da je sada diplomatski vjeran. Javljam Vam da je u jučerašnjoj glavnoj skupštini Jugosl. Akademije došlo do novih izbora. Iz Ruske izabran je Kunik za počasnoga, a Gorski, Nevostrujev, Petrovski, Kotlarevski i Kostomarov za dopisujuće članove. Ja sam izabran za drugog tajnika. Ali molim Vas, da to ipak ne obustavi Vašeg nastojanja; jer je to mjesto provizorno, plaća slaba, pače i to kako se misli na teret Akademiji. Ja sam dakle tim svoj položaj samo u toliko olahkotio da ne moram upravo stradati ili o tuđoj milostinji živjeti, dalje ništa.

Šaljem Vam i svoju fotografiju, te molim liepo za Vašu.

36.

Zagreb 17. XI 1870.

Izviješćuje o prijepisu Krčkog i Vinodolskog statuta, te o prilikama u vezi s prijepisom ostalih statuta. Uvodno se zahvaljuje na vijesti da je njemu i Daničiću u Rusiji priznat doktorat.

Primio sam oba Vaša pisma. Na radostnom glasu ³² iz Peterburga velika Vam hvala. Ja znam, da se imam najviše Vama zahvaliti, jer ste Vi bili glavni motor cijeloj stvari. I Daničića veseli to odlikovanje jako. Žao mi je te ne mogu ja Vama onako poslužiti, kako bih htio. Krčki je statut prepisan, ali htjedoh ga isporučiti s novim prijepisom Crnčićevim, koji on misli našoj akademiji prodati, jer onaj tekst u Arkivu nije posve ispravan. Nego ovaj čas ne mogu doći do onog prijepisa, jer je još pod pogodbom, a kako se ne zna, hoćemo li se pogoditi s Crnčićem, ne dopuštaju mi prijepis Vama namijenjen porediti. Ipak ako dopuštate, još ću počekati, može biti da se bude kako god ipak dalo i to učiniti. Statuta kastavskoga i veprinačkoga ne mogoh Vam dati prepisati jošter, jer ih ne dobih iz knjižnice. Dr. Rački rado bi znati prije, što će biti s juridičkom bibliografijom. On misli da najprije nju pošaljete da se štampa, da se tiem dobije kao jamstvo, da ćete Vi taj cijeli posao za našu akademiju izraditi. Koliko sam mogao iz celoga postupanja njegovog razabrati, on se boji, da biste Vi možda ove prijepise statuta izdali gdje u Ruskoj ćirilicom. Kad ga glede toga umirite, nema sumnje da će rado iz knjižnice podati oba ona statuta. Dajte mu, molim Vas, o tom umah pišite. Za statut Vinodolski mogoh Vam javiti, da je prepisan po izdanju Mažuranićevu u Kolu, ali sam svoj ekzemplar Kola već prije više godina poredio sa samim rukopisom, koji je u muzealnoj Zagr.

knjižnici, te sam neke pogreške koje se u Mažuranićevu izdanju nalažahu ispravio. Možete se dakle na tekst osloniti. Ono je prepisao jedan đak iz zagreb. gimnazije a Vi mu za nagradu pošaljite koliko mislite da bi pravo bilo, da mu dadete. Ili ako meni odredite, ja ću mu platiti: samo kažite koliko.

Zahvaljujući se Vama još jednom na Vašem staranju oko mojega stanja te izručujući Vam od moje žene srdačan pozdrav...

Bilješke:

³²⁾ »Radosni glas« odnosi se na Bogišićevu vijest o uspjehu nastojanja Sreznjevskog da se Jagiću i Daničiću prizna ruski doktorat. (Uporedi »Spomeni« I, str. 113).

37.

Zagreb 23. XII 1870.

Kritizira Matiju Majara i Sveučilište u Odesi, koje Majaru navodno nudi mjesto profesora komparativne filologije.

Mislim da ste primili statut Krčki, koji sam Vam poslao prije kojih 10 dana. Onamo sam na kraju pripisao, da nijesam nikakve diplome jošter primio, a tako i danas stoji. To se valjda oficijalnim putem na dugo vuče. Nego među tim čitam u bečkom Zukunftu, da je Matija Majar iz Koruške pozvan na sveučilište Odesko za profesora filologije. To će biti dakle onaj, o kojem Vi govoraste. Moram Vam reći, ako je tomu tako, da ja ni malo ne želim doći onamo. Jer koliko sam god smijeran u ocjenjivanju svojega filologičkoga znanja, opet bih smatrao za uvredu **moliti** za ono mjesto, koje se Majaru **nudi**³³. Ja znam tko je M. Majar; on je filolog, ako je filolog Babukić, ili ako je bio filolog pokojni Hanka. Poznato je da je Majar napisao jedan monstrum od »sveslavjanske« slovnice, gdje sasvim ozbiljno **gradi** jezik. E ako se u sveučilištu odeskom takav pojam ima o filologiji, na čast im; ja imam dosta brige boriti se protiv gluposti u Zagrebu, tomu ne treba čak Odesu tražiti. Dakle suponirajući, da je to istina, a lako vjerujem da jest, jer je u novinah vrlo pozitivno o tom govorene — žao mi je te se nećemo u Odesi vidjeti, nego ću ja čekati, dok me gdje drugdje koja sreća nađe.

Ja ću Vam ovih dana poslati moju njemački štampanu raspravu, pak recite slobodno svoj gospodi od upliva u Odesi, da ja svoju glavu dajem ako im Majar igda što takova napiše. Da kako čini mi se, da ona gospoda takovih djela i ne vole.

Ako što uspišete Sreznjevskomu, molim Vas, kažite mu slobodno i to, da se ja bojim, da li je dobio moja posljedna dva pisma: osobito bi mi žao bilo za one odlomke, koje mu sam iz jednog rukopisa vrlo marljivo prepisao. U nas nema ništa nova — Svatko ide za svojim poslom: žive se kako tako.

Bilješke:

³³⁾ Matija Majar (1809-1892) koruški Slovenac, »Illrac«, bavio se politikom, poznat kao konstruktor tzv. sveslavenskog jezika. Jagićeva ozlojeđenost nije bila opravdana, jer Majaru niko nije nudio mjesto na odeskom sveučilištu. Radilo se o tome da Majar dobije mjesto srednjoškolskog profesora negdje u oblasti Odesu. Jagić je očito bio žrtva pogrešne novinske vijesti. (Vidi o tome »Spomeni« I, str. 116-117).

Zagreb 1871.

Šalje Bogišiću molbu i moli ga za diskreciju u vezi sa svojom kandidaturom za univerzitetsku katedru u Rusiji.

Ja se baš ne čudim tome, što Vas je moja nešto prenegla odsuda gotovo razljutila: ali ne mojte se molim Vas ni Vi meni čuditi, što sam tako brzo u onu odsudu udario: ta ima primjera dosta, da su nekakve nadriknjige bolje po svietu prolazile od ljudi ozbiljnih, ali možda za društveni život nešto nespretnih. Vaš dementi³⁴ vrlo me je obradovao, ako se i ne bi stavljao u doticaj s mojom osobom, jer mi je u tome veliko umirenje, da se ni u Ruskoj ludorije ne smatraju drugačije nego li što zbilja jesu — ludorijama. Sad sam dakle i opet umiren, a za znak mojega zadovoljstva, evo vidite što uradih. Šaljem Vam molbu s priložima, za koje, molim Vas, imajte brigu, da mi ne propadnu.

Zao mi je te ne mogoh spisa in natura poslati, jer sam već što u Peterburg što u Lajpcig sve porazdavao. Tek »švabsku« disertaciju šaljem Vam, da se nasladite mojim njemčakanjem! Prošnju i priloge upotrebite kako god znate. Vidite li, da nema izgleda — što mi se čini da će tako i biti — bilo bi mi drago, ako moje prošnje i ne predadete; ta znate da nijedna repulza nije ugodna. Povrh toga možete si misliti, kolik bi to crimen u očima naše sadašnje gospode bio, da pročuju da sam želio prići u — prokletu Rusiju; ta već doktorat ruski smatraju te blune demonstracijom, a kakove smo kukavice, doći će najposlije do toga, da će im biti staatsgefährlich svaki i najmanji listić koji u Rusku odlazi ili iz Ruske dolazi. Dakle što Švaba kaže, gledajte ohne viel Aufsehen da se ta stvar obavi. I napram ovdašnjim prijateljima molim Vas da o tome šutite, jer su Vam ti prijatelji svakojake čudi ljudi.

Ne spomenuh što je najglavnije — diplome za doktorat. E tu tražite od Sreznjevskoga, jer je ovamo nema, a Sreznjevski o njoj ne spominje ni riečce. U prošnji upleo sam, možda na svoju štetu, ali istini za volju nekoliko po mojoj glavi skrpanih ruskih rieči o tom, da ne umijem jošte ruski govoriti: mislim, da će biti za to dovoljniem svjedočanstvom već onaj po mojoj glavi sastavljeni umetak. Ja ne znam, da li je to trebalo spominjati; ele ja se bojah ne kazati, da ne misle protivno t. j. da znam čega ne znam — a ne bi rado da se i tko u nađanju prevvari na moju štetu, već radije na moju korist. I još nešto upletoh preko Vašega naputka: ne spomenuh samo sravniteljnu filologiju, nego i slavjansku.

Ako to ne može biti, e tada se upravo tiem dokazuje da i ja ne mogu biti u Odesi profesorom. Jer kako Vam već govorah u nekom pismu, ja se ufam predavati komparativnu gramatiku, tek što nisam do sele prilike imao time se poviše baviti; ali uz to ne bih htio biti sapet tako, da ne ostane mojim poglavitim predmetom slavjanska filologija.

Bilješke:

³⁴) Taj »dementi« zapravo je Bogišićevo objašnjenje Majarovog slučaja. Radi uvjerljivosti objašnjenja Bogišić je poslao Jagiću ruske novine u kojima je službeno poništena vijest o tobožnjem pozivu Majara na sveučilište u Odesi (Vidi »Spomeni« I, str. 117).

Zagreb 22. III 1871.

Jagić izabran za ruskog univerzitetskog profesora, iako žali domovinu odlučuje da prihvati izbor.

O koliko bih želio, da ste mi sada bliže! koliko bih Vam imao staviti pitanja, koja se izmjenice radaju u mojoj vrlo uzbuđenoj duši! Radost se bori s nekom tugom, koja mi osvaja srce, kad pomislim da bi valjalo ustrajati u jadnoj, zlostavljanoj domovini pak je ipak kanim ostaviti! Nade, koje gradim na čvrstoj odluci stupati putem poštenja i istine — zabunjuje strah, kojemu ne znam pravo razloga naći. Ja se ne kolebam u odluci, slijediti časnom izboru i pozivu — to Vam svjedoči moj telegrafski odgovor, koji Vam poslah još prije no što dobih Vaše pismo, — ali promjena tolika, kolika čeka moj život evo sada, stupanje iz skromne sfere u punu obsežniju, bučniju, a tko zna da li i sretniju — potresa čovjekom, koji nije lakomišljenik.

Vaš telegram bješe prestigao pismo — možete si dakle pomisliti, kako me je iznenadio. Moj odgovor, koji Vam svjedoči, da sam bez razmišljanja prihvatio izbor, poslah Vam umah sutra dan. — Ali punih 8 dana čekah još na pismo, koje istom o izboru resp. predlogu fakultetskom govori. Sve do danas, osim mene i žene mi, ne zna o tome nitko, jer čekam nešto oficijalna u ruke: kako je sviet zloban, moglo bi se misliti, da raspršavam po Zagrebu neosnovane glasove, ne bi li tim učinio presiju na novu Zagreb. vladu, od koje ja ništa ne ištem i ni čemu se boljemu za hrv. narod ne nadam.

Vama, koji posvjedočiste riedkim načinom prijateljstvo spram mene, budi najprije iskazana velika hvala, a za tjem i onima, koji vjervaste riedcima Vašim a i meni iskazaše prem da nepoznatu, čast i povjerenje. Koliko je do mene, gledat ću, da se ne požalite ni Vi, što me preporučiste, ni univerzitet što me izabra. Radit ćemo, da osvjetlamo slavjanskoj nauci lice svagda u svako doba i pred svakim.

Sada molim Vas na neka praktička pitanja odgovor: 1° kada me trebate u Rusiju? Moram li umah ili do koga to stoji, kad se počme računati moja godina? 2° Mogu li ja odavle neposredno na koju univerzitetu njemačku radi sanskrita? ili tko to određuje?

3 — kakovih imam još ispuniti formalnosti? Ima li, što se od kurtoazije mora učiniti napram pojedinim osobama, ili napram savjetu, fakultetu itd.

Molim Vas poučite me u tome.

Ja bih rado znao, da se prema tomu ravnam u porodičnih okolnostih — da znam udesiti svoje tekuće poslove — da prijavim akademiji itd.

Kakova su ondje književna sredstva? Moja je filologička knjižnica takova, da je u Zagrebu jednake nema — ali ja mislim da je ne bi dobro bilo ovdje ostavljati, premda će putni trošak tolikih sanduka za celo biti vrlo velik. Drago mi je, što Vam mogu reći, da je moja žena isto onako odvažna kao i ja, ali si možete misliti, da bi Vas obasula morem od pitanja, da ste joj ovdje — jer je već takova ljubopitnost gospođa.

Izručite moj naklon g. prof. Leontoviču³⁵

Bilješke:

³⁵⁾ Leontovič Fjodor Ivanovič ruski pravni historik, bavio se i pitanjima iz hrvatske pravne povijesti. Od 1869-1871. bio je rektor na sveučilištu u Odesi, te je u tom svojstvu 1870-1871. god. zajedno s Bogišićem, omogućio uvjete za Jagićevo namještenje na tamošnjem sveučilištu. Od kraja 1871. godine pa dalje, bio je zavađen s Bogišićem, pa je to osjetio i Jagić za vrijeme svog službovanja u Odesi 1872-1874. (Vidi N. Ivanišin, Bogišić u Odesi 1871. Anali Hist. inst. II. str. 411-418).

Zagreb 14. IV 1871.

Interesira se za mogućnosti naučnog rada u Rusiji. Prije odlaska u Rusiju u Njemačkoj će usavršiti sanskrt.

Hvala Vam na prijateljskim izvještajima. Ja se držah Vaših naputaka te pisah jučer Leontoviću — i to čujte — po ruski — to je moje treće rusko pismo, jamačno nije bespogrješno, ali me izvinite onim Horacijevim : tamen est laudanda voluntas.

Kao odgovor na posljednje Vaše prijateljsko pismo — najprije, da Vam kažem, da ja ne mislim radi pukih materijalnih koristi ići u Rusku — takovih podlih motiva nijesam nigda imao — da se hoću prilizivati i klanjati, mogoh i ovdje dalje dotjerati, negoli što jesam. Ja sam najprije sebe a onda i cijelu porodicu naučio zadovoljiti se što manjimi potrebami — a svakako radije pošteno stradati nego li biti nepošten ili zatajivati svojega uvjerenja. S te dakle strane, znajte, da ja nijesam niti mislio na kakovu materijalnu spekulaciju — tek neka je onoliko da ne bi stradanje smetalo radnji duševnoj — a toliko mislim da će biti.

Nasuprotiv biste me prije zastrašili, čak uza najsajjnije materijalne izgleda, da mi kažete, da neću ondje moći i literarno radin biti — što bi moja prava nesreća bila — ali ja mislim da toga straha nema, jer ako su ovdje, mislim da će i ondje biti dovoljne prilike baviti se odabranom naukom.

Da ja nestrpljivo čekam potvrdu — možete si misliti; ali pošto je već svugdje ljetni semestar po univerzitetima započeo — držim da neću moći nikuda prije druge školske godine. Moj je plan po sadašnjem mišljenju ovakav: ostati do oktobra u Zagrebu, to ne smeta da Vas želim svakako sastati u Beču: samo Vas molim da mi u svoje doba potanko odredite vrijeme kad ćete onamo doći — a u oktobru poći u Njemačku radi sanskrtskih studija, oko kojih se već i sada intenzivnije bavim, nego li do sada — a pošto se ono nekoliko zimnih mjeseci sa stanjem te nauke na njemačkim univerzitetima podobro upoznam, mislim tamo gdje na godinu u ožujku u Rusku — dakako u Petrograd najprije. Ja bih već za to najvolio ovoga se plana držati, što sam ovdje za akademiju još nekojim poslovima zabavljen, koje bi teško prije prekinuo. Samo onda ako fakultet ne htjedne dotle moju komandirovku potegnuti, pospješit ću moj odlazak iz Zagreba. U ostalom čekam i pismo od Sreznevskog da vidim kako on o tome misli. Ako i bi meni profesorska plata tekla umah od časa potvrde ministarske — ne bih htio ipak ništa prije primiti, dok ne krenem na put: što će biti dakako sporazumno s fakultetom i sovjetom. Vi ne pogriješite ništa, što pisaste Daničiću, on umije šutjeti o tome i napram meni i napram drugima, kao da i ne zna ništa o cijeloj stvari, ali se kraj svega toga već nešto i pročulo, pa gle, nitko ni ne umije ništa prigovarati već svi kažu e pravo imate, kad Vas ovdje ne trebaju, a vi ajte onamo, gdje će Vas umijeti upotrebiti. Bojim se (govoreći povjerljivo) da će i Daničić ostaviti Zagreb; barem njegova majka sprema se na put u Biograd a javno govori da se ne misli vratiti. Znate valjda, da je Daničićev zamjenik u velikoj školi — Bošković — upravo odušten.

Mislim da ste primili pismo Račkoga, odakle mogoste razabrati, da baš nije tako zlo, kako vi mislite: ta komu bi i povjerali posao Vaš ovdje? ta ovdje nema nitko, tko bi se i koliko pristojnim načinom bavio pravnim naukama —

dakle i bibliografiju Vašu očekujemo nestrpljivo. Ako Vam mogu čime god poslužiti dok sam još u Zagrebu — molim Vas, izvolite mi prijaviti, — a među tim dok se vidimo u Beču, primite uvjerenje o velikom poštovanju.

41.

Zagreb 18. V 1871.

Zabrinut zbog otezanja dopusta sa strane ruskih vlasti. Izvješćuje Bogišića o prilikama u domovini. Želi se s Bogišićem sresti u Beču i Zagrebu.

Već po odavno bješe mi pisao g. Sreznevski iz Peterburga, da poradi predloženog jednogodišnjeg dopusta ne mogaše sam ministar predloga universitetskog riješiti nego da ciela stvar moradijaše ići u statski sovjet. Od onoga doba nema nikakova glasa, kako je stvar riješena, ako u opće i jest riješena. Meni nijesu dakako poznati uredski puti tamošnji, te ne umijem prosuditi, treba li upravo toliko vremena, dok se takove stvari rieše, ali je možda cielo pitanje zapelo o štogod? Ovo posljednje ne bi mi baš drago bilo. Zato Vas i molim, da i Vi malko pozapitate, u kojemu je stadiju ta stvar sada?

Sreznevski izrazi želju, da umah čim se pitanje rieši dođem u Peterburg, svakako još prije njegova odlaska odanle, ali na taj način otići će on prije iz Peterburga nego li bih ja mogao doći onamo — pak za to mislim da ne bi zgodno bilo, ako se to i rieši do skora, a on među tim ode, da se žurim umah u Peterburg, jer koliko znam, ljetnih mjeseci nema u Peterburgu mnogo radnje, dakle ni za mene mnogo koristi. Osim toga htio bih svakako, da me ljubazni starac malko upozna s ondašnjimi krugovi. Kako se dakle vidi, morat ću već i stoga razloga odgoditi na jesen — ako uopće nijesu »mjerodavni« ljuđi stavili mojoj stvari kakove god smetnje na put.

Ne javljate mi ništa, kad ćete za granicu, u Evropu, kako se u Ruskoj govori. Hoćete li čak do Zagreba ili samo do Beča? Gdje ćemo se vidjeti, što bih usrdno želio. Ovuda borba politička za hrvatski sabor, koji čini se da će biti većinom narodno-opozicionalan, absorbira svaki drugi interes. To i jest nesreća po nas, što boreći se za političku eksistenciju, ne dolazimo nigda do toga da mislimo na razna prosvjetna pitanja.

Nedavna čitاسmo u moskovskih vjedomostih puno o reformah srednjih škola. Evo vidite, na što Ruska ima vremena misliti — to je kod nas žalibog stvar mimogredna.

Pozdravlja Vas Đuro, koji sada štampa pošlovice i kanonik Rački, koji je jučer izabran u hrv. primorju za zastupnika na saboru.

42.

Zagreb 6. VI 1871.

Želi sastanak s Bogišićem u Zagrebu ili Beču; izvješćuje da je primio obavijest o doznaci od 2000 rubalja na ime jednogodišnje ruske plaće.

Ako se ne sastanem s Vama prije, no što Vas ovo pismo nađe, želim Vam cvako do znanja dati, da sam ja svakako rad s Vama se sastati — ako ne u Zagrebu, a ono u Beču. Molim Vas dakle, čim za stalno znate, nećete li zbilja svraćati se u Zagreb — da mi to odmah javite te ću ja na 2-3 dana skočiti u Beč.

Ovih dana dobih od g. Sreznevskoga pismo, gdje mi javlja, da je od financministra na ministra prosvjete stigla za me asignacija na 2.000 rubalja,

to će dakle biti plata, kako li se zove, za onu prvu godinu, koju imam ovdje na dopustu sprovesti. O potvrdi govori pismo, da se imala zbiti negdje oko konca Maja p. n. Nadam se po tome svaki dan novom pismu od Sreznevskoga, koji će mi o tome donieti potanjih viesti.

Kako ja za sada računam, neću kad bih i htio otići u Petrograd prije mjeseca septembra — a dotle od prilike istjerat ću na kraj i neke radnje, kojima sam ovaj čas zabavljen.

Pozdravlja Vas g. Daničić

43.

Zagreb 30. VI 1871.

Interesuje se za A. Kočubinskog. Moli urgenciju u Odesi za svoje imenovanje.

Nadajući se, da ste još u Beču, tražim Vas u zlatne patke, da Vas na časak uznemirim u Vašim literarnim poslovima. Najprije molio bih Vas, da mi obznanite, tko je A. Kočubinski³⁶ i gdje je? Ima u filologičeskikh zapiskah kritika njegova na jednu moju raspravu u Radu, pak bih htio neke stvari, kojih nije dobro razumio, objasniti mu, ako ga je volja da ih čak u dotični časopis turi, jer se radi o jednom naučnom pitanju.

Za drugo molim Vas, ako što mislite sa svoje strane pisati u Odessu, da dodate, kako se ja čudim, što jednako nema nikakova oficijalnog glasa, o riješenju ministarskom. Ja bih htio već jednom nešto u ruci imati da prema tomu udesim moje poslove i familijarne stvari uredim.

Ja sam na povratku izviestio ovdašnju gospodu o Vašim poslovima, kojima ste ov čas zabavljeni i biše primljeni »mit höchster Befried'gung«. Svi se nadaju da ćete bibliografiju glavom sami u Zagreb donieti. To je dakako i moje želanije.

Molim Vas da izručite moj naklon preosvešt. g. Rajevskomu³⁷.

Bilješke:

³⁶) Kočubinskij Aleksandar Aleksandrovič u to vrijeme je bio docent na sveučilištu u Odesi.

³⁷) Rajevskij Mihajil Fedorovič ruski pisac-svećenik U to vrijeme bio je na službi pri ruskom poslanstvu u Beču to je ponekad posredovao u poslanstvu između ruskog profesora Bogišića, i Jagića dok je još bio u Zagrebu. (Uporedi »Spomeii« I. str. 129).

44.

Zagreb. 7. VII 1871.

Javlja da Rački i ostali prijatelji rado očekuju Bogišića u Zagrebu.

Čekajući jednako na Vas dan za danom već evo prolazi i čitava nedjelja, a ja na taj riziko, da Vas i ne nade više pismo u Beču, javljam Vam i opet, da bi ovdje svima drago bilo, naročito kanoniku, da nas glavom pohodite. Kanonik, kao i svi drugi Vaši poznanici, još su u Zagrebu i neće nikamo odlaziti prije konca ovoga mjeseca.

Zagreb 3. VIII 1871.

Javlja Bogišiću da će I. I. Sreznjevski putovati u Italiju i Beč, kao i u Dalmaciju, te izražava želju da se svakako s njime sastane.

Jučer primih pismo iz Peterburga, kojim mi g. Sreznjevski na glas daje, da će za granicu, da će u Beč i Italiju, pak bi htio i našu Dalmaciju vidjeti. Pita o tome neke naputke³⁸. Ja mislim ako on skoro dođe u Beč, damu neće moći nitko o tome boljih naputaka dati od Vas — zato Vas o njegovu dolasku u Beč ovime obavješćujem, ako niste možda već prije o tome znali. Nego ako se odvaži g. Sreznjevski putovati iz Beča na Trst, recite mu, da ne propusti posjetiti naš Zagreb, što bi nama svima vrlo drago bilo. A imao bi šta i vidjeti! Jelte? Ja bih se svakojako htio s njime sastati, ali u Beč putovati ne mogu, jer bi to bio prevelik trošak — nego ako već nikako ne bude htjeti u Zagreb, da mi dadne točno na znanje, koji dan i kojim vlakom će putovati: ja bih ga pričekao u Zidanom mostu te ispratio do Ljubljane. Ali bolje bilo bi svakako, da on dođe, ma bilo samo na jedan dan u Zagreb.

Oviah dana doći će Rački s biskupom u Beč: ne biste Vi po njemu poslali svojega rukopisa bar početak te bismo mogli početi sa štampanjem. Ili hoćete da počnemo bez uvoda? Daničić je u Rohiću, ali će se skorieh dana povratiti.

Inače sve na onome, kako je bilo prije. Iz Ruske nemam nikakovieh glasova.

Bilješke:

³⁸) Uporedi »Spomeni« I, str. 130-131.

Zagreb 8. VIII 1871.

O štampanju u Akademiji jednog Bogišićeva rukopisa. Zahvaljuje Bogišiću što ga je preporučio rektoru Leontoviću.

Čim primih Vaš rukopis, predah ga u štampu, te se već počeo slagati Uvod. Nu pošto ne bi određeno, ni koliko će se štampati ni na kakovoj artiji — pisah nemajući sam vlasti u Rogatac, gdje se ono doba desio g. predsjednik i tajnik te mi odgovaraju ovo: da bude štampano djelo u 600 komada na papiru Starina ili Starih pisaca, što je isto, osim toga 30 komada na finoj artiji od Rada za Vas. Format i slova kao u Radu.

Na ispravnost teksta i jezika gledat ću i ja i g. Daničić, kad se vrati. Budite dakle s te strane umireni. Nu ako Vam nebi odredba u čemu god bila povoljna, eno upravo u Beču g. predsjednik, izvolite se s njime porazumjeti.

Mislim da ste primili pismo, kojim Vam javih da se obećaje u Beč g. Sreznjevski. Ne znam, hoće li što od toga biti. Ja mu pisah pismo, koje ga ima pričekati u g. Rajevskoga, kojemu molim Vas da izručite moje veliko poštovanje.

Hvala Vam srdačna na podsjetci, koju opraviste g. rektoru Leontoviću. — Da mi je i što ex offo u ruci, pisao bih mu i sam — jer se vrijeme odmiče, a ja nijesam nikako rad preko mjeseca septembra ostati u Zagrebu. U najgorim slučaju ne zaboravite na mene Vi, kad se vratite u Odessu.

Novce mogli bi mi slati ili na g. Rajevsoga u Beč, ako bi on htio tu brigu preuzeti da mi ih iz Beča dalje odpravi u Zagreb — ili možda putem bankirskim na Zagrebačku eskomptnu banku. Ja bih najvolio onaj put, koji je brži a jeftiniji.

Nuđajući Vam se na svaku uslugu, dok sam još u Zagrebu, ne bih se barem u male odužio za Vaše velike dobrote.

47.

Zagreb ... (1871.)

O štampanju Bogišićeva članka, o poklonu knjiga Slavenskoj biblioteci u Odesi.

Pogrješka nastala tako, što je bio Vaš rukopis već u Muhića, pak on ne opazi, da članak Dubrovnik počima već 41 arkom i tako što posla on meni, ono odpravih ja Vama. Evo što željeste umah. Da znate, u jučerašnjoj skupnoj sjednici prihvaćeno je već, da se Vaše djelo umah dađe u štampu. Stoji dakle do Vas, kad će početi.

Akademija, Matica il., histor. društvo već su urekle, da će pokloniti biblioteci slavjanskoj u Odesi svoje knjige — za 5, 6 dana nadam se da ću sve skupiti. Molim Vas ne zaboravite pisati g. Leontoviću. Izručite moje poklonenie preosv. g. Rajevskomu.

48.

Zagreb ... [1871.]

O štampanju Bogišićevih radova i otpremi knjiga za Slavjansku biblioteku u Odesi.

Šaljem Vam evo na ogled predgovor. Jeste li zadovoljni ovako? Ovo je složeno istiem slovima, kako će biti i djelo, ali je dvostruki durchschuss — tako je razlučeno od ostaloga. Vaš sam članak o »Dubrovniku« primio — sad je već sve u redu — a i slagač marljivo slaže.

Očekujem Sreznevskoga već dva dana.

A propos! Jučer odpravih na ime Vaše ili na Gerola. — sanduk knjiga za slavjansku biblioteku.

49.

Zagreb ... [1871.]

O štampanju Bogišićeva rada i o boravku I. I. Sreznevskog u Zagrebu.

Evo Vam šaljem umah svoj ekzemplar Pravica — gdje ima predgovor, — a Vi ga držite u sebi i ponesite sretno baš u Odesu. Vaše djelo napreduje tako da će danas biti arak složen. Poslat ću Vam na ogled u Gmunden.

Sreznevski je ovdje od subote, — a sutra polazi. Možete si misliti, da sam ja njegovim dolaskom bio vele uzradovan.

On Vam na pozdravu zahvaljuje i odpozdravlja zajedno s Olgom Izmailovnom.

Zagreb... [1871.]

Objašnjenja u vezi sa štampanjem Bogišićeva rada, odlazak Sreznevskog. Jagić se sprema na put u Rusiju.

Imao bi se prvi arak bibliografije štampati, al još prije pitanje ovo: želite li nad kolumne kakove naslove, kao što ih ima u Radu? Na priliku s jedne strane Vaše ime ili kakav drugi opći naslov a s druge strane specijalno: Bugarska, Srbija, Bosna, itd?

Ako želite, molim Vas, javite mi umah, da ne zapne posao.

Nadam se, da ste pravice primili.

Sreznevski ostavi nas brzo, otišao u Italiju. Što Vi mislite, bi li se moglo na to pristati, kako me on nagovara, da neposredno i to sa familijom idem u Peterburg? On me poziva za prvi mah u svoju kuću, dok bi si našao stan. — Ne bi li to njemu smetalo?

Vi poznajete njegove okolnosti — mogli biste dakle o tom koju reći.

Ala nesretni Odesite³⁹⁾! Još nema ni glasa od njih — Ja se već spremam na put, a nemam u ruci niti kakova pisma niti novaca — Ima li kakav način te ljude probuditi iza sna? Sreznevski ne zna drugo, van čekati dok Vi dodiete u Odesu — ma kad će to biti? To ja dakle još pred zimom ne mogu otići.

Valja znati, da sam ja vezan za familiju, pak bih svakako trebao bar 2-3 mjeseca prije imat nešto sigurna u ruci. Dajte, molim Vas, stavite Vi to g. rektoru na srce.

Dr. Rački vratio se iz Beča, Gjuro iz Rohiča, Niko Veliki⁴⁰⁾ proputovao ovuda za Biograd. Daničić kani također na neko vrieme u Biograd. Inače nemamo ništa nova. Pozdravlja Vas moja žena ili ti po Sreznevskom Sidonija Petrovna.

Bilješke:

³⁹⁾ To »Odesite« odnosi se na Jagića-gradjanina Odese. Bogišić u jednom pismu, govoreći o novčanim poteškoćama u vezi s Jagićevim dolaskom u Odesu, kaže: »Odesiti kako Vam već kazah gori su Vam od Dubrovčana«. (Vidi »Spomenik« I, str. 128).

⁴⁰⁾ To je Niko Veliki Pucić (1820-1883), dubrovački vlastelin. Bio je narodni zastupnik u Hrvatskom Saboru i odlučni borac za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom. Središnja je figura intelektualnog života Dubrovnik a šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Pod njegovim utjecajem Bogišić napušta Cavtat i posvećuje se nauci. U Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu nalazi se 151 pismo Nika Velikog Bogišiću. (Ta pisma obradila je i poslala Jugoslavenskoj akademiji Nada Beritić asistent Historijskog instituta u Dubrovniku).

Zagreb 18. IX 1871.

Primio službeno pismo od rektora iz Odese, interesira se za rusku carinu.

Vrativ se s malena puta u Zagreb, nadjoh vaša tri pisma, na koja sam Vam dužan odgovoriti. Najprije da znate još i to, da sam sutradan iza vaše obavijesti primio još i oficijalno pismo od g. rektora iz Odese. Toli Vama na preljubaznom posredovanju koli g. rektoru na blagonaklonom staranju oko

moje stvari dužan sam preduboku zahvalnost. Molim Vas, da je primite i Vi sami ovim pismom i da je na moje ime iskažete g. rektoru, kojemu ću se za koji dan sam pismeno zahvaliti.

Ja sam obavijestio g. Rajeuskoga, da ću prvih dana mjeseca oktobrija u Beč te ondje dići novce i krenuti dalje preko Germanije u Rusiju, moju novu domovinu.

Zelite li da još što ovdje za Vas obavim, izvolite pohitjeti s pismom, inače pišite na Rajeuskoga u Beč. Od Vašega djela štampana su dva arka a sada je nesrećom onaj vrstni slagač obolio, no nije opasna bolest, za to ćemo radije počekati dok ozdravi — a medjutiem izvolite Vi dopuniti članak o Srbiji, koji Vam podjedno s ovim pismom odpravljam. I Rački posla Vam, kako mi reče, onaj odlomak koji govori o Hrvatskoj. Ja ću Vam opeta iz Beča javiti, kuda ću odanle dalje krenuti. Za sada molio bih Vas samo još to, da mi javite, treba li mi kakav posebni certifikat zaiskati, da budu moje stvari proste od carine, kada dodju na rusku granicu; za tiem, računa li se godina dana, kojom su takove stvari proste, od dana imenovanja ili od dana, kad čovjek sam u Rusiju prvi put dodje. Jer po mojem imenovanju izminula bi godina već u martu godine 1872, te bi tako valjalo meni knjige odpraviti u Odesu još ove jeseni prije no se zatvori plovidba po Dunavu, jer je transporat Dunavom valjada najjeftiniji. Puno biste mi ljubivi iskazali, da mi o tome nekoliko rieči napišete na Rajeuskoga. Ne znajući gdje i kad ćemo se prvi put opet vidjeti, ne ostaje mi drugo, van da se Vašem toli krasno iskušanom prijateljstvu još jedan put preporučim pak da Vam zaželim puno zdravlja i dobre volje na početku nove školske godine.

Moja žena izruča Vam svoj pozdrav i naklon. To isto dr. Rački i Gjuro, koji se brzo vratio iz Biograda.

Još Vas molim, da g. Kočubinskom iskažete moj pozdrav i blagodarenje za onako obzirnu ocjenu jedne moje rasprave.

52.

Zagreb 30. IX 1871.

Neposredno prije odlaska Jagić se užurbano interesira o mnogim stvarima.

Čudim se, što pišući kanoniku nijeste jošte primili mojega pisma, a ni onijeh araka iz članka »Srbija«, koje Vam umah poslah, kako ih zaželjeste.

Ondje pitah Vas, a sada ponavljam pitanje, dokle se računa moja godina »bezpošlinnago propuska« da znam i ja tako učiniti, kako Vi? Molim Vas javite mi to u Berlin, kamo očekujem podjedno i Vaš prijepis nomokanona. Ja ću biti u Berlinu već oko 20 oktobra po novom kalendaru. Zelim Vam poslužiti, a i moći ću, jer mislim poduže boraviti ondje.

Pismo na rektora s podpisom vraćam Vam, istom prilikom u ovoj knjizi — koju molim da primite za uspomenu — šaljem one česti Vašega rukopisa, koje željaste imati u pismu na kanonika.

Najposlije molim Vas da mi javite, imam li i ja na rektora za one sanduke, koje mislim u Odesu poslati što s knjigama što s drugim stvarima sve onako potanko nabrojiti, kako Vi ovdje? Ta to će biti čitava bibliografija!

Dok se vidimo, valjda u Peterburgu, da ste mi zdravo i veselo; izručite moj naklon g. rektoru, a poskrbite se za »pod'emnye denjgi«.

Ja polazim iz Zagreba između 5 i 10 oktobra.

Berlin 7. XI 1871.

Jagić u Berlinu ironizira na račun Nijemaca i njihove učenosti.

Ne znam kako zape naša korespondencija. Ja se nadah od Vas pismu u Beč na Rajevszoga, ali došav onamo ne nadjoh ništa. Evo me već i u Berlinu punih 8 dana. I ovuda tražih pismo, bilo poste restante, bilo u ruskoga poslanstva, te opet ne nadjoh ništa. Što mi ostaje van da Vas potjeram s Vašega zabitka te izazovem, da se oglasite prijatelju, koji sade medju Švabima, nije šale, velikom ožicom mudrost srče!. Nemojte se rugati, vi Slavenofili barbari: ovuda sami olimpijski bogovi prelekcije drže, kako će Germanija jednom kulturom svojom usrećiti barbarske Slavene! Ne znam, jesu li Nijemci vazda toli oholi bili ili samo od poslije francuskoga poraza: jedva ih čovjek podnosi. A in fine final: što znadu više od nas? Osobito je znamenito, kako su glupi za slavenske stvari! Pače nisam našao do sele baš nijednoga medju tom kulturnom rasom njemačkih profesora, koji bi mi ikoliko bio po čudi. Oni nalaze sa svim u redu, da se mi dolazimo tobože ovamo klanjati njihovu žrtveniku mudrosti, ali da bi i oni trebali što od nas naučiti, to im ne pada ni na um.

Kako vidite iz ovih rieči, ja nijesam s ovdašnjim svietom baš ni malo zadovoljan. Ipak hoću da ih do dna proučim, da čovjek protivnika skroz i skroz pozna. Ja ću ostati ovdje svakako do Božića; hoće li vrijeme tj. studen, dopustiti da onda preletim brzo u Peterburg, ne znam. Ja slušam predavanja iz sanskrtskoga i zendskoga jezika u Vebera⁴¹.

Možda ne znate, da sam s familijom ovdje: svi putujemo kao cigani po svietu.

Pišite mi, što želite iz ovdašnje knjižnice da Vam prepisem.

Izručite moj naklon g. rektoru; pisat ću mu doskora i sam.

Moja adresa

V. J.

Klosterstrasse (Ecke der Königstrasse)

No. 78, Treppe 2

Berlin.

Rad sam čuti, kako napreduje štampanje Vaše bibliografije. Moja gospodja izručia Vam svoj pozdrav i njoj su već Švabe dosadile.

Bilješke:

⁴¹⁾ O profesoru Weberu vidi »Spomenik« I, str. 133-136; P. Skok, o. c., str. 65, bilješka 4; Josip Hamm, o. c, str. 108-109.

Petrograd... 1872.

Jagić u Petrogradu jadikuje na račun Rusa i ruskih prilika.

Vaše peterburško pismo — iz Odese ne dobih nikakova, pak za to i ne znadijah da ćete Vi doći u Peterburg — veoma me ja ražalostilo. Vi bjesto moja desna ruka, o koju se upirah ja puno slabiji, pak ako se Vi nadjete prisiljenim uzmaći izpred neprijatnih okolnosti⁴² što će istom biti sa mnom, koji također ne bih htio, da iko s preziranjem na mene gleda ili da me smatra

kakovijem aventurierom, koji dodje u Rusiju sreću iskati i smetati »nastojašćim« Rusima! ako Vi zbilja ne ostanete u Odesi, neće biti ni meni ondje duga ostanka. Ta ja osjećam živo ovdje u Peterburgu gdje nijesmo no 3, 4 dana, što će to reći, biti u stranom svijetu, svoj bez svoga. Ja nijesam mislio, dok se ne uvjerih u to kratko vrieme dovoljno i suviše, da su Rusi, ili njihovi književni rabotnici tako sa svime apatični napram nam Slavenima južnim i zapadnim. Sramota je, koju ne bih mogao nigda javno izreći, što ću Vam tajno ispoviediti da se ovdje osjećam u puno neprijatnijim okolnostima no u Berlinu među Niemcima, kojih sam preziranje spram Slavena svakim danom vidjao. Može biti da će se to popraviti — za to i neću nikoga preneglo da osudim — ele do sele sam slabo zadovoljan s peterburškim životom. Još k tomu ta užasna skupoća! Pomislite samo, kolika je to nevolja što moradoh najmiti stan bez pokućstva a sam se meblirati. Pak još čovjek ne bi smio javno ni izreći, imenito naspram Sreznjevskih, da je ovdje sve skuplje a nevaljalije no u Beču i Berlinu! Kad sam već u to blato zagrezo, ostat ću ovdje valjda više mjeseci — hoću li od njih onu korist imati, kojoj se nadah, ne znam. Svakako nastojat ću da se ovdašnjim literarnim sredstvima što bolje okoristim. Ja sam za Vas u Berlinu iz bug. nomokanona vrijednih stvari prepisao, o čemu referirat ću Vam prvom prilikom, čim mi knjige iz Berlina ovamo stignu. Molim Vas da izručite moj naklon g. rektoru Leontoviču, a da doznate do kojega roka dobih ja onu pošiljku novaca u Berlin: to bih htio znat za to, jer silni trošak putni te kupovanje stvari potrebitih za život ovdje, pozobaše veliku sumu od onoga te se bojim da ne zapanem u kakove neprilike. Želio bih znati kako napreduje štampanje Vašega djela u Zagrebu.

Moja žena pozdravlja Vas srdačno te žali jednako sa mnom, što ne doznasmo dosta rano, da ste u Peterburgu te bismo bili pohitjeli da se ondje s Vama sastanemo.

Mi stanujemo: Vasilj. Ostrov, 5. linija, dom Šmidta, kvartira N° 22.

Bilješke:

- ⁴²⁾ Jagić misli na Bogišićev sukob sa studentima i nekim profesorima na sveučilištu u Odesi u listopadu 1871. godine. O tom sukobu govorilo se ne samo u krugu sveučilišta, nego i u ruskoj javnosti. Tadanje novine donosile su vijesti o »senzacijama« na sveučilištu, a i ministarstvo u Petrogradu bilo je upoznato s događajima. Bogišić je poslije tog sukoba napustio Odesu, a Jagić kao prijatelj Bogišićev, za vrijeme svog službovanja u Odesi 1872-1874. naišao je na hladno držanje kod jednog dijela profesora, Bogišićevih protivnika. (Vidi »Skomeni« I, str. 179-180; N. Ivanišin, o. c. str. 411-418).

55.

Petrograd 15/27. II 1872.

Spoznaje da je ruska slavistika na niskom nivou, izvješćuje o radu u biblioteci, čezne za dcmovinom.

Hvala Vam, po naprije, što se postaraste za novce: ja pisah po Vašemu naputku danas pismo na »Pravljenije« — naznačih im svoj adres, a oni neka šalju novce, kako im je zgodnije — valjda preko koje kontore.

Ja sam oba Vaša pisma primio pak mi je milo i nemilo, što se o sudu o ovdješnjim ljudima posvema podudaramo: milo mi je što vidim, da nijesam

sam i jedini nezadovoljnik; a nemilo, što uopće mora tako da bude, da smo mi pridošlice, došavši ovamo s najboljima namjerama, tako slabo pojimani od svoje »braće«. Još nijesam došao u prilike, da se pred njima ekspektoriram — jer nam i onako odmah prebacuju da smo nestrpljivi — ali se bojim da će i ta prilika doći prije ili kasnije. Ja sam u opće ovdašnji literarni život posve drugačije sebi predstavljao: slavjanske nauke ne vidim nigdje, imenito o slavjanskoj filologiji jedva da je i s kime razgovarati, do Lamanskoga, koji taj predmet najdublje shvaća, premda i on unosi u nj svakojake suvišne, nauci samoj većma štetne no korisne, fantazije. Ono drugo, što pišu ovdašnji predstavitelji slavjanofilstva⁴³, ili nijesu no kompilacije ili čak po mojemu mišljenju gola »mećtanija«.

U ovakvim okolnostima ja shvaćam svoje boravljenje u Peterburgu tako, da se trudim u raznim bibliotekama skupljati materijal, kojega nema nigdje no u Peterburgu, za kasnija vremena, kada me više ne bude u Peterburgu: i onako tko zna, nijesam li sada prvi i posljednji put ovdje. Zato i boravim gotovo svaki dan u publicnoj biblioteci, koja ima silnu gomilu knjiga i rukopisa, ali nema tko bi ih upotrebljavao. Slavjanskih, neruskih knjiga, ima ovdje za čudo malo. Mene je ovieh dana Ričkov umolio, da mu sastavim katalog vrijednijih naših djela, da ih nabavi — ako je istina.

Meni istom poslije Vašega pisma dopade ruku Vaša karta, kojom mi preporučaste spoznat se s dvojicom naših zemljaka;⁴⁴ to bješe ovieh dana. Ali među tim doznaše oni moj adres, te me već oba posjetiše. Ugodno mi je što ću moći s njima u prijateljskomu društvu mnogu večer provesti.

G. Vojvodić pripovjedao mi je jošter opširnije, kako neliepo uradiše zagreb. gospoda s onom korespondencijom. Da, da, naši ljudi u Zagrebu ne umiju pristojno postupati s ljudima, kojih bi mogli trebati: oni ih radije odbijaju od sebe no privlače. Ja ne dobih već davno (prek' mjesec dana) ni kakova glasa s juga: ne znam što rade.

Molim Vas, da se malo popitate, dodje li moje pisno na Pravljeneje, jer ga poslah nerekomendovana; to mi rekoše na pošti, da je suvišno.

Moja žena izručā Vam svoj naklon i pozdrav. Ona je već malko i Peterburgu privikla — ako i jest i ovdje posve izolirana kao god i u Berlinu. Ja sam sretan, što još nije klonula duhom te zaželjela natrag, što bi meni mnogo brige zadavalo. Klimat prija nam svima, hrana, poslije berlinske, može se prozvati dobrom: na našu dobru kuhinju bečko-zagrebačku zaboravismo već davno.

A propos: Istom iz Südslawische Zeitung doznasmo, da nam valja čestitati gospodinu »statskom sovetniku«, dakle naše preduboko počitanje i čestitka na tome novom činu. Čuđim se što mi Ismail Ivanič⁴⁵ o tome ne kaza: on u opće lukavo šuti na sve.

Bilješke:

⁴³) Uporedi »Spomeni« I, str. 161-162.

⁴⁴) To su Katalinić i Vojvodić, Hrvati, ruski oficiri, prebjeglice iz austrijske vojske. (Vidi »Spomeni« I, str. 182-183).

⁴⁵) Jagić misli na Izmaila Ivanoviča Sreznjevskog. (Vidi bilješku 24).

Petrograd 2. III 18172.1

Objašnjenja u vezi s Bogišićevom knjigom, novčane neprilike. Jagić želi što prije iz Petrograda.

Čim evo doznah — a to u gospode ruske nije lako — javljam Vam, kako mi sekretar Veselovski kaza, na što Vaše knjige još do sele ne puštaju u sviet.

On reče, da s toga što u Vašem djelu ima medju prilozima stvari izvađenih iz Arkiva Azijatskoga departmenta, valjalo je istom tražiti u istoga dozvolu, da se smije ono na sviet izdati.

Čim se ta formalnost obavi, a Veselovski se nada, da to neće više dugo trajati bit će djelo pušteno u sviet.

Ne znam, primiste li Vi i pravljenje moja posljednja pisma, u kojima je govor o novcima, na koje već željno čekam. Meni se u Peterburgu sve kako tako dopada, do samieh ljudi — što je u ostalom glavna stvar. Ja Vama moram reći, da nisam zadovoljan — te ću ranije odavde otići, no što namjeravah. Molim Vas, svjetujte me, što mi valja činiti, da mi universitet doznači putne troškove, koji će mi trebati, čim u Odesu stignem, da se mogu koliko urediti?

Pozdravljaju Vas prijatelji Vojvodić i Katalinić; moja žena, Lamanski.

Petrograd... (»uoči pasche«) 1872.

O ruskom poimanju slavenstva, vijesti od Daničića, ozlojeđenost što su Rusi skloniji Nijemcima nego njemu.

Već davno ne dobih od Vas nikakova pisma. Jeste li živ ili mrtav? ili tako puno zabavljen poslovima, da zaboraviste na nas, koji do neki dan čamismo u zadušljivim sobama, ne mogav od kiše, blata i svih drugih nepogoda nikuda ni korakom. Ta nevolja bješe mojih, koji i onako nijesu u osobitoj dispoziciji, na toliko uzlovoljila, da se već ozbiljno spremah, kako ću Vas netom iznenaditi u Odesi. Nu vrieme se i ovdje popravlja, nastupilo je peterburško proljeće i meni je nešto odlahnulo. Ali još jednako ne znam, šta da radim: bi li pošao na jug ili ostao ovdje preko ljeta. Jedan me odgovara ostati ovdje, drugi me straši poći dolje. Najvolio bih bio ljeto sprovesti u Moskvi, ali ljudi pripoviedaju već sada strahote o tamošnjoj skupoći. Čak rođeni peterburžani boje se poći onamo, samo da vide: kamo li bih ja, čovjek strani, a ovdje se to jače no igdje osjeća, da si stranac. Ako ostanem ovdje bit će radi publiczne biblioteke, gdje bih nešto malko htio razvidjeti slavenske rukopise: posljednje vrieme bjeħ isključivo zabavljen skupljanjem građe za lekcije. S ruskim jezikom ne ide mi još lako. O lekcijama pisah neki dan Grigoroviču⁴⁶, da čujem njegovo mnienje — možda bit ću zadovoljniji oniem, što mi on reče, no što mi dokazuje i u glavu utuvljuje Sreznevski. Ja se nikako ne mogu složiti s ovdašnjim »slavjanskim« vzgljadom na nauku: u njih je »slavjanstvo« tek negacija svega evropejskoga, a pozitivna nema gotovo ništa, ako izuzmete pravoslavje i ćirilicu s titlami! U tu svetu mantiju zamataju svoju indolenciju. Koje čudo, ako su ozloglasili i pred svojim i pred stranim svietom isto ime »Slavjanin«. Ja se ne mogu dosta naljutiti, kada vidim, kako me priekim okom, a gdje tko i sa sažaljenjem motri kao »brata Slavjanina«, koji je tobože došao, da od ruske milo-

stinje živi. A braća »slavjanofili« tako su plemeniti, da vele: mi te nijesmo zvali da ovdje proučiš Rusiju pak da budeš danas sutra svojim iskustvom domovini i općem slavenstvu koristan, no da oslabimo tvoju rodnu stranu, a ti da nama rabotaš! Zar to nije »blagorodno« Slavjanofilstvo! Ja vidim, prijatelju dragi, da naučan čovjek nema ovdje budućnosti, ako je po nesreći uz to Slaven — da sam Niemac — e tada bi me psovali i rugali se, ali najposlije imali preda mnom respekt; ali ovako niti ćeš ugoditi Niemcu kao protivniku svega slavenskoga već a priori, niti ruskom čovjeku, koji je suviše aristokratičan no da bi priznavao drugoga Slavena sebi ravnopravnim. To su Vam rezultati moge dojakošnjega iskustva.

Pisah Vam u posljednjim pismima, da je izdanje Vašega djela zapelo: ponudih se, da idem ako me želite kamo toga radi naputiti — ali Vi ne odgovorate. Pisah Vam o mojim stvarima, kako bih ih rado iz Zagreba naputiti u Odesu, ali neznam na koga, a Vi ne odgovarate ni na to. Najposlije umolih Vas što će biti s »podjemnim dengami«, a vi i opet šutite. Quid hoc sibi velit nescio. Jamačno nijeste moga pisma primili. Dajte, boga Vam, oglasite se, da bar znamo gdje ste. Kuda mislite preko ferija? valjda u Beč? A što svjetujete meni! Ne će li biti prekasno, da dođem u Odeu koncem julia? Neki dan pisa mi Daničić, da je Vaše djelo⁴⁷ već dovršeno te će se s Radom razaslati: živili! čestitam. Ja žalibog ove godine neću ništa publicirati, jer mi se je vrieme tako rascijepalo na druge poslove. Ali čim se namjestim u Odesi, valjat će opet raditi, da tim glupim Rusima pokažemo, da se ne brinemo puno za njihove vzgljade.

Ovih dana pisah po savjetu Sreznevskoga g. rektoru pismo, gdje ga prošim da potjera rješenje mojih putnih novaca — ako Universitet ne da tražiti ću ovdje. Švabama davaju svašta, a mi slavenski prosjaci ništa. Bijah u gospode Deljanova i ministra: primiše me vrlo »učtivo«.

Pozdravlja Vas srdačno moj maleni zbor — svi se već zaželjesmo oprostiti toga ciganskoga života, koji ovdje vodimo. Mi smo živi i zdravi — valjda nam zdravlju prija umjerena hrana, koju ovdje jedva podnosim, te se već siti nagladovasmo. Ala ću se ruskoj kuhinji osvetiti, kad jednom opet dođe red na hrvatske kolače i hrvatske pečenke.

Prijatelj Katalinić dolazi k nama svake nedjelje — jadni Janko mora čamiti u Kronštadu. Ja ću ako ostanem ovdje, poslije 1. Maja promjeniti kvartir: među tim ostavit ću u kući svoju novu adresu. Ne bojte se dakle, pismo će me već naći, tek ako vi htjednete pisati.

Bilješke:

46) Grigorič V. J. (1815-1876) u ono vrijeme bio je profesor slavistike na sveučilištu u Odesi.

47) To djelo vjerojatno su: »Pisani zakoni na slavenskom jugu«, koje je izdala Jugoslavenska akademija u Zagrebu 1872. godine.

Petrograd ... 1872.

O dobavi knjiga u Petrogradu za Bogišića koji je u Odesi.

Čim mi javište želju universiteta, potražih i Sreznevskoga koji mi ne umijede nikakova savjeta udjeliti i Lamanskoga, koji mi preporučí govoriti s Kožančikovim. Ja obadjoh nekoliko ovdašnjih knjigo-prodavaca prije no što se obratih Kožančikovu, da čujem ih mišljenje. Većina ih neće ni da čuje o

kakovih »uslovjah« ili »ustupkah« a primati knjige natrag — »što po ih ponjatijam nemyslímaja vešč«. To mi izriekom dadoše za odgovor u »russkoj knjižnoj trgovlje«. Čerkesov očitova se sklonim na pokon na eti ustupki: 1° pošiljat vam knjige na »sčet« Universiteta — 2° nenaručene primati natrag — »čerez mesjac i ne boljše« — opeta na »sčet« universiteta. 3° ako godišnja suma iznese ne manje 3.000 rubalja gotov je na ustupku — 10%; ako ne manje 5.000 rubalja — 15%. Na pokon obratih se Kožančikovu, koji kako se iz svega vidi polaže i neku slavu u to, biti komisionarom učenieh društava. On mi očitova svoju gotovost i posla evo sinoć ova »uslovija«. Moram reći, da po izvještajima ovdašnjih literata, ako itko, to on mogao bi universitet posluživati prilično »udovletvoriteljno«. U njega je sobstveni »verlag« velik; on kupuje sve disertacije i u opće naučna ruska literatura najbolje je u njega zastupana.

Uvjeti istina koje on stavlja nijesu osobito povoljni, ali ovdje boljih nećete dobiti. Kožančikov sam misli, da bi bolje bilo, da možete u Odesi imati čovjeka — došlo bi vas jeftinije.

Ako u opće mislite s Kožančikovim stupiti u dalji dogovor, mogli biste svakako od njega iskati (razumije se, ako mislite mnogo od njega uzimati, jer suma odlučuje) da ovo primi među uslovja: 1° da ne samo od onih knjiga, gdje je on označen kao izdavalatelj, nego i gdje je on celo izdanje od pisca kupio — kao na pr. u posljednje vrijeme disertacije Veselovskoga i Zigelja — dade universitetu ustupku 20%. Koje su to knjige, lako je vidjeti odatle, što ih on oglašuje kao »postupivšija v prodazu u Kožančikova« kod knjiga tuđih on toga ne čini.

2° da troškove transporta barem dielite u dvie polovine, jedna na vaš račun, druga na njegov.

Ne mogoh prije odgovoriti, pa kako vidite, istom danas dobih njegovo pismeno očitovanje.

Universitetu vazda na službu gotov.

Moj adres: Boljšaja meščanskaja, dom Glazunova, v kvartire 34.

59.

Petrograd... 1872.

Jagić će potražiti Bogišića čim uzmogne.

Oprostite, što ne mogu sutra ranije da dodem k Vama već oko 8 sati, jer me ne pušta Veselovski drukčije van da kod njega objedujem. Ja ću Vas dakle odmah (ako ne prije) poslije 8 sati u večer potražiti te ćete mi dati instrukcije. Hvala za zanimljivu recenziju.

69.

Odesa... (Na treći dan Božića) 1481 1873.

Izveščuje Bogišića o smrti svoje kćerke Jelke.

Nijesam sam krivac, što se Vaša pošiljka zadocnila. Dok dođe Vaša knjiga iz Peterburga, dok je digosmo s pošte; dok Jakšića nadoh ja, a on knjige, prodje dosta vremena. A sad čujte novu biedu U isto vrijeme razbolje se moja starija kći Jela. — 3 nedjelje bolovaše i najposlije — umrie!

Možete si predstaviti žalost moju, žalost materinu. Nas je taj udarac posvema dotukao — nama nema više u Odesi radosti ni veselja. Moja žena plače i kuka tako da se za njen život počinjem bojati. Da nije zima, pošao bih kud god — ali ovako kud ću? Jedva čekam proljeće.

Kraj tih udaraca, koji nas stigoše, razumije se, da sam izgubio interes za sve što oko mene biva. Hvala bogu te nijesam bio ma i samo nijemijem svjedokom svih nelijeposti, koje se ovijeh dana zbivahu na universitetu. O tom Vam je, sudim, pisao Egor Fedorič.⁴⁸

Želim Vam sretnu novu godinu, sretniju no što je moja — pozdravite gospodina A. Patera.

Bilješke:

⁴⁸⁾ Po svoj prilici Jagić misli »treći dan« pravoslavnog Božića te bi prema tome datum pisma bio 9. I 1873. U pismu Jagić izvješćuje o smrti svoje kćeri Jelke, koja je prema zabilješci iz »Spomena« I, str. 205 umrla 29. XII 1872, prema tome ona je na treći dan katoličkog Božića tj. 27. XII 1872. godine bila živa.

⁴⁹⁾ To je Jegor Fedorovič Sabinjin tadanji profesor matematike na sveučilištu u Odesi.

61.

Odesa 8. II 1873.

Raspravlja o Jurju Križaniću, javlja Bogišiću o Daničiću i o prilikama u Jugoslavenskoj akademiji, raduje se što Bogišić carskim ukazom treba da ide u Crnu Goru.

Oprostite, što Vam se do ovoga časa ne odazvah na ljubaznom pismu, kojim me tješite u novoj nesreći koja nas stiže toli nenadano. Vi već toliko puta zasnjeđočiste spram mene iskrenu ljubav i prijateljstvo, pak i opet ne propustite reći riječ utjehe prijatelju, koji zbilja ako igda to ovaj čas treba utjehe i utješitelja. Jednoga i drugoga, kako sami znate nema u gadnoj Odesi. I tako crpasmu utjehu jedino iz pisama, kojih nam množina stiže iz Zagreba i drugih krajeva domovine. Ja sam se podao dakako u volju nesmiljenje sudbe, ali moja jadna žena još jednako plače — i teško će igda zaboraviti svoju ljubimicu.

Ja već davno poslaha Vaše knjige u Prag a sad ću Vam rječnik u Beč, kada vidim da ste još ondje. Ja pročitah pomno svaku riječ Vašega glosara; moji dodatci nijesu veliki, a ispravaka još je i manje. Nije svagdje ni lakodomišljati se značenju, kad nemaš pred sobom teksta. Možda bi Miklošić što god protumačio? Za Križanića nemojte ni malo dvoumiti, da je bio rodom kajkavac; on govoraše onakom kajkavštinom, kakva se još i danas sluša oko Karlovca, t. j. ima već puno čakavskih elemenata u sebi. Evo vam obrazac jezika, kako mu otac govoraše i pisaše hrvatski:

»Služba moja da je v. m. preporučena, kako momu ufanomu gospodinu i prijatelju. Potom toga v. m. želim od gospodina Boga vsako dobro ter prosim v. m. da biste mi pisali, hoćete li biti doma miholjskoga tjedna, ar bih došal k vašoj m. i donesal pinezi za jednu peču... a vzel bih svoje prstene i on list, koga je moj m. gospodin bil dal, da biste mi bili imali solarium davati, doklamente mi još v časti Medvida-grada bili. Tolikajše prosim v. m. da biste mi učinili oni bodež, koga sam pri v. m. ostavil, lipo občiniti i očistiti, hoću pošteno platiti što bude od njega išlo« (sr. Kukuljevića književnici u Hrvatah iz prve polovine XVII vieka, 206).

Još bolje nego li ovo otkino pismo, dokazuje sam jezik Križanićev, da je on bio provincialac Hrvat. Samo valja uzeti na um, da tadašnja kajkavština ne bijaše još tako iskvarena kao početkom ovoga vieka; osobito niže Zagreba na jug, gdje ne bješe ni njemačkoga ni magjarskoga upliva, govorahu

pravilnim i vrlo bogatim jezikom. Najposlije Kukuljević dokaza, da se Djuro Križanić rodio u župi Lipničkoj (to je mjestance na putu između Metljike (Möttling) i Karlovca, u onoj zakuci koju Kupa rieka čini od granice Kranjske do Karlovca. Tamo su i ona tri grada (tvrđice), o kojima sam govorio: Dubovac (tik Karlovca), Ozalj i Ribnik.

Selivanov⁵⁰ je odpravio Vaš čemodan već prije više dana, e za novce kázat ću mu danas. Jakšiću isplatit ću čim ga vidim po Vašoj želji.

Jamačno već doznaste, da će Daničić pod »blistateljnim« uslovima u Biograd za profesora; odlazi iz Zagreba koncem junija mjeseca. A, biste li vjerovali, da dr. Rački nudja sada meni njegovo mjesto? — Eine sehr naive Zumuthung kako reče moja žena! Pustiše me, kao da sam osudjen na katorgu, ne isplatiše mi podpuno ni one malene platice tajničke (95 fiorina na mjesec); a sada me još smiju pitati, bi li htio natrag? O da kako da bih želio radije danas no sutra ostaviti mrsku mi Odesu, ali biti tajnikom južnoslov. akademije po drugi put neću. Bojim se, da će sada jug. akademija tako brzo opadati, kako se do sele liepo dizala. Što će biti od rječnika? što od Vaše gradje? Što od prostoga pečatanja tekstova, kojih onamo ne umije nitko ni korekture raditi!

Najglavnije pod konac. Treba li, da Vam istom kažem, kako nas je obrađovao glas i vijest iz Peterburga, da Vas gosudarj imperator šalje u Crnu Goru? Treba li da Vam istom pripoviedam, kako ostaše postidjeni Vaši protivnici s dugijem nosovima⁵¹? Nećete li izviniti slaboću ljudsku, što sam i ja glavu za jedan col više digao, smatrajući se odlikovanim u odlikovanju svoga dragoga prijatelja? Moja žena reče, ne jedan put, baš mi je drago, baš mi je drago — a vi znate, da ona Rusa ne ljubi baš osobito. Pitaš me nekoji, hoćete li sada svoj mebelj⁵² prodati? Ja ne znaš ništa odgovoriti. Da ga hoćete da prodadete, bar jednu partiju, kupio bih ja, jer sam rad s proljeća prijeći u bolju i pristojniju kvartiru.

I ja ću s proljeća »za granicu« da odahnem i da se do kraja oporavim, a i da mi žena nešto malko nadje zabave, da ne plače vazda nad grobom svoga djeteta. Kamo ćemo? još ne znam; htio bih upravo i ja u Pragu, ali ne znam kako se ondje ljetom živi. Molim Vas, doznajte o tom preko g. prijatelja Patere pak mi javite.

Moja žena klanja Vam se i pozdravlja Vas, a ja Vas liepo molim, da zadržite prijatelja si i nadalje u ljubavi.

Bilješke:

50) Selivanov Sergej Andrejevič, poznati ruski filolog, bio je docent na sveučilištu za vrijeme Jagićeva boravka u Odesi. Uz profesore odeskog sveučilišta: Alekseja Vasiljeviča Kunicina, Jegora Fedoroviča Sabinina i Mihaila Martinoviča Voljskog i Selivanov je bio Jagićev bliski drug u Odesi. Poslije Bogišićeva odlaska iz Odesa Selivanov je vodio brigu oko Bogišićeve imovine u Odesi, pa se neko vrijeme i dopisivao s Bogišićem. Pisma se čuvaju u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu.

51) Neki profesori sveučilišta u Odesi, koji su bili umiješani u intrige protiv Bogišića potkraj 1871. godine (Vidi bilješku 42), nastojali su da Bogišića potpuno onemoguće u Rusiji, pa je carski ukaz, kojim se Bogišiću povjerava kodifikacija civilnog zakonika u Crnoj Gori, imao odgovarajuće djelovanje. Taj carski ukaz predstavljao je zapravo rehabilitaciju Bogišića, a ujedno i poraz njegovih protivnika.

52) Vidi bilješku 50.

Odesa 3/15. IV 1873.

Izvješćuje Bogišića o prilikama na Sveučilištu u Odesi.

Da se najprije opravdam, što do danas ne odgovorih na Vaše mnogocijenjeno pismo. I opet — bolest. Dunuše proljetni vjetrovi, a u mojoj glavi stade šumjeti kao u gori. Glavobolja postojana muči me sve do danas, ali mi je toliko odlahnulo, što sad već smijem čitati i pisati. Među prvima odazivljem se Vama. Slušajte dakle, ako već ne znate, što se dogodi sve u nas nakon mojega posljednjega pisma. Najprije izabramo⁵³ Nekrasova u ordinarne profesore iz docenta — nešto silovito, što i bješe povodom debatama u sovjetu, u koje Vaši protivnici uvukoše zlobno i Vaše ime — čitat ćete u protokolima. Izbor rektora obavismo prije 14 dana. Najviše šansa imadjaše uoči izbora Leontovič, jer Golovkinskoga htjedošu naturalisti, a ne htjedosmo mi drugi, Smirnova htjedosmo mi filolozi i juristi (ne svi) a ne htjedošu naturalisti. Izbor bješe obavljen tako, da se imao počam s najmlagjega (ergo: ja) svatko balotirovati: pokazao se, da smo mi drugi dobijali po 6, 5, 4, 7, itd. balova, Smirnov također samo 6 (kao i ja), Golovkinskij 9, Bogdanovski samo 5, Potlajevski tek 1 glas! a Leontovič — 13 glasova! I tako iziđe on.

S izborom zadovoljni su svi na polovicu, nitko posve. — Napokon bješe neki dan još i treći izbor: na dvije ordinature u naturalista predlagajaše fakultet 3 kandidata: prodjoše Verigo i Sincov, propade Jerošenko.

Kod ovih izbora pokazao se, da su se naturalisti pociepali na frakcije: Sečenova i Valjc-a, a Sabinjin i Kerestolov ne broje se ni k jednim ni k drugim. Tako je naš sovjet za sada posve »bezkarakteran«.

Ne davno dodjoše potanke ustanove, kako se od sele ima popunjavati katedra kanoničkog prava (uvjet: doktorat stečen na jurid. fakultetu) i crkvene istorije (uvjet: doktorat stečen u duh. akademiji). Tiem povodom predložio fakultet juridički Pavlova u »početnije doktori« i bi primljeno sovjetom.

Naturalisti izabraše si Valjca dekanom, i već je postavljen. Za granicu dobiše komandirovku: Mečnikov (s podporom) i ja (bez podpore; jer je i ne tražih); u Rusiju: Pavlov (s podporom). Drugi odlaze gotovo svi za granicu »po boleznici«. Markovnikov odlazi u Moskvu za profesora.

Predavanja prekidamo prije paske, a u mene bješe prošle subote (31. ožujka) već i eksamen — s vrlo dobrim uspjehom. Početitelj ne mogaše dosta nahvaliti preciznih odgovora mojih studenata. Kao da me nagradi (!) predložio me u statskie sovjetniki. Ja se nadam prije izmaknuti za granicu, nego li dodje rok plaćanju taksa.

Još ću dodati, da je jadni Selivanov jako bolestan (na prsima) i time završuju moja oficijalna zamećanija.

U nas živi se »preskverno«; proljeće sa prašinom i vjetrovima upravo nesenosno; trpimo užasno s nedostatka vode. Cijene kvartirima svakim se danom sve većma dižu. Ja ću umah poslije pashe (oko 15 aprila) u Beč, odakle valjda u Zagreb ili u Prag. Miklošiću odpravili rukopisne bilješke odmah, čim me sjetiste; radujem se Vašem prekrasnom trudu, koji preduze akademija na štampanje. I ja nosim sobom u Zagreb — ali tek neznatne sitnice.

O vama bješe u raznim novinama korespondencija, ali gdje ste upravo ovaj čas ne razabrah ni iz koje. Vaši prijatelji i protivnici jednako se zanimaju za Vas: Aleksej Vasilič⁵⁴ srdačno Vas pozdravlja; Njegov knobuk bješe tako liepo obnovljen, da ga nije umah poznao! isto tako Egor Fedorič. Ob njegovoj

istoriji u svom fakultetu mrzi me pisati, jer je vrlo neliepa, a veće da si je puno sam kriv. Dosta ako Vam rečem, da su se strasti bile dotle raspalile, da ga nekoji predlagahu čak, da se balotiruje može li ostati na universitetu ! Ali i poslije take lekcije kao da nema mira; i jednako »zapivaet« sad ovo sad ono, čime si položaj sam ogorčava.

Izvan našega uskoga kruga biva koje šta: tako se puno govori o preinakama univ. ustava, u smislu većeg upliva vlade; Georgievski ode u takvim poslovima za granicu. Očekuju rezultat k početku nove akad. godine. Neće proći bez demonstracija. Polonofilizam⁵³ i nihilizam javljaju se u raznim prilikama. Praviteljstvo steže uzde.

Ako Vas ovo pismo sretno nadje, znat ćete, da nijesam više u Odesi; odanle, gdje se na duže vrijeme namjestim, s dopuštenjem Vašim javit ću se Vama.

Molim Vas da primite srdačni pozdrav i naklon od moje žalosne žene i od mene. Nesreća što nas stiže zimus, još nam jednako tišti na srcu; moja žena posvema je iznemogla, te se bojim za njezino zdravlje. Sve moje nadanje još je u tom, da će se u majke si i drugih rodjaka opraviti. Inače zlo i naopako.

Bilješke:

53) Bogišića su posebno zanimali izbori za profesorski zbor na odeskom sveučilištu valjda i zbog toga što je on prilikom takvih izbora u proljeće 1871. godine doživio mnoge neugodnosti (vidi N. Ivanišin. o. c, str. 415-417). Profesori, koji se počinju u ovom pismu bili su u ono vrijeme predavači iz raznih struka i to: Njerasov Mihail Petrovič predavao je slavistiku, Golovkinskij Nikolaј Aleksejevič mineralogiju, Smirnov Mihail Pavlovič rusku historiju, Bogdanovskij Jevstahij Ivanovič kirurgiju, Verigo Aleksandar Andrejevič kemiju, Sincov Ivan Fedorovič Paleontologiju, Valje Jakov Jakovljevič botaniku, Pavlov Aleksandar Stepanovič crkveno pravo, Mečnikov Ilja Iljič zoologiju, Markovnikov Vladimir Vasiljevič kemiju, Georgijevskij Aleksandar Ivanovič statistiku, itd.

54) To je Aleksej Vasiljevič Kunicin, tadašnji profesor prava na sveučilištu u Odesi, (Vidi bilješku 50).

55) Uporedi N. Ivanišin, o. c. str. 415-416.

63.

Zagreb 25. V 1873.

Javlja se iz zagrebačke okolice gdje je bio na odmoru, izvješćuje o prilikama u Zagrebu.

Ne znam, primiste li moje pismo što Vam pisah iz Odesa oko Uskrsa. Obećah Vam ondje, da ću Vam pisati kad jednom predjem za granicu. Evo me od nekoliko dvije nedjelje u Zagrebu ili da pravije rečem u okolici zagrebačkoj, gdje se nastanih u brata si (kat. župnika) pod gorom zagrebačkom, u divnoj okolici. U toj usamljenoj »gluši« boravim ugodne dane te se odmaram i opravljam fizički i duševno. Kad što zadjem samo u Zagreb — da plaćem nad razvalinama njegove slave. Ovdje Vam ide sve na opako, te ja koliko sam god nesretan bio u Odesi i koliko je god ne ljubim, opet ću Vam biti vazda blagodaran, što mi prokrčiste put bar onamo. Došav u Zagreb, moradah biti svjedokom neiskazane žalosti, koja stiže Daničića — umrije mu kako jamačno već znadete, majka koju ljubljasha više no samoga sebe. On je ne utješiv — gotovo suviše slab za »mužčinu«. Ostavlja Zagreb nakon 4-5 nedjelja.

Ja ću ostati još bar mjesec dana gdje sam sada a dalje u Beč i Prag. Ako Vam mogu čime služiti — izvolite mnome disponirati. Iz novina razabrah, da se već nahodite u dičnoj Crnoj Gori — a jamačno ćete skorim u Beč — — možda s knezom.

Dr. Rački oputova ovih dana u Dalmaciju.
Moja Vam se žena duboko klanja.

64.

Odesa 19. IX 1873.

O »nesretnim ekstremitetima slovinstva«, o zateznicama i spletkama protiv Bogišića na Sveučilištu u Odesi.

Ništa mi ne pišete i tako ne znam gdje je naša korespondencija zapela. Valjda ste primili moje pismo iz Praga kao odgovor na Vaše, što me ne bješe zateklo više u Zagrebu.

K onomu što Vam ondje napisah o neugodnim »ispitanijama« u Zagrebu, mogao bih Vam isto javiti i za Prag, ali k čemu ponavljati vazda istu kukavštinu tih nesretnih ekstremiteta slovinstva.

Ja ostadoh u Pragu do konca naših (t. j. ruskih) ferija, a poslije sam evo već mjesec dana u slavnoj Odesi. Sjedim još jednako u gostionici, jer nijesam ove godine htio, kao prošle kudgod se smjestiti, da nas ne nadje i opet kakva nova nesreća. I tako ću ove godine živjeti bar na »Monzennou« ulici! Istom je mjesec dana — a već i opet počеше na našem univerzitetu nove istorije. Gospoda »jestastvenici« zavadiše se medju sobom kao Velfi i Gibelini:

Valje contra Sečenov-a sovjet se i preko volje povlači s ove i s one strane u nemilu ličnu razmiricu. Najklasičnije je kod toga vladanje predsjednika, o kojega totalnoj nesposobnosti vi ste jamačno već iz davna osvjedočeni. Taj gospodin reć bi da njuši kako praviteljstvo smera preko budućih »imenovanih« rektora zadobili veću vlast nad universitetima: i on se već za rana trudi dokazati, da je gotov biti takovo »orudie«. Uz tu podlost nije moj čovjek i bez zlobe — i to znadete. U posljednjem zasjedanju iznese pravljenje pitanje pred sovjet, nema li se B-g-š-ću⁵⁶ obustaviti plata, tak kak on preko roka komandirovke ostaje za granicom u djelu, koje se ne tiče univerziteta. Motor toga bješe u pravljenju sam pretsjednik, a u sovjetu dokazivaše potrebu toga zaključka njegova jeka — Potl⁵⁷... Ali što se dogodi. Zahitjevalo se, da se pročita »visočajšeje« razrješenje i tu stoji jasno, da B-g-š-ću ostaje i unapredak plata. I tako Voljski i Pavlov suzbiše taj novi mukli atentat na Vašu poštovanu osobu — a pravljenje morade s dugim nosom povući svoj predlog natrag.

Bijaše riječ o tom, kako bi se željelo doznati, dokle Vi mislite ostati u Crnoj Gori. Privatnim putem pozvaše me Vaši prijatelji da Vam o tome pišem; ja to i činim, prem da im već u naprijed rekoh, da ne znam možete li Vi to već sada kazati.

Ja bih bio ovdje — za nevolju — zadovoljan, kad već nije nigdje bolje, a u domovini pogotovo nesnosno. Ali da Vam iskreno kažem, sa svime sam osamljen, ove godine još gore no prošle; ja ne mogoh do sele naći ma upravo ni jedne žive duše u krugu našega zavoda, ka kojoj bi me privlačila kolika tolika simpatija. Još mi je najmiliji Voljski, kao čovjek posve pošten, k soža-

ljenju on je »holostoj« i tako moja familija nema ni tu kuće, u koju bi mogla ulaziti. A svi oni drugi — neka ih čort nosi !

Veoma biste me obradovali, da mi koju napišete.

Moja »neboljšaja sem'ja« izruča Vam svoj duboki naklon, a ja Vas molim, da mi nigda ne uskratite svoga mnogo cijenjenoga prijateljstva.

Bilješke:

56) To jest Bogišiću.

57) To jest Potlajevskij.

65.

Odesa 8. X 1873.

O svom radu u Pragu i o kolegama u Odesi.

Vrijedni starac Al. Vasiljič poskorio s odgovorom te Vam ga mogu slati evo već danas na 4 ti dan kako primih Vaše ljubazno pismo. Vaš lakonizam, kojemu je jamačno uzrok velika preša, dovodi me na tu misao, da vi valjda ne primiste mojih pisama, što ih pisah Vama iz Praga i odavle iz Odeše. Inače ne biste me istom pitali što uradih u Pragu. Odgovor poslah Vam već davno — a sada bi ga valjalo ponoviti! Ali to je već tako davno da nije gotovo ni vrijedno o tome više govoriti. Rekoh Vam tek, da sam puno dolazio u Češki muzej, puno prepisivao iz Šaf.⁵⁶ rukopisa, ali malo korisna uradio. Rezultati bit će štampani na godinu u Starinama. Došav ovamo (t. j. u Odesu) sjedjeh — i to spomenuh već u posljednjem pismu punijeh 6 nedjelja u gostionici — istom prije 8 dana uselih se u novi stan, koji mi je ove godine puno ugodniji no prošle. Imam krasne 4 sobe za 100 rub.! Cijene još ne padaju. Uza svoj predmet uzeh 4 ure grčkoga jezika — ukupno dakle 8—i tako sam pripravama za lekcije puno zabavljen. I drago mi je, što sam tako bar oslobođen prilike sastajati se puno s našom gospodom, koja se većinom odlikuju ili nepoštenjem ili podlošću. Ob istoriji zasnovanoj protiv Vas pisah Vam; nijesam je rad ponavljati — dosta što ću Vam reći, da je Fedor Ivanič L.⁵⁷ osramoćen ostao.

Na Vašem tj. juridičkom fakultetu habilitirao se, te je izabran već za ekstraordin. profesora neki Citovič iz Moskve za trgovačko pravo. Vele da je kreatura Potlaevskoga. Nijesam imao sreće s njim govoriti!

Ne znam, znadete li, da je mjesto Pavlovskoga izabran za profesora dogmatike i bogoslovlja neki Kudrjavcov, bivši uz Rajevskoga u Beču. Možda ga Vi znadete!

To Vam je sve što znam o »universitetskih delah«. Inače kako je i bilo do Vašega odlaska iz Odeše.

Moji su zdravi i ja koliko toliko. Mi često spominjemo Vas — starac Kunjicin, Sabinjin i Voljski, pitaju me svaki čas, imam li glasova o Vama. Ja im mogoh tek predati, što sam nedavno čitao u »Zastavi«, da Vam kao ne prija zdravlje i da ste bili u Dubrovniku, da odahnete. Nadam se, da ste se već i

popravili. Očekujem od Vas izvještaj o tome, jeste li primili što iz Zagreba, a među tim izručam se Vašem cjenjenomu prijateljstvu.

I moja žena klanja Vam se te moli da je zadržite u prijateljstvu.

Bilješke:

⁵⁸⁾ To jest Šafarikovog rukopisa.

⁵⁹⁾ Jagić misli na Fedora Ivaniča Leontoviča. (Vidi bilješku 35).

66.

Odesa 4. II 1874.

O napredovanjima i odlikovanjima kolega u Odesi, o slavenskom društvu, o pozivu da predaje u Berlinu, o pozivu u Zagreb.

Već sam zbilja mislio, da smo Vam Odesa i mi Odesićani toliko onemiljeli da ne nalazite za vrijedno da nam se barem riječju oglasite. Istina, kraj velike i sjajne zadaće, koja sada napreže sve Vaše sile mi smo odveć neznatan objekt, da biste se htjeli još i nama baviti. Ali Vi nam po nešto krivo činite, ako nas smatrate tako strašnijem »neznamenitostima« dok se ipak u našoj sredini kad što zbivaju vrlo »znamenite« stvari. Na priliku (ako se svega dobro opominjem): mi t. j. novorosijski universitet dobismo ove godine: jednoga tajnoga sovjetnika (Kunicina) i jednoga dještvitelnoga (Leontoviča) nekoliko osim toga činova i ordena (ja već ne znam tko sve, ali samo znam, da mene među njima nema); izabراسmo Citoviča jurista u ekstraordinarne i ordinarne (kreatura Bogdanovski-Leontovič-Potlajevskoga), izgonimo staroga Kunicina tj ne ja, nego pomenuta trojica) ali ga popečitelj i ministar drže, predasmo »fermu« natrag čija je bila, jer smo je ruinirali, a novaca više nam zemstvo neće da daje. Slavj. opsčestvo izagnalo je lijepim načinom bolvana Dabižu sa vicepredsjedateljstva i izabralo Supičića; zaključilo ustrojiti nekakav ženski »pitomnik« ali novaca nema. Naša »jestestvena« znamenitost Sečenov bio bi skoro izabran za akademika, ali u općoj sjednici ne dobi većinu glasova i tako za sada još ostaje u Odesi, druga »jestestvena« neznamenitost prof. Sincov izgrđen je nekom brošuroum do neznalice i zloradoga čovjeka tako da će skorim iz toga izići novi skandali!

Ovo su Vam cvjetići ubrani s našeg polja. Nije li sve to vrlo znamenito? Što doznaste o mome »berufungu« u Berlin, istina je; ali valjda neće ništa iz svega izići, jer ja ištem 3.000 talira — čak iz Berlina pišaše mi profesori, da se s manje ondje ne da živjeti — a »siromaška« Prusija ne smaže novaca za profesore, te će ta moja tražbina ostati »unüberwindliche Schwierigkeit«. Nije mi baš jako žao; u novije doba »oprotivjeli« su Prusi već i mene. Dobih i poziv za Zagreb⁶⁰ — čak po telegrafu! Jesu li i Vas već upitali? Ja mislim, da se iz Odese teško odvažiti u Zagreb, gdje nema ni moralnih ni materijalnih sredstava. Osim toga ja nijesam prijatelj »Ugarsko-hrvatske« politike, koja steže Hrvatsku na nekoliko županija i ogradjuje je kitajskim zidom od ostaloga slovinstva. Na Varšavu ja ne mislim, znajući da bi mi ondje pozicija uz Makuševa⁶¹ bila »nevinosima«: dakle ću ostati do volje božje u — Odesi.

Vašim lijepijem radnjama vrlo se radujem, da Vas bog živi, baš ste »čitav« čovjek, kakovijeh u nas toliko treba a tako malo ili baš nimalo nema.

Ako Vas ovo pismo zadesi u Beču, molim Vas pozdravite g. prof. dr. Miklošića, Utješeničevića i Jirečka.

Moja žena lijepo Vas pozdravlja te se skupa sa mnom izruča u Vaše mnogocjenjeno prijateljstvo. Isto Vaš se tako sjećaju gg. Kunicin, Sabinjin i Voljski.

Bilješke:

- ⁶⁰⁾ O pozivu u Zagreb i Jagićevom neprihvaćanju poziva pisano je dosta u ondašnjoj našoj štampi. Sam Jagić u dilemi Berlin — Zagreb odlučio se za Berlin. (Vidi »Spomeni« I, str. 230-250). Pitanje »zašto se Jagić nije povratio u domovinu« ostalo je trajno živo, pa je o tome dosta i pisano. (Vidi Stjepan Ivšić, Vijenac 6, 1924. Josip Hamm, o. c., str. 100-102).
- ⁶¹⁾ Makušev Vikentij Vasiljevič, ruski slavist, kao tajnik ruskog poslanstva u Dubrovniku proučava građu iz dubrovačkog Arhiva.

67.

Odesa . . . 1874.

Odlučio je da prihvati poziv iz Berlina, odakle želi da po naučnoj liniji i dalje služi Rusiji.

Doznao sam preko Selivanova, da ste u Peterburgu. To probudi odmah u meni sve uspomene lijepijeh dana koje ja proživjeh ondje u društvu našijeh prijatelja Katalinića i Vojvodića. Gdje su oni sada? i kako im ide? bijaše naravska misao, koja se rodi i porodi želju napisati Vam ovo nekoliko riječi. Ako ih vidite, ako se s njima sastajete, da ih lijepo pozdravite u ime svih nas pak da nam ne propustite javiti o njima i o sebi, što radite u Peterburgu i kad ćete Vi opet u Crnu Goru? Što li smislite poslije dovršene slavne i trudne svoje zadaće?

Ja također smislih svoju, t. j. da ostavim Odesu i da prijedjem medju Nijemce. Volio bih ostati medju svojima tj. u Rusiji; ali Odesa nije Rusija već kraljevstvo evrejsko i arenda takovih »duraka« kao Leontovič. Što Vam ta luda sve radi, kako ponizuje sebe i svih nas, o tome ne da se pisati. Ja samo kažem, da je za poštena čovjeka, koji ne ljubi svadjati se, a opet ne može ćutati, sadanje stanje stvari našega universiteta »nevyynosimo«.

Osim svih drugih nevolja, preoteše jestestvenici tako mah, da se mi drugi ne smijemo ni maknuti. Oni si jednako popunjuju mjesta, izabiru ordinarne, extraordinarne, svrhšetne ex profesore, a nama odbiše čak komandirovku, koju iskasmu za Kočubinskoga. Na Vašem je fakultetu nekakva nova kreatura bez karaktera — Citovič i time je broj ljudi a la Leontovič i Bogdanovski još za jednoga narastao.

Svemu tomu znam, da ćete se i Vi ukloniti, a bogami hoćeš, nećeš uklanjam se i ja. Meni će u Berlinu dati 3.100 talira plate, dakle za 300 rubalja više no što imam ovdje. Ondje je još jeftinije, no ovdje, a »okružajušćaja sreda« bit će ipak ondje druga, no što su ovdje smušenjaci mojega fakulteta. Već govoriš o tome i popečitelju, koji dakako sladak riječima i basta. Ne znadoh, što i mene zapade strašna odlika — orden sv. Anne II. step. — jednako s jednim od najljepijih naših profesora!

I tako, ako mene i veže ljubav i simpatija k Rusiji kojoj hoću da služim interesima naučnim i iz Berlina, ne mogu ipak Odese identificirati s Rusijom i nemogu ne pretpostaviti universiteta berlinskoga odeskom.

Ja Vam sve to pišem za to, što bih želio, da nadjem u Vama zaštitnika, ako se zametne o tome riječ gdje god u Peterburgu. Valjda će doskora i popečitelj o tome oficijalno izvjestiti g. ministra. Moja služba teći će ovdje do konca akad. godine, a pod jesen ili možda već ljetom preseliti ćemo se u Berlin. Gdje ćemo se vidjeti?

Još jednoć moleći Vas da lijepo pozdravite g. Katalinića i Vojvodića ako ih vidite, za tjem moje »počtenie« Jakobu Karloviču Grotu i Izmailu Ivanoviču Sreznjevskom kao i Vladimiru Ivanoviču Lamanskomu.

Moji i ja zajedno izručamo se Vašemu mnogo cijenjenomu prijateljstvu te Vas molimo za glasak od sebe.

68.

Berlin 22. XI 1874.

Jagić u Berlinu, zavidi Bogišiću koji je u Parizu, kritizira Nijemce, čezne za Rusijom, raspravlja o terminu »Stanak«

Već sam se bio i ljutio na Vas, što mi ne javljate ni gdje ste ni kako ste. Moja žena pripovjedaše mi istina, da ste čak njoj u Zagrebu i Sv. Šimunu učinili »sjurpriz« svojom posjetom — na čemu se i ja Vama lijepo zahvaljujem. Poslije čitah u novinama Vaš pozdrav Zagrebčanima iz Biograda — ali kuda krenuste dalje odanle, ne bijaše mi poznato. A baš nije tomu davno što me Selivanov pitao za Vaš adres. Reče mi da ima za Vas pismo iz Kotora.

Što ste u Parizu, upravo Vam zavidim, ne radi djačkih uspomena⁶² — od svojih nekošnjih kolegica — studentaka mislim da nećete više doći u napast, a s njihovom mlagjom Inkrescencijom želim Vam mnogo zabave. — Ali Vam zavidim, što ste u srcu francuskoga naroda, kuda već odavno i mene želja vuče. A dok ste Vi tamo, ja evo ovdje u tom odvratiteljnom središtu, u toj kasarni, odvratiteljno nadutoga njemačkoga naroda došao sam da milostinju prosim za skromnu našu slovinsku nauku, koje njihova nepogrešivost neće da prizna. Ja sam Vam ovdje kao bijela vrana među gavranima — ein interessantes Individuum za njihova »nabljudenija« — i dalje ništa. Na predavanjima nema nijedan Nijemac, sve sami Poljaci, a koliko je muke s njima, možete si misliti. Cim rečeš riječ pohvale o ruskom jeziku i literaturi, već im rastu dugi nosovi. Što ću im ja — ako im nije pravo, mogu izostati.

I onako staroslovensku gramatiku slušaju tek dva, a publicum 5, 6. Privatissimum spremam se čitati — ruski jezik, jer se oglašiše i moliše me 3-4: jedan Nijemac (Kipertov sin), jedan Italijanac, jedan Hindu i još netko! To će se još manje dopasti Poljacima, a budale da hoće da i oni prionu uz ruski pak da viribus unitis udarimo po Švabi!

Eto gle, kako smijem to govoriti, dok sam »ein treuer Diener sn. königl. Majestät«! Nemojte me, molim Vas, izdati; ali ja sve mislim, da će doći vrijeme gdje ćete Vi i po drugiput »hlopotat' o moem vozvraščeni v svjatuju Rus'!« —

Nemojte misliti ipak, da ne bih bio za sada zadovoljan. Ali ne vjerujem da ću moći dugo izdržati ovakav osamljeni život. Okružajušćaja nas sreda nam užasno ne nraivtsja. Meni je ruski izvoščik hiljadu puta miliji od njem. drosckera, širokaja natura našego brata russkago to je po mojemu, rogjena

aristokracija v pravstvennom otnošenii naspram ove civilizovane prostoti i gluposti. Koliko sam puti imao prilike sjetiti se onijeh Vaših riječi: Glupyj narod, no horošija knižki pišet. Tak i to nije istina.

Mi živimo u postojanom spominjanju o Rusiji. Čitamo marljivo ruske novine i žurnale, dopisujemo se cijelim slovinskim svijetom, izuzev tek zagrebačke — svinje (pardon!). I tako nam vrijeme prolazi, dok bude bolje i ljepše.

U Kijevu provedoh vrijeme dosta ugodno, ali ono Vam je bio sve prije nego li arheologijski Kongres. »Eto konec grafa Uvarova on počtennejšij čelovek, no kak učenyjočenj ne dalek«. Ministar u Peterburgu oprost'o se sa mnomo ko prijazno, da se nadam da će me htjeti potvrditi kada me i opet po drugi put koji universitet izabere. Ali ja se ne vraćam van na slavist'ku, ako uzmogne biti.

Vaše knjige nijesam dobio. I opet Vam velim, u Zagrebu su gospoda — svinje a nijesu ljudi. Rukopis Pachmanov poslaću Vam za koji dan.

Adres moj nije Körnerstrasse 4
već Körnerstrasse 5

Ja nikako ne verujem da bi stan'k' bilo skraćeno mjesto s'stan'k'. Držite se dakle svoga uvjerenja, ma se baš i ne slagao s Vama Miklošić.

Bilješke:

⁶²⁾ Uporedi odlomak Bogišićeva pisma iz Pariza od 12. studenog 1874, koje citira Jagić u »Spomenima« I, str. 275.

69.

Berlin 18. I 1875.

Izveštava Bogišića o časopisima, piše kritički o zagrebačkim naučnim radnicima, o časopisu »Otačzina«, o Đuri Jakšiću, zavidi Bogišiću što je ruski profesor, nabacuje ideju da se izdaje časopis za slavensku filologiju.

Ajde da Vam u kratko odgovorim na oba prijateljska pisma. Počinjem s pošljednjim. Za onaj izvod iz Vašega Zbornika upitah ovdašnjega moga poznanika, prof. Brunnera što misli. On kao pravnik preporuča mi dva žurnala strukovna, koja su jamačno Vama poznata bolje no meni: Grünhut Zeitschrift für Privat und Öffentliches Recht izlazi u Beču, i kritische Vierteljahrschrift Kraus g. von Brinz & Pözl u Münchenu. Ima još jedan što ovdje izlazi: für Rechtsgeschichte, ali tako rijetko, da bi kasno na red došlo. Ako li izvod nije izrađen juristom nego ima karakter kulturno-historijski, tada dakako bilo bi zgodnije popitati druge žurnale. Ja ću se, čim mi o tome svoju kažete, obratiti na redakciju Deutsche Rundschau koja će val da htjeti pr'miti kada u oglasu novijeh članaka, koji su na redu, ima i jedan o Dalmaciji. Inače (manjega ugleda) bili bi možda : Unsere Zeit, Gegenwart deutsche Warte. — Ali je o tome teško i govoriti dok se ne zna koliki je izvod i kakova je karaktera.

Klunove obznane još nijesam čitao, jer Ausland ima samo u universitet-skoj knjižnici (kraljevska ga nema!), a ta je meni s ruke; ali ću se postarati, da to učinim. Kad sam već čuo da je Klunova obznana izišla, tada sam istom dobio i ja po milosti zagrebačke gospode svoj ekzemplar. Čak Lamanski pisa mi prije iz Peterburga o knjizi nego li je ja vidjeh! On se njome »nasladjuje«. A i nije u tome zbilja nikakve hiperbole. I opet tako postupiše s Vama zagrebački »inhaberi«. Onaj Dr. Matković vrlo je gadan karakter, t. j. da pravije rečem, u njega i nema karaktera jer je hulja. Ja sam već odavno znao, da on

preko mene i Vas psuje i grdi, koliko više može. Hanèl i Geitler u Zagrebu — to su njegove akvizicije, jedniem kako veljaše htjede učiniti suvišnim Vas, drugijem-mene.. Ne znam kako spram Vas, ele spram mene se i drže sad već tako, da mogu počutjeti, koliko sam im nenužan! Već mi i na pisma ne odgovaraju. Čutanjem odbiše čak moju kritiku na knjigu Daničićevu, koju sam poslije na ruski preradio te poslao u Žurnal. Za onaj nomokanon nemajte brige, ta kako ga ne biste bili Vi iz Beča vratili, kad sam ga evo ja godine 1873. čitava iznovice pročitao. Matkovičeva buncanja ja ne razumijem. Za srpski žurnal ne samo da sam čuo nego već ga i čitam, kao valjda i Vi. Otadžbina⁶³ nije upravo loša, ali mogla bi gdje u kojim člancima pokazivati više temeljitosti. Kod nas se još jednako misli, da se takove stvari smiju sipati kao iz rukava. Najveća bješe mi još po čudi pripovjetka »Seljaci«. Jakšić mogo bi izići naš Turgenjev, da su mu zgodnije prilike. Drago mi je, da ste lekcije dobili. O računu neka Vas ne boli glava, ta ja sam veći dužnik Vama, te se već i sam na sebe ljutim što jednako nešto dolazi i progutava zalihu novčanu a Vama jednako duguj. Nu zaboravih Vam reći da ja onako krasne žlice u Peterburgu ne mogoh naći, a što god ne htjedoh kupiti za to odabrah radije jednu »solonku« (soljenicu) u ruskom stilu s natpisom: bez soli bez hleba polovina obeda. Ja sam je gotov Vama ustupiti — stoji 10 rubalja — ako biste svakako trebali i željeli — inače moja žena voli ako ostane njena! Ona veli, Vi ste i onako sretniji od nas što ste ruski profesor, a mi postadosmo ne smijem da izrečem čiji! Vi ćete dakle prije doći opet u Rusiju, no mi. Evo zašto sam do sele o toj drugoj komisiji — čitao.

Očekujem skori obznanak što da dalje uradim za Vaš izvod. Moja Vas »druga polovica« srdačno pozdravlja te zajedno sa mnom izruča u Vaše mnogocijenjeno prijateljstvo. Pozdravite mi, ako gdje vidite gdna Legera⁶⁴.

Pisah li Vam da se u mene uče 6 djaka ruski u drugom ću semestru čak javno predavati rusku gramatiku. Uz to 2 ure komparativnu fonetiku i 1 uru historiju narodnoga pjesništva.

Što rade one pjesme što ih Vi u Biogradu štampate? Hoće li skorim izići? da ih mogu upotrebiti.

Poznajete li vi nekakvo izdanje sve historijske sadržine iz grčkih bo-landista? od nekakova Tongarta kak li?

O tom mi kaziva o božiću Leskien (ali imena pravo ne upamtih). Biste li Vi mogli to djelo za me nabaviti, ako nije veliko i skupo? Kemann o Leskine. On mi predlažaše da se udružimo te da izdajemo žurnal für slawische Philologie, jer će Beiträge sada sa svime prestati. Ja sada još nisam na to spreman, a poslije ne bih bio voljan ni s kime se udruživati. Ili sam ili ništa. Leskien preslabo poznaje naše slov. literature. On tek umije po današnjoj njemačkoj modi riječi razglabati. Pišu li Vam što iz Rusije? Ja ću istom sada od nove godine držati si Vestnik Evrope i Peterb. Vedomosti, da što izbliže doznajem o »našoj svjatoj Rusi«.

Bilješke:

⁶³) To je »Otadžbina«, časopis za književnost nauku i društveni život«, koji je izlazio jedanput mjesečno u Beogradu 1375. godine. Od 1880. godine »Otadžbina« je s prekidima izlazila dulji niz godina. To je u svoje vrijeme bio najbolji srpski časopis.

⁶⁴) Leger Louis (1843-1923) u ono vrijeme najpoznatiji francuski slavist.

Berlin 13. II 1875.

O nedačama pri objavljivanju jednog Bogišićevog sastava.

Na Vaše cijenjeno pismo dužan sam Vam odgovoriti za sada ovo. Redakcija Rundschau ne da neće primiti Vašega sastavka, ali baš ne pokazuje osobite volje. Svakako stavljaju dva uvjeta: 1° da vide ako ne sav a ono bar dio rukopisa, prije nego će izreći, mogu li ga primiti ili ne mogu, a 2° svakako žele da bude ne malo duže nego što kraće. Vi odatle vidite, da velika izgleda baš nema. Ako Vas ne mrzi, a ono pošljite onaj dio što je već gotov da vide, pak će možda htjeti da nastavite.

Nemojmo se varati — za Nijemce naše Svetinje nemaju onoga značenja kao za nas.

Žalim što Vam za ovaj put ne mogu ništa ugodnijega javiti.

Berlin 18. IV 1875.

Teško se snalazi u Berlinu, ljuti ga antislavenstvo Nijemaca, na predavanja mu dolazi malo studenata, namjerava izdavati Arhiv für slawische Philologie.

Kad je prije kakovih trideset godina srpski knez dobio ruski orden sv. Ane, pjevalo se po Srbiji: »Sa ordenom svete Ane svak se Srbin diči«! Ta pjesmica pada meni sada na um te je i ja ponavljam Vama u slavu; žalim što nisam toliko muzikalan da bih Vam mogao i melodiju na note staviti...

I meni išlo kao Vama, jednako sam se spremao, ali me Vi pretekoste. Nego, ja sam medju tim bio i bolestan, ne znam da li sam Vam o tome pisao, ovdašnji klimat čini mi se da neće meni osobito prijati, ali moji su zdravi. Stanočku dadosmo u školu, a kod kuće čita hrvatski i ruski. Držim joj čak posebni žurnal »Detskoe čtenie« kao i francuski, osobito krasni, journal pour la jeunesse. Tako nadam se neće zaboraviti svojih jezika, a kada uzraste držaćemo joj francusku bonnu.

Mi nijesmo još nimalo privikli ovdašnjemu životu ni ovdašnjim ljudima. Kao da nam se podrugujete, tako mi se čini, kada me o tome pitate. Kako hih mogao ja zadovoljan biti u Berlinu, kada sami Nijemci što nijesu sjevernjaci, gdje se samo može ostentativno iznose na vidjelo, da su sretni što nijesu berlinci. Priznaćete i sami, da nije čime oduševljivati se u Berlinu. Zar da silovitošću Bismarkovom? ili možda njegovijem nationalliberalima? ili možda Berlinom i njegovijem smradom? Nu sve to nije još ništa; meni se puno ozbiljnije prikazuje njihova konsekventna nenaklonost k svemu što se zove slovenko. Njemačka oholost ne može podnijeti, da prizna, da bismo mi bili što više no dovoljno interesan objekt njihovijeh studija. Koliko puti dodje riječ na što slovenskoga, nikada neće proći bez sarkastičnih opazaka — ako ništa veće, to će bar kakav *leider* ispasti iz njihovih ustiju. Ali da taj *leider* nije iskreno mišljen, o tome nema sumnje. Jer inače gledali bi da upotrebe priliku, da toga *leider* nestane. Ne jamčim za samoga sebe, da ću moći ostati dugo spokojan.

Predavanjima ja se više i ne nadam puno koristi donijeti. Nijemci se grade kao da ta katedra i nije radi njih podignuta, a poljski studenti, kojih bas i nema mnogo, željeli bi vidjeti na tome mjestu Poljaka⁶⁵, svoga čovjeka. Možda imadu i pravo sa svoga standpunkta.

Ja sada upravo stojim u dogovoru s knjižarima ovdašnjim da izdajem kakav Zeitschrift: inače biću sasma suvišan ovdje. Mislim izdavati »Archiv für slav. philologie«. Odabrah ovaj naslov za to, što bih htio osim originalnih rasprava saopćiti u prievodu zgodne rasprave iz slovenskih literatura. Vaš prijatelj, koji mi se više ne javi, mogao bi svoi niemački izvod ovdje saopćiti. Nadam se i od Vas kad god po kojoj stvarčici. Ja bih želio, da bude taj »Archiv« blizu onomu, što je Romania u Parizu. Germania u Beču itd. K redakciji pristupiće još Leskin iz Leipziga i možda dr. Nehring iz Vratislavija. Što biste Vi na to imali primijetiti? Držite li das Unternehmen für lebensfähig?

Zagreb i Biograd — to su za me kitaiskim zidom ogradjena mjesta. Rački neće više ni da na pisma odgovara — dugo nijesam znao zašto, ali sada sam svu istinu slučajno doznao. S drugima nema se kime ni doisivati u Zagrebu. U Biogradu postao Novaković ministrom i od poslije nema od niega glasa; g. Gjuro uvrijeđen je mojom malom recenzijom njegove istorije oblika za to, što sam ga odveć pohvalio. Onaj broj Centralblatta gledaću da dobijete što skorije. Tongarda ne treba Vam iskati, dobila ga ovdašnja biblioteka. Nemojte propustiti da mi se javite, kad odete iz Pariza, da znam gdje Vam se imam tražiti, kad mi ustrebate... Sidonija Petrovna izručava Vam srdačni pozdrav te pita, kad ćete u Berlin? Ni bog ni djavo neće da dodje, da nas vidi.

Bilješke:

65) Stav poljskih studenata bio je manifestacija otpora protiv tadanje germanizacije i nastojanja Nijemaca da se na berlinskom sveučilištu ne predaje poljski jezik. Nijemci su držali da Jagić kao »neutralna« ličnost, predavajući Poljacima ne može politički škoditi. (Vidi o tome J. Hamm, o. c., str. 108-118, te »Spomenik I, str. 316-317).

72.

Berlin 22. VI 1875.

Obećaje Bogišiću da će novi časopis voditi u slavenskom duhu, i dalje je nezadovoljan u Berlinu.

Vrlo bi mi drago bilo, da Vas ovo pismo zateče još u Parizu. Prvo da ispunim barem na pola što obećah. Evo prilazem iz Centralblatta, koji ne mogoh inače dobiti, vjeran prepis recenzije. Ako dobijem broj poslije, poslat ću Vam ga naknadno. Za drugo da Vam se srdačno zahvalim za izrečeno mnijenje o njem. žurnalu.

Ja se posvema s Vama slažem — no što će te za boga, dok sam u Berlinu, moralno sam vezan da izdajem štogod na njemačkom jeziku.⁶⁶ Ali da Vas umirim, kazaću Vam da ću 1° žurnal voditi u duhu slovenskom, 2^{go} da ću st. slovenski i ruski ili srpski štampati *ćirilicom* a ne transkripcijom Miklošičevom, 3^{će} da ću izrijekom istaknuti, da *Slovenima* ne treba njemačkog žurnala, jer imaju kod kuće svoja jaka središta, ali za jevropske »Nijemce« da će dobro biti da se ima takav žurnal. A spram nas nijesu samo Germani »Nijemci« nego i Francuzi, Italijani etc. Najposlije izjaviću da će žurnal primati i francuski pisane članke, ako tko voli!

Ne prihvaćam principa Miklošičeva, da se štampaju članci i na slovenskim jezicima. To bi značilo, da hoću da svojim zemljacima konkurenciju pravim — a kako će se tko u Berlinu natjecati s Peterburgom, Moskvom, Varšavom, Pragom, Zagrebom i Biogradom!!!

Priznajem, da su sve to samo ispričavanja i opravdavanja glavna pogriješka leži u tome, za što sam ovdje gdje sam. Vjerujte mi, da sam si već više put zadao to pitanje, ali da Vam kažem još i to: bolje je, što ja nijesam ovdje zadovoljan.

To je nekako dobar znak po slovenstvo, što se dotle osvijestismo te vidim, da svoj čovjek spada u svoju kuću. Slavistom biti, a ne čuvstvovati slovenski — to je unding. Takovi će eksemplari do skora izumrijeti.

Ja ostajem ove godine u Berlinu... tj. što u samom Berlinu, što u okolici. Najmio sam za vruće mjesece malenu daču u okolici prema Potsdamu. Ne propustite svratiti se k nama.

Osobito u drugoj polovici septembra i početkom oktobra bilo bi se ugodno moglo ovdje provest nekoliko nedjelja.

Zbogom. Sretan Vi put u Crnu Goru.

Bilješke:

⁶⁶⁾ Uopredi odlomak Bogiščeva pisma od 20. VI 1885. kojega citira Jagić u »Spomenima« I, str. 283).

73.

Berlin 1/13. IX 1875.

Jagiću teško među »nesvojima« u Berlinu, glavna mu je briga časopis (Archiv), koji se već štampa. O sadržaju prve sveske časopisa, te o reagiranju berlinske štampe na hercegovački ustanak.

Baš je lijepo, moj dragi Valtasar Vlasievič, što se spomenuste zatočenička u Berlinu; a još bi ljepše bilo, da nam učinite sjurpriz dolaskom u našu »graznuju stolicu« koju ja smatram vrlo »udačnom« travestijom na staru Atinu. Mi ove godine sjedimo kao u zapečku na istom mjestu, t. j. sada već dva i po mjeseca u bližnjem selu do Berlina, po imenu Zehlendorf, odakle ćemo prijeći u grad do koji dan, da ondje dočekamo novoga člana porodice, koji nam po svim znacima navješta dolazak na svijet k početku oktobra. Čudne ironije, dok bijasmo u Rusiji, ne htjede se ispuniti naša želja, a sada nam dolazi i ne zvana. Ja sam prvu godinu moga profesorovan'a u Berlinu sretno, ako i s nategom, preturio. S rezultatom mogao bih biti zadovoljan po onome, što je omne initium durum, ako samo na godinu bude što god bolje. Inače non erit operae pretium ostajati ovdje. Radi dvojice trojice Nijemaca nije vrijedno podnositi sve neugodnosti života medju nesvojima.

Moja glavna briga sada — to je žurnal, koji me je stajao mnogo muke prije no što pristupismo štampanju. Sada će poći lakše. Štampa se u Lajpcigu, gdje jedva nadjosmo tipografa, koji ima slovenskih tipa. U prvoj svesci biće

1. Moje gramatičke studije o Zografskcm staroslavens. jevangjelju — početak —
2. Leskinovo objašnjenje ruskih oblika : dvumja, tremja.
3. Neringa, profesora u Vratislavi, rasprava o uplivu drevnočeškoga jezika i lit. na poljski — početak.
4. Moja rasprava o hristjansko mitološkom sloju ruskoga eposa.
5. Kreka u Gradcu rasprava, kojoj ne znam još naslova.
6. Što ostane prostora da se popuni 10 araka razne bibliografske zapiske.

To je sve što Vam umijem pripovijedati, ja iz Berlina, Vama koji ste tako blizu događajima što i nas ovdje odveć zanimaju. Ovdšašnje novine pišu o nama dosta pristojno, svakako puno dostojnije od bečkih. Osobito dok

bješe nadanja, da će ustanak⁶⁷ uspjeti, bijahu spram naše hrabrosti i odvažnosti puni hvale. Sada su pale akcije, pao strah, palo i štovanje. Badava, sve se u svijetu tek sili klanja.

Jamačno znate, da naš Gjuro i opet kneginju srpsku uči. Kakov ima čin Stojan Novaković sada, kako je razministrovan, ne znam. Mogao bi potjerati da se našampaju one pjesme Vaše.

Prije mjesec dana bio ovdje Kočubinski i malo poslije mladi slavist Kazanjski Snegirev. Iz Odeze ne znam ništa nova, iz Zagreba još manje. Srdačan i topao pozdrav. I moji »klanajutsja Valjtasaru Vlasieviču, želajut videt' ego v Berline hot' by na neskoljko sutok«.

Moj će adres sada ovaj biti

Bendlerstrasse 17^b II Treppen

Bilješke:

⁶⁷ To je nevesinjski ustanak 1875. god. Ustanak je s početka imao lokalno značenje, ali se kasnije proširilo na Srbiju i Crnu Goru i posredno utjecao na izmjenu ondašnjeg političkog stanja kod nas.

74.

Berlin ... 1875.

O terminu »stanak«, prvi svezak Arhiva štampan. Jagić misli da mu u Berlinu nema »stanka«, nitko ne će da uči slavenske jezike. Žali za Odesom.

Kako sam već zaželio glasa o Vama, odmah Vam se i odzivam, ne bih li Vas time sklonio na veću marljivost u dopisivanju. Vi zbilja mislite, da meni u Berlinu tako zanimljivo vrijeme prolazi kao Vama po Parizu, Beču, Cetinju itd...?!

Najprije o stānku⁶⁸: Ja i opet ostajem kod svoga da stan'k' nije stegnuto iz s'stan'k'. Kada naš jezik ne čini toga danas, gdje bi se per inertiam još moglo pomisliti da je riječ skraćena od duge porabe, to nije nikako prilike vjerovati, da bi naši stari stanak' bili stegnuli od s'stan'k'. Naš jezik dobro zna obe riječi, te nije imao potrebe miješati »stānak« sa sāstanak. Ne znam, trebate li Vi kao jurista da u Stānak tražite upravo pojam sāstānka; ali naš stari jezik ne ište takova objašnjenja. Njemu je dosta bilo glagola stati i stajati (subsistere), kao što svjedoči ovaj primjer: sud' da stae k'di vi bude trebe i sud' da stae gde e preče stojal'. Dakle stan'k' — Stānak ne stoji i ne treba da stoji u svezi s glagolom sastati se, ili sastajati se, nego sa glagolom stāti tj. ustaviti se, stānak je mjesto gdje je netko stao t. j. ustavio se. Iz toga se značenja tumače i stān u smislu: diversorium, hospitium, portus i najposlije habitatio ili domus. Znamenito je doista, što se i za dvije rijeke kaže: staju se mjesto sastaju se, gdje bismo prije očekivali ovo pošljednje. Ali ni za ovake slučaje ne bih ja rekao da je naš jezik stegao s astaju se u staju, nego radije ovako: imajući već pred sobom stāti, stān stānak pošao je jezik ovom analogijom i dalje, te ostao kod prosta glagola gdje bismo po našem mišljenju voljeli glagol sastavljen s predlogom. I onaj prigovor, da stāti se kao reciprocum ne može da stoji van s prepozicijom, ako u principu i vrijedi nešto, u svakom jeziku ima ipak iznimaka. Stāti se isto je tako moguće, kao što je moguće: i leći se, što se provincijalno zbilja i govori.

Ali: Vama za objašnjenje riječi stānak i ne treba stāti se nego ostanite kod stāti (kao i poljsko stać u prawa — vor Gericht erscheinen, jer se kaže: za

co stać woflr gut stehen, kao i češki : státi k stáni. I češko stáni znači »Standortstelle« a jurid. Tagsatzung Gerichtstermin). Ja nigdje ne vidim da bi upravo trebalo da bude sastanak prius, a stának posterius, nego držeci se jezika, koji je u tome najpouzdaniji vodj, prius će biti stának, kao mjesto gdje nitko staje a onda i onaj proces koji tu biva, a poslije istom kao posterius mi k tome domišljamo da je stanak bio i sastanak ali za to dodavanje u našoj misli nema izraza u jeziku.

Toliko o tome na netačnom jeziku filologa. Sada de quibusdam aliis. Najprije kad već doznaste, da Vam se pohvalim da moj Nikica zbilja kad i kad dreči da bi valjalo zatiskivati uši, ali »ničego« — to je prvi uvjet svemu da bude fizički kriepak. Za drugo da Vam se pohvalim, da je prvi »Heft« mojega »Archiva« sretno dovršen a za koji dan izići će ispod štampe. Neće biti najgori medju masom žurnala svojega roda. Vi ćete u malenom »Ankündigung« naći, da sam ja izložio »Standpunkt« Arkiva kao internationalan te da sam izrikom istaknuo, ako je ko voljan da piše u arkiv francuski, da meni ne smeta. Jednom mojemu »Mitarbeiteru« taj dodatak reć bi da nije po ćudi, ali ja na to ne gledam. Istinu da kažem, ja i ne mislim, da će Arkiv sjajno uspijevati — ja sam tek dužan ovijem njemačkim bestijama dokazati, da umijem i njihovim mizernim žurnalčićima pari držati — a poslije što bog dade. Jer — a to je treće što hoću da Vam kažem, ali bez pohvale — ja sve mislim da meni u Berlinu nema stánka. Ne znam kako biste Vi na mojem mjestu podnosili, ali ja smatram za uvrjedu svim Slovenima nanesenu, što ovdje nitko neće da uči slovenske jezike. Ja prošle godine oglaših rusku gramatiku i komparativnu gramatiku (fonetiku) slovenskih jezika — nitko; ove godine staroslovenski gramatik i obrazovanje riječi (Wortbildungslehre) — — opeta nitko! Kad je Nijemcima preče zanimati se kitajskim i japanskim, arapskim, persiskim ex ex jezicima, nego li slovenskim, neka ih djavo nosi. Ja ću sva je prilika do skora o tome kazati svoju i ministru pa tada gledati da se kud god i opet preselim.

To nijesu ugodne stvari niti sjajni izgledi. Vjerujte da mi ta nenadana situacija puno ogorčava ovašnje boravljenje, ja već žalim što nijesmo ostali u Odesi. Nijemcima neka bi predavao forme gramatičke (drugima se i onako ničim ne bave) kakav ostzejski Nijemac⁶⁸.

Moja žena srdačno Vas pozdravlja. Pišite mi, molim Vas, opeta do skora. U »Radu«⁷⁰ kritika na Vaše običajno pravo upravo je onako »mesquine« kao i svi članovi »visoke« korporacije.

Bilješke:

⁶⁸) Ta Jagićeva raspravljanja povezana su uz pripremanje Bogišićeve rasprave »Stának«, koja je objavljena u »Glasniku srpskog učenog društva« 1870. godine. Jagić je tu raspravu preveo na njemački jezik i objavio je u »Archiv für slavische Philologie« 1877. (Uporedi »Spomeni« I, str. 290-291).

⁶⁹) »Ostzejski Nijemac« — to jest Nijemac iz istočnih-baltičkih zemalja, koje su pripadale Rusiji. Ti Nijemci imali su jako kulturno središte i sveučilište u Dorpatu, i mnogo su utjecali na ruski kulturno-politički život. U Rusiji su se isticali bahatim stavom, smatrajući se višom i kulturnijom rasom, a u Njemačkoj su nastojali, da ih smatraju prognanicima i žrtvama ruskog nasilja. (Uporedi »Spomeni« II, str. 49).

⁷⁰) Jagić misli na raspravu dr. Jaromira Hanela »Kritički pogled na djela o slavenskom pravu« (Rad 32, str. 175-197).

Berlin 9. I 1876. [73]

Razmišlja o prvom broju Arhiva, o njemačkim učenjacima, osjeća da mu među Nijemcima nema mjesta.

Oprostite što se nijesam na Vaše posljednje pismo odmah odazvao a i na ovo koje mi preksinoć stiže odgovaram istom danas, jer sam jučer imao lekciju, koja mi je čitavo dopodne oduzela a poslije podne bio u mene u gostima Leskien, koji se iz Kiel-a vraćao preko Berlina u Lajpcig.

Što ste Vi Arkivom zadovoljni, to govori iz Vas Vaša naklonost i srdačno prijateljstvo — da čujemo što će drugi reći. Do sele znam samo, da Zagrebčani nijesu zadovoljni. Jednima je preskup drugima je odveć suhoparan, trećima se ne sviđa, što ne uzdižem zagrebačke mudrosti do nebesa itd. Na svu sreću nije za me nikoliko »mjerodavno« što ona velika djeca govore. Ali meni se sve nekako sluti, da i Nijemci neće biti zadovoljni — njima će opeta Arkiv biti suviše »slawisch« i »nicht genug objectiv itd.« Vi znate, da se oni vazda takim frazama služe, kad im što godj nije sasma povoljno — a tako subjektivnijeh učenjaka, kao što su baš Nijemci, rijetko češ i naći. Ja i opet — dakako entre-nous dolazim na to, da meni medju njima nema mjesta. Sve što Vi toliko rječito spomenuste koliko srdačno, imalo bi potpunu silu dokaza, da sam ja Nijemac. Ali kako toga oni iz mene neće nikada učiniti — makar da su se medju drugijem argumentima i na taj pozvali, rekomenđujući pre 3 godine mene, što i ja i familija moja umijemo dobro govoriti njemački — to moje iščekivanje, hoće li neće li se ti gadovi milostivo skloniti da i slovenski uče, nema upravo nikakova razloga. Ja slovenskih jezika hvaliti ne mogu (jer nalazim da se svaka dobra stvar sama od sebe hvali) a i ne smijem (jer sâm in propria causa ne mogu da govorim); a da ja i udarim u taj ton hvaljenja ili kudjenja, to ne bi ništa pomoglo, jer oni meni kao nesvomu čovjeku i onako ne bi vjerovali. Nemojte ipak odatle izvoditi, da ću ja odmah za koji mjesec, Berlin ostaviti — nipošto; donekle »wir können warten«. I tako se nadajte, da će ipak 1-2 knjiga bar Arkiva pod mojom redakcijom izići. Nadam se da iduće sveske neće biti gore od prve.

Sad evo Vam onijeh primjera:

Sud' da stae od' Mihoilja d'ne do Gjur'gjeva d'ne k'di Vi bude trebe, i sud' da stae gde e i preče stojal' u d'ni gospodina mi ot'ca

(Mikl. Mon. serb. Nro XLVI p. 46 ab anno 1254.)

gde se putovi staju

(Mikl. Mon. serb. Nro LXXXII p. 87 ab anno 1327.)

Tere u vr'h' grada Kostr'čkoga i str'mo gde se rece stajeta

(Glasnik XV — 295 ab anno c. 1348.)

Na stanke* gde se staju dva potoka

(Mikl. Mon. serb. Nro CLXX, 182 ab anno 1371.)

* stanjci tumači Daničić: locus ubi fluvii conveniunt. Vi znate, da je »Ota-džbina«⁷¹ na vrijeme prekinuta. Zar ne biste Vi taj članak »o stanku« mogli »aus dem serb. handschriftl. Original« ustupiti švapskom Arkivu⁷²?

Želim Vama i svima nama novu godinu 76^{tu} još sretnijom, no što bješe 1785^a.

Molim Vas, da primite i od mojih iskren pozdrav. Poklonite se g. Legeru. Šaljem Vam nešto sous bande.

Bilješke:

71) To jest časopis »Otadžbina« (Vidi bilješku 63).

72) Vidi bilješku 68.

73) Jagić je očito pogrešno napisao datum, jer se iz sadržaja vidi da je pismo pisano početkom 1876., a ne 1875. godine kako to u originalu stoji.

76.

Berlin ... 1876.

Ožalošćen što nema vijesti iz domovine, ožalošćen također što su njegova predavanja loše posjećena, utjeha mu je rad na Arhivu, ali i tu su poteškoće sa suradnicima.

Vi se čudite tomu, što nemate o meni glasa — a ja bih se morao okrenuti k Vama s istim pitanjem: što radite za boga te ništa ne pišete? Po mojemu računu posljednje pismo pisah ja Vama, a ne Vi meni. Ali ja i ne bih tako čifutski računao, tko je komu dužan odgovor — da nijesam za sigurno držao, da Vas nema više u Parizu. Ja sam, da pravo kažem, pola kao naslućivao, da ćete vi na jedan put banuti ako ne sami u Berlin a ono pismom iz Beča. Moja žena nekoliko puta reče, ja bih se okladila da je naš Bogišić već opet u Beču. Kako Vaša karta dokazuje, ovaj put se grdno prevarismo te sada istom vjerujemo, da mora Pariz da je lijep, kada sve do ovog časa ne mogaše Beč da ga nadbije te Vas k sebi privuče.

Ja već istina i sam ne znam, kada smo posljednje dopise izmijenili i što bijaše posljednja »tema« našega pisanja. Mislim da Vam pisah, kako bih želio u vašoj terminologiji da se svagda najprije sporazumijete s Gjurom i Stojanom — što ste u tome do sele uradili, ne znam, jer mi nitko o tome ništa ne pisa. Da, mogu Vam se potužiti, da mi cijelo vrijeme ne stiže niti iz Zagreba niti iz Biograda ma da bi bar jedno — jedito pismo. Sa Zagrebom sam posve prekinuo, tj. na moje posljednje pismo Račkomu od konca prošle godine ne dodje mi do danas odgovor a ja se držim pravila: tko te neće ne nameći mu se. Iz Biograda vodim barem na računu korespondenciju s Novakovićem, ali i on već više mjeseci ne pisa ni rječe. U 42-oj knjizi Glasnika naštašpaše život Stefana Lazarevića ali mada sam i molio da mi otisnu nekoliko posebnih otisaka, ne dobih ni jednoga. Čega nemam sam, ne mogu ni Vama dati.

Hoćete li da znadete što ja radim? Ajde da Vam se pohvalim evo već četvrti semestar što nemam djaka. Ovaj semestar htjedoh čitati gramatiku poljskoga jezika te porediti našu dubrovačku epsku poeziju 15-17 vijeka s poljskom suvremenom. Hoćete li vjerovati kad Vam rekнем, da se upravo nijedan Poljak ne nadje koji bi htio da sluša! Ja slutim da je to nekakva intriga kojom hoće da me odavle istisnu pad da namjestе (t. j. da na njihovu dođe) kakova Poljaka. Žalim ih što su tako zaslijepljeni.

Da moje stanje time nije ugodnije, možete si misliti, prem da nolens volens time upravo, što me se Poljaci klone, dobijam u očima Nijemaca vrijednosti⁷⁴. Tako je naposljedak ministarstvo, videći da se s moje strane nema bojati nikakovijeh halucinacija ustrojilo ovdje kod ispitne komisije, i odsjek za poljski jezik te imenovalo me komisarom. Razumije se, da se meni neće nigda prilika pružiti da koga ispitujem kad nemam djaka. Naravska je

posljedica toga nehotičnoga otium-a, da sam sav zakopan u arhivu tj. sve svoje slobodno vrijeme ulažem u piskaranje za taj zlosretni žurnal. Velim »zlosretnik«, jer mi za sve muke i žrtve donosi »nikakove« koristi a dosta srdžbe. Ja se post festum osvjedočujem o tome, da ću sav teret morati sam nositi — to neka bi još i bilo; ali naši ljudi reč bi kao da misle, da je moja dužnost bila, da ja ovdje izdajem Arkiv, kojim ću panegirike pisati učenoj slavi pojedinih Slovena, — a kad toga nema, mjesto da me podupru, grde me gdje sve samo mogu. Za dokaz ištite da Vam iz Zagreba pošalju što je nekakav Pavić protiv mene izrigao! Ali ne samo u Zagrebu nego i drugdje su takovi. Izmail Ivanović se ljuti, što ga ne uznosim do zvijezda više Miklošića; Miklošić nije zadovoljan što sam »rusofil«; Bezsonov iz Moskve poslao mi jedan otisak moje rasprave nazad uvrijeđen dakako, što mu predbacih nekritičnost; Jireček obeća mi najprije svaku pomoć, a kada se na nj obratih da mi nešto bibliografske pomoći pošalje, nema ni odgovora. Nijemac Boehlingh ustupio bi člančić za arhiv protiv Miklošića; jer ga ja htjedoh popratiti dodatkom, gdje se staram dokazati, da i Miklošić donekle pravo govori, povuče B. svoj članak kada je već složen bio nazad, bajagi što ću ja Slovenin njega poučavati — a njegov famulus Leskien neće da unapredak bude Mitarbeiter! Evo Vam malena čitulja ugodnosti, koje mi zadaje Arkiv. Ali ništa za to ja ću ga tjerati naprijed sam, dok mi se ne dosadi. Do sele prolazi dobro.

Inače sam sada zdrav — a i sva moja kuća. Moj sin izišao »belokuryj Nemeck« te ga mi zato i zovemo Švabom. Stanočka se bori u školi sa Švabicama čak u njemačkom jeziku. U nje se pokazuje lijepa darovitost za jezike. Ako ostanemo u Berlinu, ja sam rad za 1-2 godine odpraviti moju familiju u Pariz radi francuskog jezika, pak ću o ferijama i sam k njima dolaziti. Ovdje bio prije mjesec dana Jakov Karlovič Grot iz Peterbuga, a ovijeh dana došao da mjesec ovdje proživi Brun iz Odese.

Iz Odese ne dobijam nikakovih glasova — pozivahu me najprije da se vratim, a kada rekoh da ne bih bio protivan da me pozovu — pokazao se, da u fakultetu sva »drjanj fakultetskaja« a to su većinom ordinarni profesori — ne žele da dodjem. I tako se barem za sada stvar razbila »Wir können warten«.

Moja Vas žena srdačno pozdravlja isto kao i ja, želimo doznati, što vi radite u Parizu. Néćete li što u Germaniju i Berlin? U nas ima lijepa soba, gdje biste mogli sjedjeti — neki dan odoše upravo od nas dvije Zagrebčanke, kojima se Berlin dakako nije dopao. Jesam li Vam poslao posebni otisak iz druge sveske Arkiva? Treće je sveske naštampano 10 araka ali će biti i 15.

Bilješke:

74) Vidi bilješku 65.

77.

Berlin 27. VII 1876.

Izješćuje Bogišića o mogućnostima i prilikama u vezi s njegovim povratkom u Odesu, o glasovima iz Srbije i Hrvatske, o Bosni.

Ako Vam Selivanov ne pisa ništa više, tada vrlo malo znadete o toj najnovijoj istoriji novoruskog universiteta, u koju sam preko volje i ja zapleten. — Slušajte pak sudite sami. Ja nijesam već davno tajio da u Berlinu ostah

prevaren u svim nadama, ergo nijesam bio protivan dok još nije prekasno vratit se nazad u Rusiju. Ali istom što počеше prijatelji o tome govoriti, sastavi se protiv mene partija, razumije se same kukavice našega fakulteta, počese se napinjati, da se to ne zbude. Grigorović, koji nije nigda nikoga uza se trpio, koji što razumije, zašao je čak tako daleko, kad je Smirnov predložio da se u fakultetu ja balotiram, da je dao ostavku »sčitaja sebja negodnym« On je time triumf izigrao, te je došlo do aut-aut. Kad bi moj položaj ovdje bio kakav očajni ja bih možda upeo sve sile da prodrem i protiv njegove volje; ali ovako živući ovdje, ako i ne baš ugodno, ali opet tako da se podnositi može, ja nisam voljan kakogod povratiti se u Odesu, nego ili s poštenjem, ili nikako. Za to kad sam doznao, da je Grigorović počeo igrati takovu dvoličnu igru, gdje moli ostavku, a s druge strane hoće da izidje nekakav mučenik, ja sam već napisao komu treba, da ja pod takovim okolnostima neću nikako, da se balotirujem. Ja hoću da se Grigorovićevo djelo prije konačno riješi. On jamačno želi ostati, a kada doznade, da ja ustupam, skloniće se i na prosbu sovjeta, da ostane. Time je dakako meni povratak zagradjen, ali ništa za to. U Rusiji još nema tolik suvišak filologa (a bogami još manje jurista) da ne bih mogao nadati se i poslije kakovu takovu pristaništu, ako ovdje zbilja sve žice popucaju. Što dosad baš nije.

Koliko bih dakle rado primio, opet ne mogu do sada još vaše prijateljske čestitke. Ja ovdje živim njemačkom tromašću, ne izlazim nikuda iz kuće, van u biblioteku ili u šetnju. Ostajem čitavo ljeto ovdje.

Glasovi iz Srbije bogami zlo i naopako — ja sam sav u strahu, što će od toga da bude. Zar smo zbilja mi Južni Sloveni još tako slabo sazreli za ideju slobode i jedinstva. Jedno me u svoj toj nesreći tješi, a to je krasno džanjanje ruskoga naroda, koji sve dublje shvaća svoju veliku misiju u slovenstvu.

Moji Nijemci nemaju razumije se širih simpatija za nas ali nijesu niti protiv nas. Ali prokleta Austrija i Magjarija! a i moji Hrvati čujem, da se krasno vladaju, žele na osnovu nekakvih tričavih historijskih prava, da se Bosna skući iz jarma turskoga pod Austromagjarsku. Tada je bolje da ostanu još koju godinu pod Turčinom.

Šaljem Vam dvije svesčice posebnih otisaka iz Archivi. Moja žena izručava Vam srdačni pozdrav. Ona bi htjela znat, da li je ona simpatija koja se iz Beča preselila u Pariz tropus loci ili personae? Vašim pismima uvijek se puno radujemo, te zato Vas molim da ne zaboravite posvema na nas.

78.

Berlin 13. IX 1876.

Interesira se za Bogišićevu zbirku pjesama, raspravlja o hrvatstvu odnosno srpstvu naših narodnih pjesama.

Rad sam od Vas nešto doznati o onoj zbirci pjesama, koje Vi još jednako ne izdaste⁷⁵. Što bi bilo da su Turci došli do Biograda te Vam je spalili !?

Mene ovaj čas interesuje ovo: Vama je poznato, da one pjesme Miklošić zove hrvatskima, držeći se valjda razloga toga, što je drugačiji metar, a ne današnji deseterac. Ako ste čitali onaj moj odlomak u »Otadžbini« — ja se s njime ne slažem. Meni je važnije — sadržina. Većina onieh pjesama, koje je Mikl. izdao, po sadržaju nijesu hrvatske, već skorije srpske ili bar bosanske.

Ima li u Vašem zborniku potvrde (veće) za jednu ili drugu misao? Kakova ste o tome Vi mišljenja? Ne bi li se moglo dokazati, da je nekoć onaj metar bio općeniji, a deseterac, da je novija skraćena forma? Ta mi nemamo primjera narodnu desetercu iz onog doba (t. j. iz 16.-17. stolj.). Naprotiv Križanić navede u svojoj gramatici 2 stiha s onim dugačkim razmjerom iz svojega kraja, tj. od Dubice, Ozlja, Karlovca, gdje u njegovo doba o Kraljeviću Marku nijesu pjevali starosjedioci Hrvatski nego jamačno Uskoci iz Bosne. Koliko se ja opominjem iz razgovora s Vama, sadržina Vašega zbornika siže duboko na jug, čak do kotorske gospode, zar bi oni zbilja sve bili »Hrvati«.

Ja sam iz svojih lekcija skrpio dosta opširan članak pod naslovom : »Historijska svjedočanstva o pjevanju i pjesništvu slovinskih naroda, te sam pod konac upravo kod nas tj. na jugu zapeo o takova pitanja. Ovih će dana izići 3 ća sveska Ark.va, te će Vam što još nije posebno otiskana poslati — ono dvoje valjda primiste ?

Pozdravljamo Vas svi te želimo skorim što doznati gdje ste i kako ste.

Bilješke:

- ⁷⁵⁾ Prema Jagićevim zapisima iz »Spomena« I. (str. 358-359) Bogišić je izdao jednu knjigu pjesama (Jagić je mislio na Bogišićevo djelo »Narodne pjesme iz starijih najviše primorskih zapisa«, knj. I. Beograd 1873.), dok je opširnu gradju za drugu knjigu ostavio neizdanu, jer se navodno nije mogao pogoditi s izdavačem. Prema Rešetarovoj bilješci iz »Spomena« I, str. 359, pomenuta neizdana gradja nalazi se u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu. Ta gradja bila je dugi niz godina zaboravljena i o njoj su kružile glasine, da je izgubljena, da ju je odnio Rešetar u Italiju itd., pa je u tom smislu i pisano (Matija Murko, »Tragom srpskohrvatske epike«, Zagreb, 1951. str. 257; Stjepan Kastropil, Bogišićeva biblioteka u Cavtatu, Vjesnik bibliotekara Hrvatske 1-4, 1951., str. 57). Međutim gradja, iako zagubljena, postojala je u neuređenoj Bogišićevoj biblioteci i prilikom sređivanja biblioteke 1952. godine Miroslav Pantić asistent Filozofskog fakulteta iz Beograda ponovo je otkrio Bogišićevu zagubljenu gradju i ona će u njegovoj redakciji biti objelodanjena u izdanju SAN-A.

79.

Berlin 29. IX 1876.

Odgovara na Bogišićevu poslanicu i iznosi svoja mišljenja o pravnoj terminologiji, mogućnostima izražavanja na našem jeziku, o filologiji, o jezičnom stilu naših starih zakonika.

Koliko sam brže mogao, proučio sam Vašu poslanicu. Razumije se, ja sam je prošio s velikim interesom. Meni se sve ono, što Vi u tome pismu⁷⁶ kazujete, čini tako razgovijetno, tako prirodno, da bih gotovo rekao, da i nema čovjeka, koji i što o stvari razumije da ne bi isto tako mislio te isto što Vi želite želio. Ali sva je prilika, da je to tek opsjena, koja odatle dolazi, što mi, ako i u različitim naukama, radimo u istom pravcu, što nas vode jednake ideje. Pa kao što sam ja u filologiji toliko puta nabasao na protivštine upravo ondje, gdje mi se stvar posve prirodnom prikazivala, tako će, sva je prilika, i protiv Vas ustajati Vaši najbliži du metier. Toga radi valjda neće biti suvišno, da Vi ovu poslanicu turite u svijet, koja bi da se samo dvojice — trojice li tiče mogla ostati i ne naštampanom.

Meni dakako nije potanko poznata vrstnoća dosadašnje pravne terminologije — što ne služi upravo na čast mi — ali od ono nekoliko primjera što ih

Vi navedoste -- ja se tješim da su ono najkrupniji -- mora se upravo svakomu zagroziti. Ja bih najvolio -- ako što luda rekнем, oprostite -- da se ne mora upravo nijedna riječ nova izmišljati, ja si mislim da biste Vi pravnici imali bi tek regulatori narodnjega pravnoga života, te ne prijetiti narodu kaznama za grijehе kojih i ne zna. Dakako, ja vidim, da od toga ne može ništa da bude, zato što nijesmo sami u svijetu, što nas drugi susjedi potiskuju naprijed i kud hoćemo i kud nećemo. Ipak mi je vrlo ugodio onaj Vaš dokaz da i Nijemci u posljednje vrijeme vole biti razumljivi nego li kratki, gdje se ne može oboje. Kada ja slušam tužbu protiv našega jezika, da ne može ovoga ili onoga izreći kako bi tobože trebalo, svagda mi pada na um ona ovca, kojoj je bilo njeno runo preteško! Meni nije još nigda zadavao neprilika jezik, kada sam god razumio stvar, koju htjedoh izreći -- ali je istina, da sam bio u neprilici za riječ, kada god nijesam valjana »ispekao« onoga što htjedoh reći. Ja bih volio biti siromašniji za nekoliko »visokih misli«, nego da ih ne umijem izreći razumljivo. I opet kad ušćitate kako nam mnogi osobito od Vaše nauke zlostavljaju jezik -- ne znate odmah koga biste jače žalili: bi li one »visoke misli« što ne upadoše u spretnije glave ili onu »posudu«, što se toliko izmučila preteškom za nju sadržinom. Meni je ovaj čas na misli 36 knjiga »Rada«, koje Vam sadržinu s te strane preporučam blagotnu »vnimaniju«.

Sada prelazim na Vaše pismo -- a Vi dopustite dvije tri riječi. Ja se zaustavljam najprije na tačci 8-oj, gdje Vi govorite o novo kovanijem riječima. Mislim, da sam shvatio što ćete da rećete kake treba da budu novo kovane riječi. Takve, kažete, da ih i narod ne bi skovao drugojačije. Na to mi je primijetiti: da najprije ja ne znam, tko se razumijeva pod narodom. Ja se bojim, da Vi izaberete 10 ljudi iz naroda -- uzmimo najčišći kraj našega naroda, gdje najjače ključa narodni jezik -- jednu te istu njemu nepoznatu stvar prozvaće svatko od one desetorice drugojačije. Ja kao filolog moći ću reći, koja od onijeh 10 riječi nije dobro sagrađena prema zakonima jezika (ako koja zbilja nije, što se može dogoditi, jer ja ne držim ni naroda in abstracto ili in concreto nepogriješivim), ali od desetak jednako dobro sagrađenijeh, koja je bolja, koja li vješitije sagrađena, toga ja filološkim znanjem nijesam vrstan presuditi. To će reći, filologija umije tek vanjski oblik riječi podvrgavati svojoj kontroli, ali zakona o nutarnjem obliku (innere Sprachform, kako Humboldt veli) mi ne mamo. To i čini kovanje riječi toli mučnim. Tomu se hoće sila divinacije, koja nije van rijetkima dana. Kovač riječi treba isto tako, po mojemu uvjerenju, da se rodio, kao pjesnik. Na tisuću ljudi ja bih rekao da će se i u narodu jedva jedan individuum naći, koji će umjeti što valjana skovati.

Po što se od Vas ne može tražiti, da po narodu zaredate od kuće do kuće, da upravo od glave do glave, pa da odabirete lica vješta kovanju, da od njih načinite nekakav kao areopag -- a po čemu biste i razaznavali tko je od njih vješt kovanju, nemajući pod rukama nikakovijeh dokaza njihove vještine -- s toga ja mislim, da biste Vi vlastni bili da »narod« ili »ljude iz naroda« zamijenite poznatim današnjim vještacima na peru u našoj književnosti. Tek ja bih Vas zaklinjao, da se ne ograničujete a) filolozima b) juristima. Da oba ova razreda ostavite za početak sasna u rezervi. Već radije birajte »dobre ljude« iz reda naših narodnih pisaca i pjesnika, koji su Vam jezikom svojim omiljeli. Kad biste trebali da saznadete o tome moje mnijenje, ja ću Vam drage volje predložiti kakav desetak »dobrih ljudi«.

Toliko na tačku 8-u. Ali to je upravo petito principii da li se baš nikako ne može bit bez te tačke? Po Vašemu izlaganju (vidi tačka 9) istom ondje, gdje se ne bi kovanjem izraza došlo ni do čega povoljna, imao bi se uzeti u pomoć način opisivanja pojma cijelom rečenicom ili frazom. A ne bi li zar bliže bilo prema naravi našega jezika, osobito pak ne bi li posao izišao razumljiviji narodu — a na tu vlastitost, mislite Vi, da se treba prije svega obazrijeti — da Vi svagdje gdje se samo i kako može i smije radije opišete pojam nego li da se upustite u kovanje nove riječi? Drugijem riječma, ne bi li bolje bilo, da tačka 9-a dodje pred 8-mu? Iz Vašega izlaganja ne može se upravo ni razabrati, na koliko Vi već sada držite da će se trebati kovati nove riječi. Samo se vidi, da i po Vašim riječima neće djelo proći bez toga »nothwendigs Übel« — ali da se može preciznije izreći, u kojim će se slučajevima upravo morati kovati, bilo bi jako dobro. Ja bih s toga preporučivao, da toj slobostini (kojom se mnogi naši prevoditelji za to obilato služe, što je lakše riječ skovat, bilo lošu bilo dobru, nego li je po narodu tražiti) istaknete što uže granice, a radije da popustite nešto uzde opisivanju ili makar tuđim riječima, što po našem dojakošnjemu poznavanju naroda nije-smo sigurni, da li nije za koje što narod sebi već stvorio izraza, ali mi još toga ne znamo. Ta cijela ova nauka istom što je otpočela. Ko je u nas joj položio temelj, toga mislim da ne treba Vama kazivati, jer Vi Bogišića dobro znate.

Evo gotovo sve, što meni ovaj čas — a da znate, tare me upravo neki drugi posao — pada na um. Još ću Vam samo reći ovu jednu. Naša dužnost, koji se gradimo filolozima ili jezikoznancima, bila bi da Vam po nešto olakšamo težak zadatak. Ali ja se jako bojim, da ćemo Vam slabo koristiti s one strane, s koje kao da se Vi mnogomu od nas nadate. Nego naša dužnost bila bi, da razaberemo sve osobine jezika naših starih zakona, kao statuta poljičkoga, vinodolskoga itd, da bi se vidjelo, kakim se vlastitostima odlikuje stil naših starih, narodnih, zakona. Ono što sam ja o tome na str. 132 u hist. lit. samo natučao, moglo bi poslužiti vrlo zanimljivijem predmetom opširne rasprave. Ali žalibog koliko bih htio ja Vam takova posla ne smijem obećati. Da je u Zagrebu više naučna duha, ondje bi se imali mladi ljudi takim poslovima baviti.

Završujem ili bolje da kažem — prekidam, jer sam rad s Vama još mnogo i mnogo o takim stvarima govoriti. Za sada samo bih Vas još molio ovo. Kada pošaljete svoj rukopis u Zadar, priložite moj adres (ja ne znam tko je redaktor) da mi pošalje svoj list, a ja ću mu kada saznam cijenu odmah poslati novce.

Bendlerstrasse 17b

Šaljem Vam podjedno posebni otisak iz 3-e sveske Arkiva. A propos. Po analogiji ne može se ništa prigovoriti riječi zaglava, ali pored zglavak ili zaglavak i priglavak itd. ja bih gotovo volio zaglavak.

Bilješke:

⁷⁶⁾ Poredi odlomke Bogišićevih pisama od 25. IX 1876. i 11. X 1876, koje citira Jačić u »Spomenima« I, str. 357.

Berlin ... 1876.

Ostaje nezadovoljan u Berlinu, očekuje odlazak u Odesu.

Hvala na gratulaciji⁷⁷. Pitanje još nije riješeno. Ali ja sve više uvidjam, da se ne može ovdje ostati. Sva je dakle prilika, da ću ja na godinu već biti u Odesi. Moju ću ženu s djecom poslati t. j. upravo dopratiti u Pariz — kad dodje bliže tomu vrijeme, moliću Vas za razne »Auskunfte« o tamošnjoj skupoći, o prilikama i neprilikama tamošnjeg života.

Kad bih ja htio Vaše marke primiti, značilo bi, da nijesam rad s Vama nastaviti korespondencije. Ovako molim Vas, da ih Vi upotrebite na marljivo dopisivanje sa mnom, koji se vazda radujem Vašemu pismu. Kad biste vidjeli gdje g. Legera upitajte ga, da li je dobio sve tri sveske Arkiva. Nadam se, da će o njima koju progovoriti, kao što je Ralston u Akademii.

Ja sam Vama mislio da sam poslao posebni otisak, ali sada sigurno ne znam te i opet šaljem.

Ovih dana dobih pismo od Gjure iz Biograda, koji mi javlja, da se sa mnom slaže u onoj filološkoj kontroverzi, koja je u 3 o j knjizi Archiva protiv Schmidta.

Lijep, srdačan pozdrav. Kada se pitanje o Odesi riješi, umah ću Vam saopćiti.

Bilješke:

⁷⁷) Bogišić je bio pogrešno obaviješten, pa je u nekoliko navrata čestitao Jagiću preseljenje u Odesu. (Uporedi »Spomenik« I, str. 315-316).

Berlin 17. I 1877.

O profesoru Pavinskom, Vukovu rječniku, preseljenju u Odesu, o nastavku izdavanja »Arhiva« u Odesi.

Da mi nijeste zadali komisije, koji htjedoh ispuniti, ali se nikako ne da, ja bih Vam već davno bio napisao nekoliko riječi. Pisah u Varšavu prof. Pavinskomu za onaj broj illustr. tygodnika — prodje nedjelja i dvije, nema odgovora. Dodje ovamo senator Stube, pripovijedih mu svoju nevolju i on pisa u Varšavu, opet prodjoše nedjelja dvije — dok najposlije dodje pismo od Pawinskoga, gdje mi javlja, da onaj broj Vi već od godinu dana što dobiste u Pariz? Zar tako? A za što ne javiše meni, da unesem noticu u svoj Arhiv?

Opet pisah u Beč radi Vukova rječnika, jer ja nesrećom nemam nego jedan, jediti dovoljno već istrošeni ekzemplar — mišljah, e dobiću ekzemplar preko Vukove udovice — a ono doznah da je — umrla! I opet ništa.

Ne mogav ovako kraj sve dobre volje ništa uraditi za Vas, zavih se kao Jupiter pluvius — u ćutanje.

Eto gle, sad sam zamjetio, da sam s kriva kraja odpočeo — oprostite, ali da nastavim⁷⁸.

Vi mišljaste, da sam možda već u Odesi⁷⁹. a ja još neznam kad ću ona-mo ako i hoću. Evo za što. Ja pisah odmah poslije izbora g. popečitelju, da ne mogu kao »semejnyj čelovek« žrtvovati interesa svoje familije. Ja ovdje da danas umrem žena mi ima iz emeritelne kase koliko toliko (490 talira).

U Rusiji toga nema, ondje se godinama služi penzija. Umolih ga dakle, da me preporuču g. ministru, da mi se broje godine austropruske službe. Tako imao bih nade doslužiti do 25^e godine (ali iznovice da počenam sada da capo, ne dotjerah tj. nikada do 25!)

G. popečitelj ne napisa mi sam odgovora nego preko Selivanova dobih šaku obećanja i više ništa. Na puka obećanja ja ne htjedoh dati ovdje molbe na ostavku — ne očekivah dakle ni imenovanja s njihove strane. Ele gospoda odeška ne pitajući me, primam li ili neprimam izbora, predstavise izbor ministru, koji i dade aktom potvrdu. Sada ja i opet pisah u Odesu, ako hoće da dodjem onamo, neka mi g. popečitelj dozvoli da mu podastrem molbu, a on neka je preporuču ministru, a ovaj će ako htjedne moći ishoditi što ja želim. Kako će se na to odazvati, ne znam.

Osim toga učinih predlog da a) Universitet na svoj trošak preuzme štampanje isto takova Archiva za slov. filologiju na ruskom jeziku, kakav je sadašnji na njemačkom i b) da izradi kod ministra godišnju subvenciju od 1000 rub. za honorare. I to je conditio sine qua non. Ja svojega žurnala neću da ostavim, dok mi ne bude osigurana mogućnost ondje radnju nastaviti. Ja bih sve rekao da od toga neće biti ništa. Svakako će tada na njima ostati odgovornost — ja sam gotov služiti direktne interesima slovenskim radije nego li indirekte — ali kao da se u Rusiji još na to malo gleda da prikupi svu slovensku inteligenciju.

A što moji Niemci? Bogami se vladaju pristojno — sie sind practisch. Ministar predložio mi godišnju subvenciju od 400 talira za Arhiv — a u Akademiji učiniše predlog da me izaberu za pravoga člana. Taj izbor odmah neće proći. Vi znate, da se to dugo vuče — ali ako ostanem ovdje, u prvoj seriji iza ove, koja je na redu, dopast ću i ja medju njih. Osim toga ministar, doznav da bih mogao otići, napisa mi pismo, kakova Tolstoj nikada još nikomu ne dade. Ne znam što ćete na to sve reći Vi? Ali ja mislim, da imam pravo iskati, ako hoće, da se vratim u Odesu, da što god za me i učine — tim većma što malo ištem za sebe. Kojekakvi Jerošenki, Nekrasovi, Jurjevići mogu i bez uvjeta biti sretni što su odeski profesori; ja mislim da smijem imati i male pretenzije! Da sam Nijemac, već bi sve to za me »vyhlopotali« Nijemci — ali brat Slavjanin vrijedi i u očima Rusa jako malo, njemu se tek milostinje dijele — ja ih ne trebam.

Evo, što radim. Pozdravljam Vas srdačno, do koji dan o drugome.

Bilješke:

78) Jagić se ispričava zbog toga što je otpočeo pisati pismo na poledini listovnog papira, i tek kada je ispisao jednu stranicu i otpočeo da piše drugu, primjetio je pogrešku.

79) Upoređi »Spomeni« I, str. 316.

82.

Berlin 22. II 1877.

O Bogišićevoj suradnji u Arhivu, o zcgrebačkim prilikama, ostaje u Berlinu preko volje, jer mu iz Odese ništa ne javljaju.

Lako je Vama i ljutiti se i koriti, ali da ste na moje mjesto, pa da okusite slati mojega ovdašnjega života, oprostili biste što su prošle i tri nedjelje, a ja ne odgovorih. Na mene liježe obično tolik posao, da prolaze čitavi dani, gdje

gotovo i rječi ne progovorim sa ženom i djecom od same brige. K svemu drugomu bijaše posljednje dvije nedjelje i žena bolesna, te sam mjesto nje morao pjestovati dijete. Tako mi nije bilo do pisanja — i Vi ste prvi, koji dobija odgovor.

Najprije da Vam se lijepo zahvalim za knjigu Demelićevu — ono je vrlo interesantan izvod, koji će žalibog više čitan biti nego li original. Ja sam mislio, da Vas umolim, ne biste li mogli poslat jedan eksemplar Mommsenu, kojega, Vi znate iz rimske historije zanimaju take institucije. Ja sam svoj eksemplar uzajmio jednom »Herrn Collega« (prof. Nitzschu).

Vi se ljubazno sjetiste na Arkiv, te mi ponudiste malen prilog. Ja tek ne znam, možete li Vi onu stvarcu dotjerati u takav oblik, da se nadju kakve takve »Berührungspunkte« k — filologiji. Vi znate da se ovdje kod Nijemaca tjera specijalizacija — do »neljzja«.

Moj Arkiv već i onako po njihovim pojmovima nije dovoljno specialan. Možda biste Vi mogli štogodj inače o filologiji ili literaturi (n. pr. o kakovim filološkim rukopisima) iz Pariza saopćiti i k tomu, kao dodatak jošte ono o Srbiji dodati. Svakako ja držim, da Bogišić, koji je u mnogome naš Grim, neće biti u neprilici ako ushtje napisati nešto takova, što po grimovskim pojmovima pristaje u »Archiv für slav. Philologie«. Forma i jezik francuski posve će dobro pristati.

O Zagrebu ništa ne znam ja i ne dobih jošte knjige u kojoj je izvještaj Matkoviće. Mislim da Hanel sam nije tolik krivac, kolik M... Čujem da Hanel i nije posve zadovoljan u Zagrebu. Ne bi čudo bilo. Ipak će naš Gjuro do skora se definitivno preseliti onamo. Za što, ostaje meni tajnom. Ja nemam ni u Zagrebu ni u Biogradu prijatelja, koji bi mi htio o tome što kazati. Ja ću, sva je prilika, ostat u Berlinu volens, nolens, jer mi iz Odesa na moja pitanja i želje ne odgovaraju ni riječce. Vidi se da popečitelj nije voljan praviti za me iznimke, a ja nisam voljan porediti se s većinom tamošnjih profesora. Svakako će njima pasti mraz na obraz, ako me puste ovdje, a ja što bog da.

Šaljem Vam maleno uzdarje i mislim da se veće na me ne ljutite. Ja nikomu ne pišem toliko ni tako rado kao Vama .

U ovoj svesci Archiva (II. 2) sada se slažu već kritike, ako pristajete da dođe Vaše pismo u »Kleine Mittheilungen« to ima još nedjelja dvije vremena, ali ne duže.

83.

Berlin... 1877.

Želi da se porazgovori s Bogišićem prije nego ode u Odesu. O Bogišićevoj suradnji u Arhivu. Moli objašnjenja za neke riječi i izraze.

Ako Vi, pa bilo upravo u ballonu, prodjete, mimo Berlina, a da Vas ja ne vidim, to će biti upravo okrutno! Kaka može biti hitnja, da se ne biste smjeli na 24 sata ustaviti! Ja dakle ne vjerujem, da ćete Vi htjeti tako upravo ispred moga brka uteći, a da se ne svratite k nama. Odmah poslije pasthe ruske nakan sam i ja u Peterburg, ako se medjutijem ne odpočne rat; rad sam pospješiti riješenje pitanja: hoću li neću li u Odesu. Možete si misliti, koliko bih već toga radi htio da s Vama dvije tri prozborim.

Ako nijeste one knjige za Momsena odpravili upravo na njegovo ime, ja je do ovoga časa nijesam dobio. Nijesam ovo dana bio s njime, da ga upitam ima li je već.

Kako mi je žao, što ne skloniste da me čime god počastite u Arhivi, tako bi opeta bio donekle nagradjen, da bude prilike da onu Vašu raspravicu o »Stanku« prevedem bilo u cijelome bilo u izvodu za Archiv⁸⁰. Za to gledajte, da je što prije dobijem. Za treću svesku 2og toma već se gradja prikuplja.

Mene ovaj čas zanimaju »čari i vraži«, »Grabancijaši i vrzino kolo« itd. Vi ste Dubrovčanin, pak ćete mi umjeti odgovoriti na pitanje: Znade li se onuda, u dubrovačkoj okolici, što god o Vrzinom kolu? O grabancijašima mislim da neće ništa znati. Ali kako bi u Vas narod rekao onome, koji je sredovječnim imenom nazvan bio Negromant?

Mi Vas svi srdačno pozdravljamo, želimo Vas što skorije vidjet u špervskoj Atini u Bendlerstrasse 17 b.

Bilješke:

⁸⁰) Vidi bilješku 68.

84.

Berlin 5. IV 1877.

Raduje se što će Bogišić posjetiti Berlin. Bogišićeva rasprava o »stanku« u Arhivu.

Vrlo mi je milo, da ste u svom putničkom programu učinili malu koncesiju Berlinu te ćete se uz put k nama svratiti.

Razumije se, da ću Vas ja ovdje pričekati, ako i podjem u Peterburg, što još nije za sigurno. Ja Vam predlažem, da se direkte dovezete sa željeznice k nama — u nas ima prosta soba s krevetom, gdje nećete nama nikoliko smetati, a za što biste istom gostionice tražili. Molim Vas, da mi tačno naznačite, kada ćete i kojom željeznicom prispjeti, da Vas na štaciji dočekam. Vrlo se veselim, da ćemo se na pokon opet vidjeti!

Vašu krasnu raspravu o Stanku ja ću prevesti za Archiv, za svesku što će sada doći u štampu. Samo bih Vas molio da mi ona mjesta gdje Vi pripućuje prievod, a nema ispod teksta izvornih rieči, ispišete latinski tekst. Jer, mislim da se sa mnom slažete, da u Arkivu ne treba prevoditi i original navoditi, već je dovoljno, ako se mjesto prievoda odmah povuku u tekst citati, što su sada u notama. O naslovu itd. možemo se dogovoriti ustmeno.

Da ste mi zdravo i veselo, dok se vidimo, što će biti, nadam se, za koji dan.

Moja se žena izruča Vašemu prijateljstvu, te se raduje sa mnom, da će moć preko Vas koje što doznati o Parizu, kuda se ona sprema prvom prilikom.

85.

Berlin 2. XII 1877.

Ruske kombinacije se rasplinule, ostaje preko volje u Berlinu. O »liječnici« Peru Budmaniju.

Kad bih htio da Vam vratim milo za drago, imao bih Vam odgovoriti u dvije rieči na karti, kako ste se Vi meni oglasili, te bih rekao: da žalibog

nemam više upravo nijednoga komada posebnih otisaka Vašega »Stanka«. Nu ja ću tomu dodati još koju. Najprije javit ću Vam, da kod ministra Tolstova nisam bio, jer još nije primao i ako je baš i znao, da sam ja u Peterburgu, radi moje neznatne osobe nije dakako pravio izuzetka. Ali sam bio kod Vašega Manuila Egoroviča koji je našao »begreiflich« da ja radije ostanem u Berlinu. Taj si ja »begreiflich« tumačim ovako: kad bi ja bio Niemac, on bi mi jamačno svjetovao da idem u Odesu, jer se u Rusiji Niemcu ipak živi »pretiije« nego li »im Vaterland« ali pošto sam ja »von der verhassten Race der bratja Slavjane« — to razumije se — bog s njim! Ja ću dakle ostati, ako i preko volje, u Berlinu, te se nadam da će jednom i to biti mjerilom dokle je u Rusiji doprlo saznanje svoje zadaće slovenske anno salutis 1877 !

Ja sam posao u biblioteci obavio sretno te se već početkom novembra vratio u našu Sprevsku Atinu. Ove godine imam preko reda mnogo posla — svaki dan po 1 sat na universitetu i još po sriedama 2 sata kod kuće. Kod kuće čitam s njemačkim studentima — naše narodne pjesme. Tako sam i opet darnuo u pitanje, koje me toliko zanima te čekam nestrpljivo, kad ćete mi Vi jednom poslati svoje beogradsko izdanje! Molio bih Vas vot što: Pišite, molim Vas, Budmanu u Dubrovnik, da li je ona lijenčina primila moje pismo ovog ljeta i kani li mi pomoći, da napišem recenziju na knjigu o srpskim akcentima! Ali ne zaboravite!

Ako se što vidite s Legerom, pozdravite ga.

86.

Berlin 11. VI 1878.

Prezauzet poslom. Priprema se Berlinski kongres.

Molim Vas, ne korite me što Vam jednako dugujem odgovorom — da vidite kolikim sam brigama zabavljen, prije biste me žalili nego li korili. To bježi u predavanje (kojega imam ipak 6 sati na nedjelju) to čitaj korekture (štampam jevangjelje Zografsko i Arhiv razumije se), to piši sam rasprave to prevodi što ti drugi šalju — od svega toga posla boli me glava. A da je za što? U današnje vrijeme nitko ne radi badava, samo ja sam još jednako takav magarac da se zadovoljujem ičim ili ničim. Vaše pitanje o Parizu »erlediguje« se time, što nemam dosta »perpera« za boravak u Parizu na dva mjeseca — zajedno s djecom i ženom, priznaćete, stoji mnogo, a bez njih neće mi se, jer se bogami i njima hoće odmora — pa kakav bi to i bio odmor u Parizu u Augustu i Septembru mjesecu?

Ja ću dakle krenuti nekuda bliže, može biti u okolicu prašku, gdje će mojega suviška novčanoga (oko 400-450 talira) za nas dotjeći na puna dva mjeseca, dok bismo to u Parizu zajeli valjda u 2-3 nedjelje.

Jedan list Vašega glosara k pjesmama pročitah odmah te Vam ga isti dan još i vratih, ne znam dodje li Vam sretno ruku — dalje mi ne poslaste ništa.

Sav se diplomatski svijet sprema na put k nama⁴¹ — Unter der Linden, koje su postale zloglasne — samo ne čitah jošte nećete li i Vi koju malu »Grossmacht« reprezentirati. To bi meni milije bilo, nego da upravo sam

dodjem u Pariz. Ove godine nema upravo nikoga od poznatijeh u Berlin, te sam se već zaželio prijateljska srdačna razgovora.

Budite mi zdravo i veselo.

Bilješke:

⁸¹⁾ Jagić misli na diplomate, koji su trebali prisustvovati Berlinskom kongresu 1878. godine.

87.

Berlin 8. VII 1878.

Poziva Bogišića na objed.

Ja sam zaboravio sinoć Vam reći, a poslije me moja gospođa za tu nemarnost ukorila, da se samo sobom razumije, ako ne biste s velikom diplomatskom gospodom objedovali, da Vas mi zovemo k svojem stolu da nam budete mili gost. Mi objedujemo poslije 3^{će} ure t. j. između 3 — 4. Prošćajte do svidanija.

88.

Varaždin 27. VIII 1878.

Sa odmora u Varaždinu, o »niemštini« u Hrvatskoj, o okupaciji Bosne i Hercegovine.

Na Vaše pismo odgovaram Vam istom iz Varaždina — mojega Kekavskoga gnjezdašca, kuda dodjismo već prije 10 dana — a iz Berlina odosmo već 8 augusta. Putem ustavljasmo se u Pragu, Beču i Gradcu. U Beču vidjeh Miklošića. Koncem mjeseca polazimo u Zagreb, t. j. upravo k braću župniku u okolicu, ondje kanim ostati do pod konac septembra. Na povratku što će biti, kako rekoh, negdje posljednjih dana septembra, ostat ćemo opet nekoliko dana u Beču. Hoćemo li ondje već zastati Vas?

Kad bi to bilo, Vi biste nam prijavili Vaš bečki adres bilo u Zagreb poste-restante bilo u Beču kod bieloga Vuka (Weisse Wolf) im Alten Fleischmarkt, gdje mi redovito ostajemo kada smo u Beču.

U Hrvatskoj, koliko sam do sele vidio, mnogo se jede i još više pije, inače ne rade gotovo ništa. Niemština cvate kao i prije u društvenom životu. Od okupacije Bosne nadaju se »veliki Hrvati« blaženstvu ma tko dalje vidi od nosa, boji se da će se i ondje uvriježiti gospodstvo ugro-njemačko kao tobožnji viši kulturni elemenat.

Bio sam kod Utješenovića (Varažd. velik. župana), koji je sada puno zabavljen dostavljanjem »voršpana« u Bosnu te se nema kada baviti ljudima, kojih to ne zanima kao mene. Govorasm o i o vama.

Jeste li čitali onu perfidnu kritiku Leontovičevu⁸² na Vaš zbornik? Evo Vam prijateljstva ruskoga. To je vriedan pendant k bljuvotinama Makuševa na Jirečka.

Srdačno Vas pozdravljamo — te želimo se vidjeti s Vama gdje bi to god bilo.

Bilješke:

⁸²⁾ Bogišić je za kritiku prof. Leontovića rekao, da nosi »lični karakter pod krinkom naučnog tona i interesa«. (Vidi bilješku 35 i 42, uporedi »Spomenica dr. Taltazara Bogišića«, 1938., str. 49).

Berlin 5. XII 1878.

Prezauzet poslovima, pratio je i časopis »Slovinac«.

Oprostite, dragi prijatelju, što Vam nijesam odmah odgovorio; ove sam godine odveć zabavljen poslovima, imam svega 13 sati preko nedjelje, k tomu mnoge priprave a još redakcija žurnala — tako nijesam ni čas slobodan. Od onijeh knjiga koje Vama trebaju, nema žalibog ovdje u mene ni jedne — Vašu knjigu pjesama očekujem s nestrpljenjem te sam rad odmah o njoj što god napisati. Iz Slovinca⁸³ vidim, da je Vaš uvod u pjesme vrlo zanimljiv i znamenit.

Bilješke:

⁸³) Vidi »Slovinac« 1878. godine (broj 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16).

Berlin 11. II 1879.

Ispričava se Bogišiću što nije dospio proučiti njegovu knjigu.

Nemojte se ljutiti. Nije moj grijeh. Bio sam se nahladio te sam preko 8 dana ležao — a prije i poslije zaglavljujući svoje izdanje Zografskog jevanđelja nijesam nikako dospio, da Vašu krasnu knjigu proučim⁸⁴. Ja sam morao preko volje odložiti da o njoj pišem do 1 sveske IV. knjige Arhiva koja će izići za dva mjeseca. Za sada ću istom istaknuti općim riečima njenu važnost. Razumije se, da ću ja kad stanem studirati Vaš nauke puni uvod, ne jedanput već opet i opet doći u priliku ili nepriliku da se pitamo jedan drugoga. To će bit pod konac ovoga i tečajem drugoga mjeseca.

Bilješke:

⁸⁴) To je izdana knjiga pjesama koja se pominje u bilješci 75.

Berlin 20. V 1879.

Jadikuje radi svog položaja u Berlinu, utjeha mu je Arhiv.

Da Vam stanem pripovijedati, kake me sve muke taru, dosadio bih Vam i opet ne biste mi htjeli vjerovat, da nijesam tobože imao vremena, da Vam bar dvije tri riječi napišem. Ele tako je — ne pisah, jer nemah za to potrebite dispozicije. Ali evo sada već ne mogu da dalje odklanjam tu dužnost, jer se namećih na Vašu posljednju ponudu. Vi znate, da moja profesorska radnja ne vrijedi ovdje ni lule duvana, tim jače treba da se otimam za svaki dokaz, da bar moj »Centralorgan« štogod vrijedi : jer inače moji Nijemci, kako su ekonomični, mogoše me poslati kud me oči vode. Dakle — ja Vašu raspravicu drage volje primam i očekujem. Kako se ova prva sveska 4. toma doštampava, može umah ući u 2^a koja će oko polovice junija doći na red da se štampa. Pišite slobodno francuski, mi Nijemci još donekle priznajemo francuzima eini-ge Culturbedeutung.

Biće mi drago, ako se gdje god nadjemo tj. upravo u Berlinu, jer se ne može ni s istoka na zapad ni sa zapada na istok van preko našega slavnoga Berlina. Ja ću od 1 junija imati jednu sobu sasna praznu, ona će biti Vama na dispoziciju, kad dođete.

Dobih onaj odgovor Hanelu, ali nema one druge obećane stvari.

92.

Berlin 18. VI 1879.

O Bogišćevoj knjizi o Bugaršćicama. Jagić izlaže misli iz svoje buduće rasprave o Bugaršćicama, iznosi interesantna mišljenja o našim narodnim pjesmama.

Napokon dodje red i na Vašu knjigu, od nekoliko dana študiram je upravo ozbiljno. Pročitav veći dio, ne još sve, samih pjesama, dadoh se iznovice na uvod, koji sam već jednom čitao te sve više vidim, da ste vi tolikom vještinom i tako dubokim poznavanjem predmeta istakli govoto sve, što bih i ja mogao reći, da ću u referatu najčešće prevoditi Vaše misli rieč po rieč. Ne mislim ni da pišem kritiku već posebnu raspravu, kojoj još ne pridomislil naslova, svakako sam rad već tu istaknuti Vaše ime. Bi li ovako: Bogišć: Ansichten über die sogenannten Bugaršćice? ili: Bugaršćice und ihr neuester Herausgeber? ili kako još pomozite.

Ja sam rad u raspravi pripoviedati : a) historiju našega poznanja bugaršćica (to je ono što je kod Vas na koncu) b) nešto o sadržaju sviju do sele poznatih pjesama-bugaršćica i njihovu odnošaju k drugim narodnim pjesmama; c) o njihovoj spoljašnjoj formi, kojega ste o tome mišljenja Vi i koliko se može ono prihvatiti; d) (najvažnije) kako mislite Vi o tim pjesmama. To bi se moglo može biti još bolje podieliti u dvie polovice: I) o samim pjesmama. II) o mišljenju učenih ljudi, najpače Vašem, o njihovu postanju itd. Ad a) rad sam od Vas ako se može doznati: koliko i kakovijeh bugaršćica imate jošte u rukopisi, ne biste li mi htjeli sasma u kratko ispričati njihov sadržaj, ja bih to citirao kao »Vaše«. Ad b) htio bih doznati, što Vi mislite o onim narodnim pjesmama, koje su opće poznate svuda na pr. o Kraljeviću Marku. Općim riečima: da je to jednako srpsko kao i hrvatsko, nije još ništa kazano. To je recimo ne tek danas već i u 17 vieku tako bilo. Ali se opet pita: nije li izvor pjesama samo na jednoj strani, u jednom kraju t. j. ja bih htio doznati, kako si vi predstavljate recimo pjesmu o Kraljeviću Marku i Mini Kosturaninu? dodje li ova pjesma kao pjesma šireći se s istoka na zapad napokon u Boku Kotorsku ili biste i Vi htjeli vjerovati, da je onaj »Urstoff« koji je na istoku dao gradju za pjesmu dopro kao takav i na zapad te i ovdje posta od njega pjesma, kao ono buhe što se pod jednakim uvjetima razvijaju i tu i tamo ! (Liepe li mi komparacije, ali mi upravo ovaj čas pade u pero !) — Ali još ni tim nije dilema iscrpen: što znači »Šireći se« pjesma dolazi u razne kraje? misli li se tu samo na neke individuume n. pr. putnike, trgovce, bogomoljce, slijepce itd. ili da reknemo da je glavni faktor bio sam pokret narodni, t. j. doseljavanje Srba iz unutrašnjosti u primorje?

Ja da Vam kažem mislim, da je glavna ako ne gotovo sva epska poezija ipak samo doseljena u Dalmaciju i Primorje, tj. Uskoci i Vlasi donieše je k nama, Hrvatima, in specie i k Dubrovčanima. Ta Vi sami ne mogoste ne priznati, da je uopće sadržaj istočnih t. j. dublje i bliže kolijevci stojećih pjesama ljepši i obilatiji, nego li je u bugaršćicama.

Da su Hrvati te pjesme i koliko njegovali, može li se misliti, da bi oni tako slabo isticali svoje ime — odakle inače toliko slavljenje »Ugarskih vite-zova« nego li što su uskoci primani u Ugarsku državu stajali na tom interna-cionalnom gledištu?

Meni će osobito milo biti, ako Vi meni uzmognete navesti dokaze za pro-tivno mišljenje. Ta ja bih se 10 godina nazad zavadio sa svakim u krvno ne-prijateljstvo, tko mi ne bi dopuštao, da su i Hrvati sve onako pjevali kao Srbi; ele danas gdje mogu sine ira et studio o tome pisati, čini mi se ta stvar nekako manje podobnom istini.

Na c) i d) doći ću u drugom pismu.

Ja sam još jednako u Berlinu, kako pismo svjedoči. Molio bih Vas da mi pišete, koliko biste vi računali da bi se potrošilo u Parizu na 2¹/₂ mje-seca, da ja dodjem onamo s ženom i dvoje djece.

93.

Berlin 10. VII 1879.

Izvjješćuje o svom članku o Bugarsčicama, očekuje Bogišićevu kritiku.

— za 2-3 nedjelje vidjet ćemo se, jer ću i ja s familijom, hoćeš nećeš, opeta preko Beča u Hrvatsku.

Ja sam pišući štampao i štampajući pisao članak o bugarsčicama et om-nibus aliis; što upravo, teško je u kratko izreći. Razumije se, da sam svag-dje isticao Vaš pun novih misli predgovor a često nadovezivao i dalje razvi-jao ili gdje što izmjenjivao ono, što je prije o tom kazano. Ja se nadam da će članak do mojega odlaska biti naštampan te ću Vam ga pokazat kad dodjem u Beč. Bit će mi milo ako Vas izazovem, da me ispravite ili pobijete.

Dobih i onu raspravicu o običajnom pravu u Rusiji — hvala srdačna.

Budite mi živo zdravo dok se vidimo...

94.

Berlin 6. VI 1880.

O jednoj Bogišićevoj polemici.

Srdačna hvala za posebni otisak vrlo zgodno napisanog odgovora, oso-bito me je radovalo što niste pošli tragom osobnih invektiva, koje se mogahu čitati posve jasno u kritici L⁸⁵. Tu se kose dakako dvije škole, jedna uzana pogleda, druga široka, osnovana na svestranom posmatranju narodnjeg ži-vota.

Što Vam nisam na prijateljsko pismo odgovorio riječima, slijedio je od-govor djelom t. j. mojom privolom na ono što se svršilo prije 2-3 nedjelje — ipak ne znam, hoće li Više instancije sve kako želim potvrditi?

Bilješke:

⁸⁵ To jest kritici Leontoviča. (Vidi bilješku 82).

95.

Petrograd... [1880 — 1886.]

Poziva Bogišića na objed.

I ja sam uhvatio negdje revmatizam u lijevo rame te ne smijem da izi-dem, da ne bude i gore. Za to Vam pišem ove riječi, da Vam kažem, koliko

bi nam bilo drago da budete sutradan (na božić) kod nas na objed. I g. Horvati-
tović je obećao da će doći, a inače neće biti nitko, van sami domaćini i još učiteljica
pjevanja moje Stanke, koja nam neće ni malo smetati, jer je sasvim
skromna Italijanka.

Dakle — nadamo se da ćete doći, objedovaćemo oko 5¹/₂ poslie, po do-
maću⁸⁶.

Moja žena umije prigrotoviti Vam, ako ustreba »eine Wasser-suppe« koju
Berlinci davaju za lijek!

Bilješke:

⁸⁶⁾ Po svoj prilici to je jedino sačuvano pismo iz drugog, petrogradskog razdoblja
od 1880-1886. To se vidi iz sadržaja pisma. General Horvatić spominje se u »Spon-
menima« II, na str. 13, 14, učiteljica pjevanja Jagičeve kćeri Stanke na str. 18,
a tipično, petrogradsko objedovanje oko pet sati na str. 33.

96.

Beč 16/28. VIII 1888.

*O Bogišćevoj knjizi, o Kostu Vojnoviću, o sebi i svom odmoru i radu kod
Gmundena.*

O Vama prozujao po Evropi tok munjine, a dalje ni traga ni glasa. Prog-
joše mjeseci, eto nam željno iščekivane knjige⁸⁷ i opet ne znaš kako, preko
koga — tek da je iz Pariza, mogosmo slutiti po pošti. Najposlije slučajno doz-
nah, da niti ste na Cetinju niti u Parizu, već u Petrogradu. Kako sam istom
danas dobio vaš adres, moglo bi biti da ste megju tijem i opet otputovali. Ako
nijeste, neka Vam ovo pisamce najprije zasnvedoči moje duboko i visoko poš-
tovanje, srdačno blagodarstviije za poslanu uglednu knjigu i »pozdravljanije«
što je posao uglavnome srečno svršen. Rad sam u arhivu o Vašoj knjizi neš-
to kazat, te ne umijem, kao nejurista, a u večitoj sam neprilici kad se radi
naći recenzeta: Sloveni neće da pišu u njemački organ, a Nijemci ne razu-
miju slovenskih jezika. U Zagrebu će, kažu, konte Vojnović⁸⁸ nešto pisati u
Radu. Ne biste vi imali dobrotu da mi kažete, ko bi bio za taj posao. U »Ar-
kivu« — ne treba da bude recenzija juridička, već kulturno etnografska. Ja
bih osobito htio da mogu ukazati na takve ustanove gdje se vidi uzakonjenje
narodnijeh običaja. Ne znam, može li ko to da pokaže, osim Vas sama! Ne bi
ste li vi htjeli meni kao laiku, ali punu dobre volje, da prstom tiknete u neka
mjestu, gdje bi se našlo upravo ono što meni treba.

Za zdravlje Vas ne pitam, za buduće planove nemam prava pitati — ali
ako mogu doznati, da ćete i ove jeseni još biti u Petrogradu, biće mi milo,
jer bi moglo biti da se vidimo. Spremam se kao prošle, tako i ove godine na
mjesec dana u sjevernu stolicu, da nastavim ondje svoje poslove. Ovaj čas
živim s familijom u selu, blizu ruske carice! dakako ona o meni ne zna, a
nisam ni ja do prekjučer znao, da ćemo si biti susjedi. Kao »Sommerforscher«
živim u bližnjem selu do Gmundena, u lijepoj vili na jezeru »Traunskom«
preko puta t. j. s onu stranu jezera ponosito diže u vis glavu gora Traunstein.
Pod velikim i vitkim javorom čitam korekture, koje mi dolaze iz Lajpciga i
Petrograda. Takve radnje nije taj moj »javor« za cijelo još nigda vidio pod
svojim granama.

Kako ne ostajemo ovdje van još 8 dana, kad biste me htjeli počastiti pismom, pošljite ga u Beč. VIII. Langegasse 32.

Bilješke:

- ⁸⁷⁾ Jagić misli na Bogišićevo djelo »Opšti imovinski zakonik za knjaževinu Crnu Goru«. U svojim autobiografskim zapisima (Spomenica Dr. V. Bogišića, Dbk. 1938. str. 91-101) Bogišić je opširno opisao svoj rad na crnogorskom zakoniku. Taj rad bio je vrlo obiman i obuhvatao je, s prekidima, razdoblje od carskog ukaza 1873. (vidi bilješku 51), pa do 25. III 1888. kada je zakonik bio objavljen.
- ⁸⁸⁾ Taj »konte Vojnović« je Konstantin Vojnović, koji je u Radu 96, str. 1-109 napisao opširan prikaz Bogišićeva djela.

97.

Beč 1. IX 1895.

O imenici bog, o Baudouin de Courtenay.

Hvala i na pismu i na prijateljskom spominji naših »nudela«, a još veća na objašnjenjima. Nema sumnje, da je isprva БѢГЪ⁸⁹⁾, БАДЪКА itd. samo kopija grčkih abrevijatura ΒΓ, ΔΕΩ; itd. Ali pita se, da li su i Grci poslije od toga načinili neku kao ortografsku dogmu, da se pravi bog piše БѢГЪ (ΒΓ), a krivi bogovi da se piše potpunoma bogy, bogomъ itd. ili je ta konsekvencija naše »samorodnoe izdelie«?

Još se pita, da li Grci znak skraćenja zovu titlom, kao što se u nas »titla« izvodi upravo s onog natpisa na križu — zato se i zove titla svetom te pristaje samo na svete riječi. Čitavo ovo umovanje čije je? grčko li ili naše? Moglo bi biti, da se u grčkim manastirima u školama tako predavalo, ali naši filolozi slabo mare za ovakve posljednje »pobegi« njihova klasičkog — stabla. To bi zbilja u kakovu grčkom manastiru prije znali.

Mi smo ovdje prije dva dana vidjeli Baudouina de Courtenay⁹⁰⁾, koji preko Venecije putuje u južnu Italiju, da obadje tamošnje »slovinke« kolonije, u Aqua viva itd. Možda vas je gdje god slučajno i vidio?

Ostajemo u Voloskom još do 8 sept. tada ćemo preko Zagreba u Beč. Ako Vam možemo čime služiti (osim nudela koji nisu transportfähig) — a vi zapovijedajte. Mi smo vazda radi dokazat Vam naše veliko poštovanje.

Bilješke:

⁸⁹⁾ Uporedi »Spomeni« II, str. 276-277.

⁹⁰⁾ Baudouin de Courtenay Jan Ignacy Niecislaw, znameniti poljski filolog, prijatelj i suradnik Jagićev. Veze između Jagića i Baudouina de Courtenaya opširno je opisao Josip Hamm, o. c., str. 168-177, 219.

98.

Beč 30. XI 1895.

O putovanju kroz Hrvatsku, Srbiju, Bugarsku, Madžarsku, o imenici bog, o Bugarima i Srbijancima, našoj historiji literature 15, 16 i 17 vijeka.

Vrativ se oko 10 oktobra s moga putovanja (preko Zagreba, Djakova u Biograd, po Srbiji do Niša i Pirola, dalje na skok u Sofiju, a na povratku u frušku goru i Budim-Peštu, napokon još iz Beča u Prag na izložbu) našao sam

Vaše ljubezno pismo iz Mjetaka — ako nisam do danas odgovorio, oprostite, kad se sjetite, da imam lekcije. A ove mi godine zadavaju mnogo posla, jer čitam koje što novo. Nije samo to, već i onaj gramatički posao dovršavam, kojim sam bio i Vama zadao posla. Dakle — da se pravi bog ima pod titlom pisat, a krivi bozi bez title — to će ipak biti norma slovenskog uma! Jadne mi mudrosti, koja kako znate još danas drži milijune Rusa u raskolu. Poslije bjesnila, koje je zavladao kod nas radi crveno-bjelo-modre ili crveno-modro-bijele zastave, ja se više ničemu ne čudim!

Što ću da Vam pričam o mojem putovanju? Bio sam vrlo ljubazno svagde priman, po Srbiji pratio me prijatelj Milićević, taj živi Baedeker i prof Stojanović. »Bratuški« u Sofiji primiše nas vrlo srdačno. Bogami oni napreduju gotovo i odveć brzo. Jer da im u Sofiji trebaju upravo onako visoke kuće, kako nama nesrećnicima u Beču, toga moja prosta pamet ipak ne uvidja! Moji bi dakle ideali prije bili u Biogradu, nego li u Sofiji; ali naša braća Srbijanci mogli bi ipak biti nešto manje »gemüthlich«, t. j. uz lijepe, male, jednokatne kuće, mogli bi imati kaldrmisane ulice, brojene i naimenovane kuće, uređjeni muzej, bolju veliku školu itd. itd. Naš prijatelj Stojan Novaković učinio je dobar utisak na mene, kao ministar na filologa. Srbija nema ni u kojoj javnoj stranci toliko inteligencije, da bi čovjek kao Stojan bio za odmet. Da sam ja srpski kralj, kao što hvala bogu nisam, tjerao bi te ljude dotle u jedan tor, dok bi se upitomili te zajedno složno radili!

Čitam sada našu istoriju literature 15, 16 i 17 vijeka. Govoreći o našim crkvenim pjesmama — a to su nam najstariji primjeri narodnim jezikom pisanih stvari — sjećao sam se Vaše lijepe nakane, da sastavite naš hymnologium. Jeste li i koliko u tome napredovali? Ja bih drage volje, da imam malo više dokolice, uzео prikupljati to blago. Vi za cijelo znate, da je u Zagrebu Valjavec izdao čitav tom (20) rappresentazioni... Nemate li Vi i od te gragje što-god? Ta vi ste onaj, koji svega ima!

Saljem Vam ovo pismo na Cetinje; ako ste u Dubrovniku, vratiće ga onamo. Gdje mu drago Vas našlo, neka Vam donese naše srdačne pozdrave. Svi mi, i staro i mlado, želimo Vam puno zdravlja i »humora« (ili »jumora«).

Saljem Vam i dvije knjižice.

99.

Beč 9. VI 1898.

O fonografu i fonografskim ispitivanjima našeg jezika, o Milanu Rešetaru, o stipendijama za proučavanje južnoslavenskih govora.

Iz pisama, koja pišete prijatelju Jirečeku, vidim, da ste još u Parizu. Dopustite, da se poslužim tom prilikom da Vas za nešto zamolim. Ja sam Vama već jednom, mislim, govorio, kako bih htio doznati, u koliko služi francuzima kod dialektoloških istraživanja fonograf. Iz knjige g. Abbe Rousselot vidim, da u Parizu ima čitava laboratorija instrumenata za mjerenje čovječjeg glasa, čovječjeg govora. Kako smo mi daleko za njima zaostali! A megjutijem ja bih htio upotrebiti priliku, gdje je naša bečka akademija dobila nešto sredstvi za takova istraživanja, da izbijem odatle što više koristi za naš jezik. Moj zet (Rešetar) prošle godine izučavao naglas (akcent) u Crnoj Gori, ove će godine obaći u istom pitanju Boku. Kako bi dobro bilo, da on može ponijeti sa sobom fonograf, ali takav koji zbilja može reproducirati sve potankosti izgovora.

Sva moja raspitivanja po Beču ne dovedoše me k svrsi. Ovdje ima nekakav Phonographen Depot najniže sorte, koji za naučne svrhe nije upotrebljiv.

Vi biste me puno obvezali, kad biste htjeli obaznati, gdje ina u Parizu agenat Edisonov i može li on (i uz koju cijenu) dati nama takav za naučne svrhe zgodni aparat. Ili da posjetite g. abbe Rousselot, koji ima negdje na institutu svoju laboratoriju pa da se s njim o tom razgovarate. Ili najposlije, ako ni jedno ni drugo, da vidite negdje u rue Liuvé ima nekakav fizikalnomekanični dućan nekoga Verdin-a, koji bi možda mogao dati objašnjenja, jer je on za g. Rousselot-a izradio mnoge instrumente.

Vi biste nam mogli, ako Vam dopušta vrijeme, učiniti veliku uslugu, a u stvari tiče se to koristi našega jezika. Nadam se, da vi ne stojite na radikalnoj tački (kao neki Beogradjani), da se ništa ne smije ni da čuje ni da obazire na radnju naše akademije, zašto je bečka, zašto je austrijska. Ja sam opet ove godine izradio ove potpore: za prof. Miletića u Sofiji za istraživanje istočnobugarskih govora, za prof. Hirta (U Lajpcigu, pošto nije htio Stojanović) za istraživanje zapadnog govora u Zapadnoj Srbiji (uz Drinu), za Rešetara za proučavanje dialektoloških osobina Boke, za Aranzu za proučavanje sjevernodalm. otoka. Musafia šalje nekog talijanskog Istranina (Bartoli) u grad Krk, gdje je našao još čovjeka, koji umije govoriti onim staroromanskim dialektom, za koji se mislilo, da mu više nema traga.

Da za ovaka istraživanja treba fizikalnih aparata, to mi svi uvigjamo te je meni akademija obećala da će podmiriti trošak za jedan valjan fonograf ili grafofon. Zahvaljujući Vam na raspravici i važnim inkunabulama Vaše kolekcije, htio bih Vam čime god svojim poslužiti, kad bih znao, kuda da Vam pošljem, u Pariz ili Dubrovnik ili na Cetinje?

100.

Opatija 14. VIII 1898.

Preporučuje Bogišiću »gospodina Simoni«. O Rešetarovu istraživačkom, radu u Boki Kotorskoj. O nastojanju da se prikupe podaci o korisnosti fonografa.

Vaša karta nagdje me evo ovdje, gdje ljetujemo po običaju. Gospodin Simoni⁹¹⁾, moj nekošnji gjak, sada je sekretar drugoga razreda carske akademije i duša, mogu reći različnih izdanja istoga razreda, jer on nadzire štampu, vodi korekture itd. Sam bavi se mnogo paleografijom i izučavanjem »narodnosti«, dakle ovamo spada i ono izdanje poslovice, za koje su mi išli na ruku mnogi, tako da će to biti vrlo valjano i vrlo opširno izdanje. On je mene već prije molio, da ga Vama preporučim i ja sam krivac, što nisam toga učinio već prije. Činim dakle sada, izazvan Vašim otvorenim pismom, te Vas mogu uvjeriti, da je Simoni vrlo pošten i vrlo solidan čovjek, koji iskazane mu usluge ne bi neblagodarnošću platio.

Moj je zet sada već gotovo mjesec dana u Boki Kotorskoj, gdje nastavlja izučavanje osobina govora i izgovora onoga kraja. Za ovu je godinu bilo prekasno, ali tko zna, neće li do godine moći tko god biti poslan k gospodinu Rousselot-u, da se upozna s njegovim aparatima. To je začudo, da se nikako ni preko Pariza, ne može ništa doznati o fonografu. Ja sam već pitao to ovoga to onoga, ali banbadava; do sada čini se zbilja da je to više igračka, nego li ozbiljno naučno sredstvo.

Bilješke:

⁹¹⁾ Vidi prepisku Simoni-Bogišić u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu.

101.

Beč 28. IX 1902.

Navješćuje posjetu Milana Rešetara Bogišiću.

Nisam Vam odgovorio na pismo, jer sam sam mislio potražiti Vas. Ali kako sam se nahladio te neću moći iz kuće, doći će k Vama Milan (Rešetar) odmah poslije 7 ure da nastavi razgovore.

102.

Beč 22. V 1903.

O kongresu slavista, zasjedanjima u petrogradskoj Akademiji, o izdavanju slavenske enciklopedije, molbi Bogišića za suradnju.

Vrlo ste me obradovali Vašom pošiljkom pisama. To su dragocjene stvari, kojima ste opet zastidili Biogragjane, koji ne rade ništa ni u literaturi ni u nauci ni u politici, a htjeli bi da je sav svijet njihov! Jamačno ste čitali, kako su se spram mene ponijeli, čak takovi ljudi kao Stojanović itd. Ja sam megjutim, dok smo Vas čekali ovamo »proezdom«, bio u Petrogradu te smo bogami ondje ozbiljno vijećali. O čemu kazat će Vam prilog, koji Vam šaljem sous bande iz Allg. Zeitung. Do godine imao bi biti s'ezd predstavitelej slavanovedenija. Meni je važnije, što je već sada odlučeno, da će akademija izdavat »Enciklopediju slavanovedenija«. Meni su naturili na vrat prvu brigu (i najveću) da skupljam suradnike. Kažu »eto vaše detišće«. Ja dakle preuzimam tu brigu pa zato dolazim i k Vama s pokornom molbom, da se ne odrečete biti suradnikom, o čemu biste htjeli pisati, to je Vaša stvar. Dobit ćete do mala pitanke nacrtate te ćete odmah sami taknuti prstom onamo, gdje biste htjeli pomoći. Ja držim, da je to naš općeslavenski engagement d' honneur, da izradimo valjanu knjigu t. j. ne jednu već u više tomova, u kojima će se ogledati naš dojakošnji napredak u filologiji, historiji, literaturi i etnografiji.

Izilazit će knjiga na ruskom jeziku, al se može prevodit na sve jezike. Prilozi mogu biti pisani ma na kojem jeziku, već će ih prevesti. Honorar se odregjuje po tabaku 40 rub. (ja se nadam da će Akad. povisit na 50 rub.) a za njemačku preradu moj Verleger Berlinski obećaje 50 maraka.

Ako Vas sreća nanese putem preko Beča, možemo o tome razgovarati opširnije.

103.

Opatija 17. VIII 1903.

O putovanju Beč — Opatija, o razgovoru s Baudouin de Courtenayom.

Vaša je karta danas, u ponedjeljnik, stigla ovamo u Opatiju. Nema dakle žalibože od usnog razgovora ništa. Ja sam ostao u Beču samo u petak, već u isti dan u večer krenuo sam natrag u Opatiju, gdje me jednako muče poslovi, korekture itd. Baudouina⁹² sam još našao ovdje, te smo nešto umovali i o enciklopediji in spe. Jutros je oputovao preko Rijeke, Zagreba i Pešte u Krakov.

Bilješke:

⁹²) To jest Baudouina de Courtenay. (Vidi bilješku 90).

Beč 6. I 1906.

O Nagyu, dru Matiću, o groznim vijestima iz Rusije, kopiranju francuske revolucije, o potresu u Zagrebu.

Srdačno Vam zahvaljujem na novogodišnjem étrenne litteraire, koji sam s velikim interesom pročitao. Vašoj je želji donekle išao na susret barem što se Bruëra tiče jedan moj gjak, o kojem ne biste po mađarskom imenu Nagy⁹³ ni slutiti da je Dalmatinac. To je jedan od boljih mlagjih ljudi te će, nadam se, i kasnije, kad ode na gimnaziju, ipak nešto raditi o literaturi. Upravo je sada, kao da je slušao Vaš savjet, stao izučavati Appendina. O Asan-Aginici u vezi s falsifikatima Prospera Mérimée napisao je dobru studiju dr. Matić, zamjenik moga zeta u redakciji prijevoda austr. zakona na hrvatski jezik. I ta će raspravica, kao i Nagyeva izaći u mom »Archivu«. Ne znam vigjate li taj časopis u Parizu, gdje će biti vrlo rijedak. Zato Vam šaljem kao malo uzdarje posebni otisak najnovijih mojih stvari iz 27-ga toma.

Nadam se, da ste živi — zdravi — veseli. Ako nemate mnogo ruskih papira, neće Vas boljeti glava. Ja imam vrlo malo prištede i to je sve upravo u Rusiji nabavljeno. Već sada imam 20-25% gubitka na malom novcu. Neću da prodajem, pa makar baš sve propalo.

Ne znam, donose li pariške novine toliko vijesti iz Rusije⁹⁴, koliko naše bečke, jedna groznija od druge. Sudeći po pismima, koja mi dolaze i ako vrlo rijetko, u Petrogradu vrlo su zabrinuti. Članovi akademije silno se razilaze u mišljenju. Jedni su za stari režim (ancien régime), kao Sobolevskij (član »Sojuza istinno ruskih ljudej«), drugi za K. D. (konstitutionu demokratiju) kao Sahmatov. Ne znam, čega se drži Lamanskij. Zanimljivo je to, da sada Maksim Kovaljevskij i Petar Struwe spadaju u Rusiju megju umjerene liberale. Luda mladež hoće da kopira francusku revoluciju, a ne poznaje dušu svoga ruskoga naroda.

A naš je Zagreb opet zaigrao kolo trešnje! Kako čitam u novinama, svijet se je vrlo uplašio, jer se isuviše često ti potresi ponavljaju. Posljednji od 2 o. mj. počinio je dosta šteta po zemlji, osobito u krajevima moje mladosti, kuda sam već kao gjak zalazio (Granešina, Čučerje).

Budite nam lijepo i dobro u svom Parizu, kad se ne možete s njim rastati te doći bliže, gdje bi i nama u Vašem društvu ljepše bilo.

Bilješke:

⁹³) To je dr. Josip Nagy, rođen 1884., pisac brojnih povjesnih studija, suradnik časopisa i Akademijinih publikacija.

⁹⁴) Jagić, po svoj prilici, misli na vijesti o događajima u Rusiji nakon ugušene revolucije 1905. godine